

СПИСАНИЕ ЗА КНИЖЕВНОСТ И КУЛТУРА

АКТ 55-56

Тодор Чаловски
ПОЈДОВНА ТОЧКА

Братислав Ташковски
ПИСМО ДО МЛАДИТЕ ПОЕТИ

Славе Ѓорѓо Димоски
ПОЛИТИЧАРИ НА ПОЕТСКА ВЕЧЕР

Трајче Кацаров
ЌЕ СЕ РАЗБЕРЕМЕ КОГА ЌЕ ЗАМОЛЧИМЕ

Лидија Димковска
СИРИСКО УТРО

Виолета Танчева-Златева
ШТО БАРАМ ОВДЕ?

Главен и одговорен уредник:
Брајислав Ташковски

Редакција:
Венко Андоновски
Славе Ѓорѓо Димоски
Виолета Танчева-Златева

Издавач:
УЛИС ДООЕЛ – Скопје

Помошник на главниот
и одговорен уредник:
Серјожа Неделкоски

Компјутерска подготовка:
Бане Галиќ

Печат:
ГРАФО ДЕН – Скопје

Печатењето на овој број
финансиски го помогна
Министерството за култура
на Република Македонија

Адреса на Редакцијата:
„Карл Хрон“ бр. 25
1000 Скопје

Телефон:
070 884 805

E-mail:
b.taskovski@t-home.mk

ISSN 1857-6184

Жиро сметка: 210-0573704401-66

Даночен број: МК4030003471803
Депонент на
„Тутунска банка“ АД – Скопје

Според мислењето на Агенцијата за информатика бр. 02-87/2 од 20.02.2006 година, списанието за литература и култура „Акт“ е производ за кој се плаќа посебна повластена даночна стапка.

**Првиот број на „Акт“ излезе
на 19 декември 2003 година**

Списанието излегува квартално. Текстовите и фотографиите испраќајте ги на адреса „Карл Хрон“ бр. 25 – 1000 Скопје, или на наведената електронска адреса.

СПИСАНИЕ ЗА КНИЖЕВНОСТ И КУЛТУРА

АКТ

55/56

СОДРЖИНА

Братислав Ташковски – ПИСМО ДО МЛАДИТЕ ПОЕТИ.....	2
Славе Ѓорѓо Димоски – ПОЛИТИЧАРИ НА ПОЕТСКА ВЕЧЕР.....	4
Тодор Чаловски – ПОЈДОВНА ТОЧКА.....	6
Трајче Кацаров – КЕ СЕ РАЗБЕРЕМЕ КОГА КЕ ЗАМОЛЧИМЕ.....	13
Лидија Димковска – СИРИСКО УТРО.....	16
Љубинка Донева – РЕСТАВРИРАЊЕ НА СЛОВOTO.....	20
Зоран Јакимоски – ГОЛЕМ ПОРТОКАЛ ВИСИ НАД ПЛАНИНИТЕ.....	27
Ѓорѓи Ризески – ЖИВИТЕ ЖИВЕАТ НИКОГАШ... ..	29
Васил Дрвошанов – ЛУТИЦА.....	30
Ерол Туфан – ЛОВЕЦ НА ЗБОРОВИ.....	32
Петре Димовски – ПТИЦА НА БАЛКОНОТ.....	35
Божин Талевски – КАМЕН.....	37
Елена Пренцова – СОЧУВСТВО СО ЃАВОЛОТ.....	38
Марина Мијаковска – ЛЕТНИКОВЕЦ.....	40
Адам Пуслоиќ – НАШАТА ДУША НЕ Е МЕМОРИЈА.....	42
Сретен Вујовиќ – ТРАКТАТ ЗА ЛУДИЛОТО ПРЕД НАСТАНОКОТ.....	46
Емилијан Миреа – ОДБРАНА.....	50
Вадим Терјохин – ПО РУСИЈА СВЕТА БРОДИМЕ.....	52
Радмила Станковиќ – ТАА.....	54
Саша Аранѓевиќ – ЗА КОГО КОПНЕЕШ ТИ.....	56
Мерсиха Исмајловска – ЧОВЕКOT И РЕКАТА.....	57
Димо Н. Димчев – ДИНКО И ЏЕКО НА ПАЗАР.....	59
Виолета Танчева-Златева – ЗА СИНИТЕ ДУШИ.....	62
Гордана Михаилова-Бошнакоска – ВРЕМЕ – ПОИМ.....	62
Никола Сарајлија – ТРЕНЧОВСКИ ЈА ОТВОРИ СЕЗОНАТА СО АРТУР АДАМОВ.....	64
Виолета Танчева-Златева – ШТО БАРАМ ОВДЕ?.....	66
Драган Илиевски - Гари – ПАРАЛЕЛА.....	68
Виктор Јакимовски – ОДГОВОР НА ПОСВЕТА СТР. 49.....	72
Исток Улчар – ФЕСТИВАЛ НА ГРОТЕСКАТА.....	74
Милица Пашовска – ТОЈ.....	76
Ристе Иракоски – ПРИВРЕМЕН СКИТНИК.....	78
Стефан Марковски – ПЛОДОВИ НА НЕЗНАЈНА ТИРАДА.....	80
Катерина Димитриевска-Арсеновска – ЧАВКИ.....	82
Милица Димитријовска-Радевска – ЗБОР.....	84
Весна Мундишевска-Велјановска – ТЕАТАР НА НЕЛОГИЧНОСТИ.....	86
Ацо Гогов – ЕДЕН ФИЛМ НАСЕКАДЕ, СИТЕ НА АСТЕРФЕСТ.....	88
Софија Тренчовска – ФОКАЛИЗАЦИЈАТА ВО „ТАБАКЕРАТА“.....	91
Горан Тренчовски – ЗА ВЕНЕЦИЈАНСКАТА БЕСЕДА.....	96

Брајислав Ташковски

Писмо до младите поети

Немој да помислите
дека знаеме нешто повеќе од вас!
Едноставно
ние малку повеќе
сме го делкале каменот
од кој треба да се роди песна
(според Витмен, ние сме резбари
на старите поетски стебла).
Дали сме успеале?
Тоа ќе го кажете вие
кога ќе остарите.
Поезијата е премогу света работа
да војуваме за неа.
Јас ја разбираам вашата сила
и таа таква треба да биде –
да го турка времето на ваша страна.
Но ниедно туркање
не е успех самото по себе
доколку не создаде песна!
(како што би рекол Конески –
едноставна и проста – македонска.)
Затоа не барајте неправди и правди,
поетите секогаш се сами
и чуму ти е оркестар од фалби
кога секој пее за својата тага!
Во песната има сè!
Наше е да најдеме што сакаме.
Да го вратиме долгот!
Должни сме на мајчиниот јазик
и на земјата
што ни ги дала опитите
да бидеме поети.

ПОЕТСКИ ПРАЗНИК

Почитувани љубители на поезијата,

Овој летен двоброј на АКТ е мало, но вистинско поетско освежување за сите кои веруваат во силата на песната. Некој можеби нема да го разбере ова, но сепак, пред нас останува непрегледниот поетски архипелаг, каде што песната е света мисла и е неприкосновен владетел. Тој архипелаг, таа света поетска земја, е нашето вечно наследство кое постојано се зголемува. Тоа богатство е збир од зборови и постоења, од љубови и страданија, од среќи и несреќи; а нашето учество во тој поетски круг, како македонски дел од тоа свето поетско братство, е огромно. Нашата големина е докажана. Имаме доволно мртви поети, тамам за уште еден милениум – и затоа имаме право да се повикуваме на таа светост. Повторно размислување? И оваа метафора може да предизвика забуна кај оние кои размислуваат поинаку и кои мислат дека пишувањето е надминато, дека е непотребно, а исто така и читањето. Да, такви размислувања имало секогаш и ќе ги има. Секогаш ќе има *коцкасти* глави на кои им е прекуглава од писатели и книги, посебно од поети и стихови. И денес некој, од некаде, на поезијата гледа како на некоја салонска, но нископрофитна работа. И така до бескрај. Но да ги оставиме тие *модерни* размислувања самите да комуницираат меѓу себе. Во спротивен случај, на што би личеле ние – ако со сила би им се спротивставувале на неверниците, на антипоетите и на сите оние кои не веруваат во песната, во богатството на македонската поезија и во постоењето на вистинските поети?

Поезијата е подвижен празник и таа треба постојано и силно да се прославува, да се слуша и да се препорачува. Ова не треба да се прави за поетите, ова е неопходно за песната, за постоењето на поезијата, за да можеме гордо да го оправдаме нашето постоење. Затоа, мои драги пријатели, треба секогаш да се пишува, посебно тогаш кога мислиме дека ни е најтешко и дека нема мостови за нашиот спас. Затоа, како што би рекол единствениот Хемингвеј, *подвижниот празник* треба постојано да врти и да илуминира.

Да нè потсетува нас (но да ги допира и другите) дека уметноста, посебно поезијата, во комплетно антипоетско време, мора да се разбере како совршенство.

Денес многу се пишува. Тоа треба да го поздравиме. Бидејќи секој кој го зел перото в рака за да напише песна, е член на големо-то поетско братство. Времето е судијата до каде ќе лета неговата оптегната поетска стрела. Таа, како и многу други песни, ќе падне таму каде што треба, но со сигурност ќе најде вистинска почва за да роди нова песна. Тој лет, таа циклика, тоа патување е долгиот пат на песната, а тој пат е најголемиот човечки пат, бидејќи на почетокот беше зборот.

Во ова издание на АКТ се застапени педесетина автори од сите генерации и заедно ја создаваат целината на големата поетска порака. Во оваа свечена пригода чувствуваме голема обврска да му се заблагодариме на нашиот драг **Тодор Чаловски** кој, за жал, повеќе не е со нас. Тој беше вистински воин на македонската поезија. Со посебно внимание да ги проследиме неговите песни, заедно со сите други песни, раскази и размислувања што го исполнуваат овој број на АКТ. Да се обидеме да ја разбереме суштината на поривот што ситенас нè води до песната. Голема благодарност и почит им оддаваме и на колегите **Иван Василевски** и **Драган Илиевски – Гари**, кои исто така го напуштија македонското поетско братство, но оставија свои препознатливи траги во него. Нивната поетска стрела нека лета многу далеку.

Втората димензија на поетското богатство е присуството на многу млади македонски поети во овој број на АКТ. Тоа не е изненадување, тоа е дел од празникот, бидејќи македонската поезија е креативен процес кој се надградува и секогаш освојува. Нивните песни се посебен предизвик, нивното пеење е глас што најавува доаѓање на нови поетски изобилства, а нивната поетика е стабилна естетска платформа која се движи кон срцевината на убавината. На сите им посакуваме голем успех, верба и упорност. Нека имаат добра мисла и сигурна размисла!

Б. Ташковски

Виолеџа Танчева-Злајева

Клучиња

Малку работи останаа во ова тешко време
што можат да ја одржат Надежта
Ти знаеш – отсекогаш сме биле вљубеници во ѕвездите
но никогаш не сме пекале по големи нешта
А гледаш ли на што спаднавме денес?
Да му благодариме на Севишниот
за работи што се подразбираат и што ни се дадени
од раѓањето –
неначнато здравје и непродупчен покрив над главата
Случајно паднатата весела капка боја
врз платното на животот веќе заслужува песна
Сестра си ми и најдобро ме знаеш
– не сакам многу да се жалам
И кога било најтешко сум наоѓала сили
да ги стиснам забите и да станам од напуканата земја
за да го направам следниот чекор
Но сега сè почесто ме вјавнуваат денови
кога дури ни инасетот не помага а камоли Поезијата
Ѓаволчињата ми се вчипчени за кожата
и не можам да ги откачам од своето постоење
Штом ќе ги погледнам сите работи се стопуваат
со своите контури и се разлеаат во безначајност
тонејќи бесшумно во лепливото тесто на ништожноста
Ги сурам скаменета камен сторена
со нозе-жили срасната среде сите камења
во овој град на циркусот што го затвора видикот
Не можам ни прст да мрднам ни рака да подадам
За да ја растурам злата магија

Уште како деца – се сеќаваш ли
изнаседнати врз рогозината во дворот под сливата –
кога ги слушавме чудесните приказни
на нашите пет тетки
за сезнајните а затворени очи на Баба Ванѓа
потајум посакувавме да ја видиме еден ден
и без збор да ѝ кажеме да ни ја отклучи Среќата
Оти и за неа клуче имало и тешко оному
што ќе си го изгуби во бездната на грабежливите раце

Каде ли ги изгубивме ние
своите клучиња?

Од поетскиот ракопис *Писма до сесџра ми*

Славе Ѓорѓо Димоски

ПЕСНИ НЕДОПЕАНИ 5

Полиџичари на њојска вечер

Првите редови ви се отстапени заради злодевност:
нема тендери, нема трансфери, тинтири-минтири.
Има само неколку сериозни фрази –
ако добро ги слушнете ќе се закашлате.

Птиците пеат, ветерот вее, мермерот пука.

Подолу, подолу, господа. Од вашите скали.
Подолу.

23.09.2014 г.

На весџа за смрџа на Воскресија (1920–2014)

Дедо ми се бунтуваше во неговиот задгробен живот.
Нивната ќерка како пеперутка леткаше по задгробните
диви планински цвеќиња,
Татко ми можеби сето тоа не го гледаше бидејќи
во задгробниот живот нема вид,

А јас од овој свет гледав една ноќ
што блескаше како сто утрински сонца
и не гаснеа.

27.10. 2014 г.

Многу малку многу малку

многу малку многу малку
од овој живот а сè е само тој
сонцето изгрева сонцето зоѓа
месечината се задушва
во озрачениот свезден фустан
многу малку многу малку
да бидеш оној кој се враќа дома
оној одисеј оној одисеј кој се враќа
во оваа лажна јасност, во оваа лажна
јасност, дома, во оваа...

Портрет на
Славе Ѓорѓо Димоски
Цртеж од Паскал Гилевски

Сџебло

Да влезам во ова стебло
низ реските засеци во кората
и како сок низ жилите
да се искачам до пупките
што ќе развијат пролетва

Долго траеше зимата

Горе не ќе бидам човек туку здив
кој ќе ја ослушнува вселената
кој ќе ги координира свездите
кој ќе го мери пулсот меѓу студеното и тивкото
и ќе затреперува според жаборот на мојата крв
според чукањето на моето срце
бидејќи јас сум во него

јас сум сок во стеблото.
Бидејќи јас сум стебло!

Март 2015 г.

Колку малку живеам на оваа земја

колку малку живеам на оваа земја.

колку една невратена љубов.
а знаеш: и другата страна попусто си оди.

10.4.2015 г.

Пџицаџа и мојто мрџво око

не те гледам повеќе не те гледам
бидејќи плачам со моето мртво око
со моето око кое штотуку умре
не не не те гледам повеќе бидејќи
се поплавувам со солзите однагре
што се слеваат бидејќи дрвото

поинаку гледа а есента
 ги склопи твоите крилја врз
 гранката на која слетуваше
 врз мојата сува рака во сферата
 на твоето неиспилено јајце

25–31.10./16.11.2014 г.

Песна

ќе умрам
 за неколку
 неостварени
 љубови.

остварените
 се здодевни

28.2.2015

Тесџаменџ

Самиот во себе се погребувам
 секој ден
 и моето тело е како дишење
 Самиот на себеси сум
 сопствен гроб
 Моето тело е како дишење

Птиците над мене летаат
 над мојот гроб
 кој е во мене како дишење
 Самиот во себе секој ден
 во себеси се погребувам
 како дишење самиот
 во себеси

Декември 2014

Ги пишувам последните стихови

Ги пишувам последните стихови во мојот живот.
 Од каде го гледам мојот живот?
 На пр. од музеите со восочни фигури.
 Таму има ли живот?
 Нешто трепери како крилја во воздухот
 како завеси на лесно ветре?
 Има ли воздух меѓу восочните фигури?
 Има ли нешто што личи на мојот живот?
 Некој ги пишува последните стихови?
 (Постојат ли последни стихови? Постојат ли
 воопшто стихови?) Ги пишувам последните.
 Што видов, што осознав (ако ги има) во нив?
 Јас сум нем човек. Оваа е нема земја. Оваа
 е нема земја, јас сум нем човек... јас сум
 нем... нем... ммм. Човек.

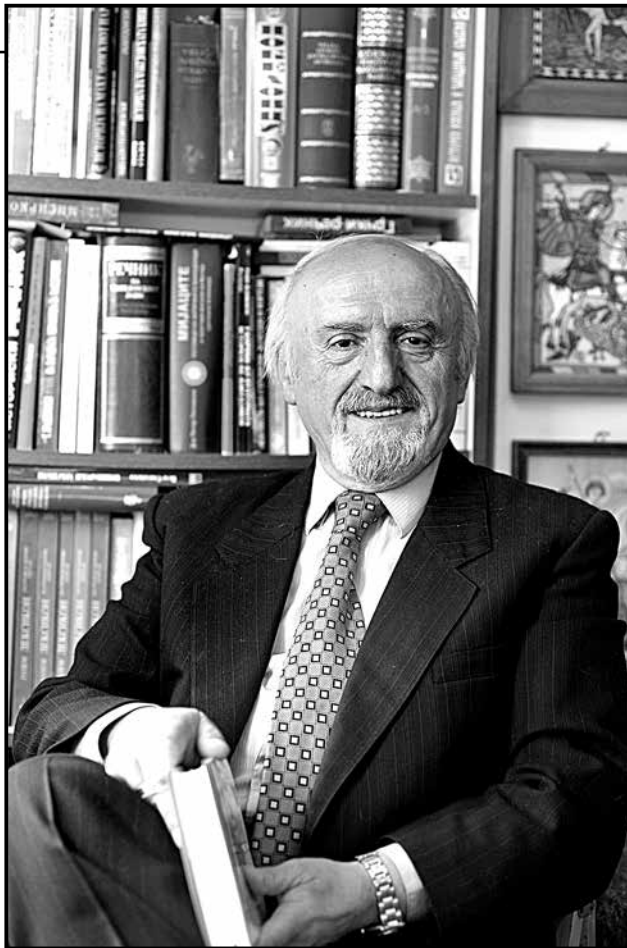
13.12.2014 г.

Тодор Чаловски

Тодор Чаловски (23.08.1945, Гостивар–15 јуни 2015, Скопје) дипломирал на Филолошкиот факултет при универзитетот „Свети Кирил и Методиј“ во Скопје, на групата книжевност со македонски јазик. Работел како новинар во весниците „Студентски збор“, „Вечер“ и „Нова Македонија“, а од 1969 год. во Радио Скопје, сега Македонско радио, извршувал повеќе одговорни должности. Во учебната 1986/87 година бил и лектор по македонски јазик и литература на Универзитетот во Крајова (Романија). Учествовал во уредувањето на списанијата „Белези“ и „Разглед“, како и на одделни публикации во рамките на СВП. Бил главен уредник на книжевната ревија „Стожер“. Член на Друштвото на писателите на Македонија од 1969 година. Член и на Македонскиот ПЕН-центар и на Сојузот на литературните преведувачи на Македонија.

Чаловски пишуваше поезија, критичко-есеистички текстови, а активно се занимаваше и со литературен превод и препев. Застапен е во повеќе антологии на македонската поезија и литература во земјава и во странство. Негови стихови се преведени на петнаесетина јазици. Ги објави книгите поезија: *Нок во која ѝе нема*, Мисла, 1969 (награда „Млад борец“ и „Студентски збор“); *Нокен часослов*, Мисла, 1971 (награда на в. „Младост“, Белград); *Подојни излеј* („Полнокен излет“ избор на српско-хрватски јазик), Графички завод, Титоград, 1973; *Сердарски болесѝи*, Мисла, 1975; *Bëshmëri* („Раст“, избор на албански јазик), Флака е влазримит, Скопје, 1982; *Свезда во човека*, ИД Мисирков, Битола, 1983 (награда на списанието „Развиток“); *Јадро*, Мисла, 1984 („Браќа Миладиновци“ на СВП); *Праѓ*, Култура, 1988 (поетски избор); *Јавни ѕид* („Јавен ѕид“, избор во препев на српски јазик), *Маѓосна меѓа*, Мисла, 1989; *Nevidelba rivero* („Невидлива река“, избор во препев на есперанто, 1991), *Прониз*, Либер М, Скопје, 1994; *Јадро*, Наша книга, 1994 (поетски избор во едицијата „Бисери“, со поговор на Атанас Вангелов); *Дарови*, Македонска книга, 1994; *Галица*, Култура, 1996; *Будна куќа*, ГИТ Гоце Делчев, Скопје, 1998 (авторски избор); *Песни*, Мисла, 1988 (избор со поговор на Бранко Цветковски); *Глас крејѝиѝел*, Макавеј, 2000; *Обден*, Култура, Скопје, 2002; *Сончев ѕдив*, Штрк, Скопје, 2005 (со поговор на Кристина Николовска); *Гло*, Дијалог, 2007; *Гло*, Галикул, 2008 (второ дополнето издание со предговор на Венко Андоновски и поговор на Ферид Мухиќ); *Sidane сон*, НИД Микена, Битола (поетски избор објавен во едицијата „Сто триесет тома македонска книжевност“, во која е застапен со посебен том, во избор и со предговор на Маја Апостоловска); *Оѕив во каменой*, заедничко издание на Галикул и Лигата на Власите од Македонија, објавена на македонски и на влашки јазик, 2010. Стихови од Чаловски се снимени и на аудиокасета под наслов: *Нок во која ѝе нема*, Македонско радио, Скопје, 1993. Автор е и на неколку книги со критичко-есеистички текстови.

За препевот на изборот стихови *Зайоченик на југојѝ* од Душан Костик (изд. Македонска ревија, Скопје, 1986) ја добил наградата „Григор Прличев“ на Друштвото на литературните преведувачи на Македонија. Истата година станува еден од првите добитници на наградата за најдобра литературна критика во Македонија.

Појдовна шочка

Како да се премости мигот што севезден безмилосно ја краде зората на нашето препознавање без кое, просто, не е можно вистински да се одгатне радоста со која верно ја откриваме сликата на нашите заборавени спомени

В недоглед ни се отвора светот нашите мисли ги ткае потсетот на единствената надеж во добрувањето во кое сè уште може да се верува иако сè потешко може да се замисли кога видно ја скусува далечината меѓу плодот и недостижноста

Затоа ништо не може да се спореди со возбудливите враќања во детството со кое ние недвојбено ја посведочуваме папочната врска со животот и длабоката верност кон тлото кон единствениот и неповторлив јазик на сопственото постоење

ПРЕМОСТУВАЊЕ...

Осврт кон *Премостување на мигоџи* од Тодор Чаловски, издание на „Галикул“, Скопје, 2014

Истакнатиот македонски поет Тодор Чаловски во најновото поетско дело *Премостување на мигоџи* продолжува со својата препознатлива поетска опсервација на животот и сите настани и мигови кои креативно го сочинуваат постоењето и создавањето на песната. Оваа суштествена мотивација, да се создаде, и повторно да се создаде песна, како патоказ нè насочува кон авторското објаснување како да се сфати мудроста на молкој и говорот на тишината. Градењето песна, како кула од зборови, во *Премостување на мигоџи* е успешна и предизвикувачка лична рапсодија која, како комплетно дело од драгоцени и втемелувачки мигови, се премостува врз висините и се напластува врз пејзажите на поетовото секојдневие. Преку педесетина песни, распоредени во седум поетски циклуси, поетот го испејува виртуелниот премин и ги спојува сите мотиви кои, како продолжение на неговото силно поетско и творечко јадро, ја распејуваат сегашноста, го објаснуваат минатото, но и ја согледуваат иднината. И секако поставува прашања, разоткрива дилеми, ги посочува јангите, но и се оградува од нив, и се соживува со сопствените творечки стрепети. Таму каде што шепотот може да биде посилен од куршумот, отвора простор за нови размисли и согледби.

И во оваа поетска книга, четиринаесетта по ред, Чаловски е строг перфекционист на зборот и јазикот кој, преку поривот и инспирациите, внимателно, со чувство на духовен воин но штедро, ни порачува дека во секој џемел е зборот и дека не може да се одолее на мокниот збор, на големината на постоењето, на отсјајот од семејната мапа на потеклото и јазикот. Контекстот на оваа парадигма, карактеристична за неговото поетско писмо, можеби најдобро може да се почувствува во песната „Неизговорениот збор“. Тука авторот ја објаснува/испејува поетовата неможност да одолее на силината на зборот и, како завршница на таа креативна дилема, на крајот на песната ги запишува следните стихови:

... Токму зајдоа неизбежно и сосема заводливо не може / да ти се одолее збору мојен и сè уште неизговорен / тебе зајточенику на блесокој и значењето, збору мој / ирејолн стирейети, озарувања и стикнајти искуства / дозволи уште еднаш да ги сетам сите твои волиейсјава

Тодор Чаловски е автор со докажани и потврдени квалитети. Објавуван, наградуван, толкуван и преведуван. Неговото присуство во современата македонска поезија маркира неомднлив автор со впечатлив опус и автентична поетика. Македонската книжевна критика адекватно се има искажано за неговото поетско дело. Неговата поетска перспектива не е само објаснување на доживеаното, слушнатото и виденото, туку таа претставува и програмски концепт кој се повикува на убавините, на традицијата, на вербата, но и на веќе апострофираните – стрептењата/ демнењата, од најразлични природи и родови. Тука авторот е темелно внимателен – тој ги нотира состојбите и мајсторски ги трансформира во пораки, микросветови, кои ја сочинуваат статиката и на неговата најнова поетска книга. Во *Премостување на мигоџи* овие пораки се и рефлексја но и апсорбција од големината и значењето на семејството, љубовта, татковината, јазикот мајчин и, се разбира, од зборот – кој како најсилно оружје на поетот, ја оформува оваа значенска димензија на постоењето и создавањето. Тодор Чаловски и натаму останува доследен на својата поетика, но своите поетски ставови, како пријатно изненадување, ги кристализира со нов модернистички пристап.

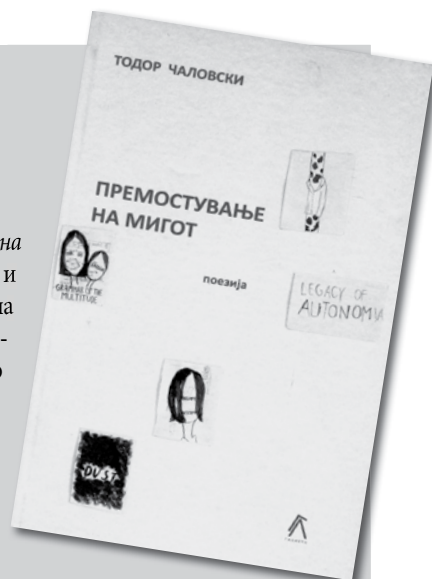
(Текстот е ирочииан на иромоцијата на книгаџа *Премостување на мигоџи*, на 17 март 2015 година, во Градската библиотека „Браќа Миладиновци“ – Скопје)

Брајислав Ташковски

Низ него, јасно, поблиску стигнуваме до вистинските зборови од гласовите што нè обзеле со восхит безвремен и сраснат во одразот сопствен од чии воздишки безброј пати беспоговорно ни се отсликува мерата појдовната точка на изговореното сега

Пресјорјби

Предолго во себе прикриено го носиме товарот на несогласноста со страмежливиот поглед што лебди над стравот од безверната ништожност кој нè лишува од правото на восхит

зашто и колку да сме презаситени
од оспорувањето на бога во себе
ние не можеме да ја одречеме
неговата очигледна присутност во сè

Напати си велам дека треба сериозно
да го промениме допирот со надежта
распната меѓу опасностите што демнат
и брзаат да нè ситнат и разнебитат
сметајќи на чувството на неизвесност
за сомнеж во цврстината и постојаноста
која за миг се преобразува во извесност
и дарежливо ни ги нуди одговорите
што само подвигот би можел да ги има

А тој разбеснет и немилосрден
ита да ни ги постави прашањата
за животот и за промените во него
кога, всушност, оставаме слободно
да нè заплиснува и нагризува тагата
на изминатиот ден кому не знам
колку му должиме нему а колку
на поривот гласно присушт Марковски
со нова страст да го разгорува огнот

Се чини како отповеќе да сме тука
за да можеме да ги разбереме
и вистински одново да ги составиме

линиите на тајните светлописи
стамено засведочени во душата
од каде почнува да струи нов почеток
престроен во чудна сложувалка
која никогаш нема јасно да се помири
за да го разликува сонот од несоницата

Одврзете ја тишината

Кога ќе се стигне до работ на шумата
го слушам гласот на татко ми
како од длабочина го довикува дрвото
дека време е да се запее јасно дури се сади
„опстојот што го храни постојано битието
за да не се поткопа коренот и да фрли бој
стеблото во мигот кога ќе нè надваса“

А беа тоа времиња кога пеколот беше во нас
и преполни од страв и неизвесност секое движење
требаше да има печат на ветрот и дождот
но и на грубите раце што ја кушаат смртта
дури огнот припитомен сонува рајски бакнеж
наспроти страшното лице на ништожноста
наспроти божјото слово што го јадреше духот

Затоа одврзете ја тишината од нејзините узди
и пуштете да трепери утринскиот повеј
над душата која гласно навестува бура

и првпат засолн бара во густата шума
во која е потребно некого искрено да се сака
без зборови кои единствено можат да ја изразат
сета побуна против небесните сили

Заедно со неа вистински препознајте го
клучот на мечтаењето кога се гради кука
и обично, среде разговорот ќе се здогледа
некоја недобронамерна и стрвна лишка
која одвај чека на препад да го зграпчи
уловот што сме го намениле за непознатите
во подножјето на шумата роднокрајна

И повторно, навистина, со лелеј и доверба
влезете во нејзиното срце, во судбината нејна
што постои свирепо за приказ, како предупреда
преполна морничави шепоти и самотија
над понорот и светот гладен за убавина
уверен дека многу порано требаше да ја сфати
мудроста на молкот и говорот на тишината

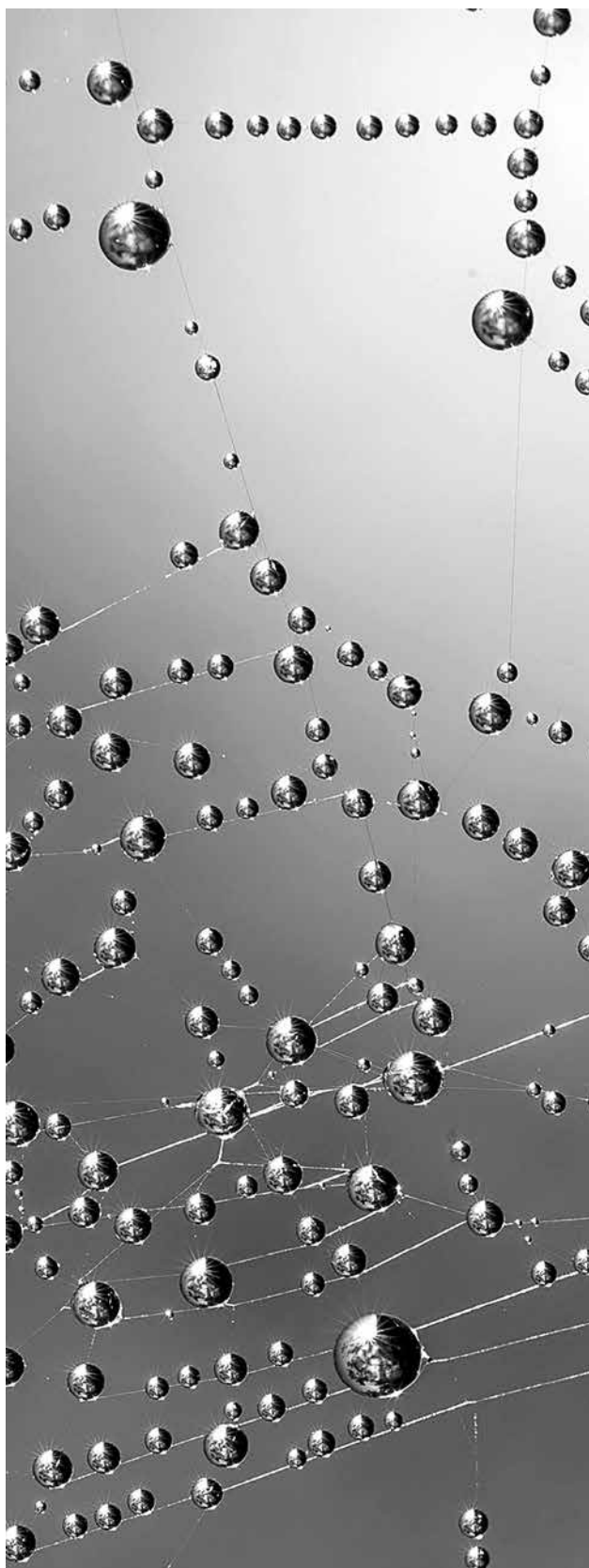
Сал миџој ѝпрославува

Низ подвизи и јанси
низ исконски благослови
се извишил сиот живот
без отстапка и предупреда
прославувајќи го патот
на вечното мечтаење

Низ подвизи и сожети
благослови од искони
се извишил сиот живот
за да ни го прославува
враќањето на смислата
до скришниот порив

Оттаму и мигот сосема
од потаја ги средува тој
зборовите на занесот
небаре се скапоценост
која завет воскреснува
и богомудро нè открива

Секој заглед беше слово
и позлата од светлина
што бешумно никнуваа
како чуда и дарови
оставени во самоста
да сведочат за древноста

Песна за внук ми

Ти можеш многу, малечок,
кога ми ги подаваш рацете
за да те гушна силно
чувствувајќи дека така
сме го освоиле светот

Секогаш оди напред
но погледнувај и зад себе
зашто она што е денес
влог е и за идното време
кое застанува на прагот

Поземајќи траги и завети
заради сигурноста во одот
јас со душа ги чекам твоите
први сочелувања со животот
првите твои заљубувања

Затоа разликувај ги храбро
вистинските насмевки
зашто само така ќе можеш
одгатка да им најдеш
на сите тајни предизвици

Сум и ќе бидам крај тебе
и кога ќе ме нема, убав мој,
за да продолжат сказните
со кои многу побргу се расте
и уште посигурно се чекори

Пред вријата на соној

Без да чукнат на вратата од сонот
земјата ја разбудуваат за да можат неа
да ја заштитат од секаква неизвесност
зашто таа постојано треба да се сака
дури тихом зајазлено ни ги шири
сопствените шепотења и јансите недостојни
да се кренат над говорот, над житните ораници
во кои почнале внимателно да го населуваат
ветениот немир на сопствените брегови

Нè има доволно во пролетните бразди
дури чувствуваме потреба да нè допре
зелената наметка на влажниот трепет
сакајќи одеднаш да ги слушнеме во тишина
и сонцето и житото и бистриот воздух
како ни ги галат нашите ракописи
разлистени меѓу ветерот и неизречивоста

подготвени за новиот ден и новото читање
на подвигот кој закрилува и не нè заборава
Низ прстите упорно се обликува смислата
која премостува и спојува непознати светови
какви што сакаме да ги имаме и чувствуваме
цврсти и издржливи во света судбина
за да бидат премин од еден во друг свет
од една во друга стварност без пречки
а со благослов и смерна возвишеност
наспроти заустените поместувања на залезот
и подмолно измислените околности

Во секој ѝемел е зборој

На свој начин ги подавам рацете
загледан во далечината на денот
ослободен од несекавања и недоумици
пронаоѓајќи го некогашниот и сегашен
одек на патот окончан со копнеж и слава

Не може веќе да се пренебрегне фактот
дека луѓето поради тебе можат
да ѝ се доверуваат на земјата
оставајќи му на светот да учи
од твоите подвизи и твоите падови

Блеска љубовта во оковите на болот
пред да се сретне со ликот сопствен
оти судбината не може да постои
ако не се поистовети со човекот
кому му е посветено и првото запевање
Затоа најпрво спомнете го токму него
прегрнете го за да крепи чисто и вековито
кога се искрева високо од длабочините
превозможувајќи ги сите поетики
над сè што се буди предано и живо

Врз моите раце сонуваат жита и планини
и напати само го напуштам гнездото
за да ги именувам птиците непознати
стадата далечни и новите навики
кои ми ја ублажуваат меланхонијата

Файалноста на мигој

Во мноштвото откранати мигови
кои нешто важно кажуваат
и мониторот од вклучениот компјутер
ги препознавам слепите белини
што ненадејно ја откриваат сушноста
на скриените и ненапишани пораки

Меѓу нив ги гледам и нештата
од кои тешко се одделуваме
строги во одмерувањето на болта
и значењето на љубовта од другите
мислејќи дека ќе имаме можност
повеќепати убаво да ја покажеме

Дали бевме зависни од безобзирност
или од лесномислена наслада
кога се обидовме да ги растајниме
непогрешните страсти за проверка
на битниот творечки насет
за отелотворување на своето писмо

Не постои празен од, вели поетот
докажувајќи ја поврзаноста со занесот
од кој се раѓаат најубавите стихови
длабоко всадени во сеќавањето прежно
скроено под типките на тастатурата
секогаш готови да ја уловат вечноста

Во дојир со дрвеносиџа

Животот врз нашето чело
безобзирно ни остава
свои знаци за препознавање
на светлото и темното
во протекот што зачнува
ново раѓање и нова првина

Од присетот на тој устрем
кој никогаш не исчезнува
исполински ни глаголи
обновата и исечокот верен
што живеат мигновено
дури снегот во семето очајува

Видени ко далечни светови
со мирисот на липата
во градот сопствен го чекаме
небото да ни проговори по нашки

за верноста и плодноста
од кои никој не се одрекува

Се чини дека би требало
сосем јасно да се повторува
апсурдноста на искушението
дека во допир со древноста
сал сонцето и осаменоста
не забораваат да зајдат

Големата мајка

Таа нè држи цврсто во својата прегратка
додека треперат модрите ѕвезди
на кои им намигнуваме скрито, утајум
пред да го чуеме силно првиот плач
првото почовекување во животот

Затоа никогаш одвек нежност
во нејзините раце, во нејзините прегратки
страмежливо подадени како жедување
кое ни отвора врата кон бескрајот
кон неизговорените зборови што светат

Тие се брануваат како мечти во чедноста
поттикнати од болот и помислата
за нова рожба и ново сотворение
на Големата мајка која вдахновено
Бог за навек неа ја овоплотил

Неизговорениот збор

На Венко Андоновски

Никогаш не е можно до крај да се сфатат и откријат
плодните утра кои му ги подаруваме на животот
во единственото време за кое толку силно копнееме
барајќи ги вистинските зборови што ќе нè изговорат
со сите свои сетила, со сите свои таги и радости

Тие ни го преобразуваат постоењето од почеток до крај
и кога бараме да ги пронајдеме патиштата на мудроста
и кога одеднаш ќе нè жегнат единствените струни
на поривот како неповторливи мигови на стварноста
од која изронува богат мрест за вечната убавина

И ајде не лови ги гласовите што извираат од нас
наврапито како слова од азбуката на непослушните
кои барајќи го пакомот на светот ненадејно го откриваат
зборот што е друго име за врвката која именува
и неповратно поврзува сè во едно цело како суштина

Не еднаш само преку еден збор воспоставуваме мостови
кои тешко можат да се премостат на бреговите
на восхитот
и секоја складност и нескладност остануваат незаштитени
пред надојдената река од придружни дотечи и симболи
кои ги надвишуваат брановите во речното корито

Токму затоа неизбежно и сосема заводливо не може
да ти се одолее збору моќен и сè уште неизговорен
тебе заточенику на блесокот и значењето, збору мој
преполн стрепети, озарувања и стекнати искуства
дозволи уште еднаш да ги сетам сите твои волшебства

Штом ме облеја

Кротнат
отаде спокојот
со залуден навев
ја оставаш надежта
сенката своја
и тежината од тебе
што те разнесува

Верниот придружник
ти го чува стравот
те демне и те облетува
за да излезе
како победник
над огнот и пепелта
над мојата глава

Само ноќта полека
не се откажува
од мојата вистина
имајќи сон за секое
голем кураж за можење
и утеха за множење
пред секое безвреме

(Од збирката *Премостување на мигот*)

Трајче Кацаров

КЕ СЕ РАЗБЕРЕМЕ КОГА КЕ ЗАМОЛЧИМЕ

Песни за Таја

Таја

Го отворам овој ден
Без клучот на твојата насмевка
Без светилката во твоето тело
Без улицата на твојата коса, Таја

Го отворам овој ден
Без понорот на твојата блискост

Го отворам овој ден
Ден што не ми значи ништо
Не може тој да е твојот фустан

***

Излези, биди храбра, Таја.
Ајде подај чекор, опушти се.
Дојди поблиску!
Немој да се лутиш.
Спушти ги тие боксерски
ракавици од лицето.
Отвори ги очите и
без бес и без стрес
погледни пред себе.
Сега веќе можеш да видиш
Дека ме нема.

***

Паѓа дожд во градот на
нашата средба, Таја.
Улиците пливаат мртви.
Една по една се гасат
светилките од жал за
незнајните жртви.
Сами сме и во моите и
во твоите очи, Таја.
Нема богови да нè љубат
ниту демони да нè кудат.
И песната е само наша, Таја
Запеј пред да ме затскриеш:
зад младоста-лудоста,
зад страста и пакоста.

Трајче Кацаров е поет, раскажувач, есеист, драмски автор, колумнист. По професија е правник, актер и театролог. Магистрирал на Културолошките студии на Институтот за македонска литература на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје. Работи како драматург и раководител на драмскиот сектор во НУЦК „Ацо Шопов“ – Народниот театар во Штип. Во 1993 г. го основа списанието за уметност СУМ и до денес е негов главен и одговорен уредник. Автор е на книгите **поезија**: Во подмишките на будилникот (1986), *Го следише ли Хорхе* (1991), *Дискрепциони шарм на Кус Де Ру* (1993), *Реџијамш на џосџоудинош Налче* (1997), *Емигранциш Цвик* (2003), *Присасвиешо ѓрлички на мен* (избор на бугарски јазик, 2002), *Поезија* (избор, 2004), *Волноумци* (избор, 2007), *Инакумислешши* (избор на бугарски јазик, 2010), *Форма на молкош* (2011), *АКО* (поема, 2011); **раскази**: *Царшароваши чичиштра* (1996), *Дневничкош на Омир* (1999), *Павиљон за ѓлунци* (избор, 2003), *Ташко и Ошец* (роман во раскази, 2008, и на бугарски јазик во 2010), *ЈАД* (роман, 2015); **пиеси**: *Да не беше дождош* (1993), *Фалцош на змијаша* (1996), *Нокшa во која свешилкашa не шреба да згасне* (избор, 1999), *Гард* (избор, 2003), *Чалик Чамак* (избор, 2005), *За само један дан* (избор на српски јазик, 2011), *За само један дан* (превод на хрватски, 2014); **пиеси за деца**: *Сулиндари* (1995), *Еши ја сѣасува шера* (1997), *Другошo е ѓомалку важно* (избор, 2011); **театарски есеи**: *Времишо во шеашарош* (1997), *Време на моменшoш* (2001), *Белиош слон* (2003), *Белиош слон* (избор, 2003), *Календар за годинише шшо ѓоминале* (2011), *Единштво на лицашa* (2012), *Двонасочна релација, шеашар-публика* (2014), *Малцинштво од еден* (2015).

Преведен е на неколку јазици и застапен е во повеќе антологии и избори на македонската современа поезија, објавени кај нас и во странство, како и во четири антологии на македонската современа драма, објавени во Загреб, во Софија и две во Македонија. Ги има освоено Рациновото признание за најдобра прозна книга за 2009, Прозни мајстори за најдобра прозна книга на Фондацијата „Македонија презент“ за 2010, „Јован Котески“ за најдобра поетска книга за 2011, Наградата „Григор Прличев“ за најдобра поема за 2011 година.

Запеј пред да ме вдомиш
во она што не пропушта
ниту дожд, ниту мрак, ниту срам.
Засекогаш, Таја!

***

Ти спиеш и сонуваш, Таја.
Можеби за некој друг
како и јас за некоја друга.
Ѓушнати така,
во навидум љубовен занес
продолжуваме
домот наш да го градиме
со страв, омраза и болка.

***

Паѓа снег врз нашиот живот, Таја
Колку само бавно
се спуштаат снежните ѕвездички.
А веќе сè е бело околу нас.
Стануваме несигурни во одот.
Сè поблиску сме еден до друг.
Мојата студена рака веќе пладнува
врз твојата студена рака.

Паѓа снег врз нашиот живот, Таја.
Колку само бавно
се спуштаат снежните ѕвездички.
А падот што може да нè одвои
нè плаши повеќе од студот.

***

Се сеќавам на твоите зелени чевли, Таја.
На оние што ме исвикуваа на секој голем одмор
во првата градска гимназија.

Се сеќавам на твоите зелени чевли, Таја.
На оние што после секој западен филм
беа зелени коњи пред вратата на кино Култура.

Се сеќавам на твоите зелени чевли, Таја.
На оние кои те водеа по мостот
под кој боксував со својата машкост.

Се сеќавам на твоите зелени чевли, Таја.
Секоја ноќ додека боса се налактуваш
на мојот изгубен песочен часовник.

Што ти е, Таја

Зошто дојде толку рано?
Само што почнав да бидам млад.
Само што почнав да стареам.

Што ти е, Таја,
зошто дојде толку рано?
Само што почнав да го освојувам градот.
Само што почнав да го губам народот.

Што ти е, Таја,
зошто дојде толку рано?
Само што почнав да учам да пишувам.
Само што почнав да го палам напишаното.
Што ти е, Таја,

зошто дојде?

Колку само рано ме разбуди
Како само задоцнив на сите светски возови

***

Може ли нешто да се случи
пред почетокот
и да заврши пред крајот?
Може ли љубовта да се случи,
пред познанството
и да заврши пред болот?
Може ли некому да му се верува,
пред постанокот на зборот?
Може ли некој да се посака
пред неговото заминување?
Може ли, може ли,
бистра вода да се напиеш
пред да удавиш
Цевкичка од сламака во неа?

***

Затвори ги сите прозорци
да не слушнеш како пеам.
Сите врати затвори ги
скитник да не ти влезам.
Избриши го куќниот број.
Избриши ја куќата
да не знам каде живееш.
Изгаси ја уличната светилка.
Забрани му на сеќавањето да се сеќава
и пак ништо.
Ништо не ќе промениш,
зашто една е лудоста и патот
до занесот што го крепат убавини

***

Знам дека ме чекаше, Таја,
ама јас само да ја завршам
оваа песна и доаѓам.
Знам дека автобусот стигнал навреме,
дека сè уште била ноќ.
Знам, додека над градот паѓал дожд
над автобуската се гаселе ѕвезди.
Ама јас само да ја завршам
оваа песна и доаѓам.
Знам дека биле добри и страсни луѓе,
дека ти нуделе зелен чај, утринско кафе,

нежни прегратки и заминување без враќање.
Ама јас само да ја завршам
оваа песна и доаѓам.
Знам дека не ги сакаш моите песни
зашто никогаш не ги пишувам,
зашто никогаш не ги завршувам.
Ама јас само да го завршам ова каење,
овие грешки полни живот,
ова генерациско погубување
и доаѓам.

***

Прво влегов
во твоето коњско опавче
потоа во твоите зелени чевли
па влегов во твојот рачен часовник.
А кога влегов во твојот фустан
е тогаш се изгубив, Таја.
Не очекував дека ќе бидам така гол
без коњското опавче, без зелените чевли
и без рачниот часовник.
Кој ќе ни верува
дека нè прозиваа на перонот
дека го најавија поаѓањето на возот
и дека ние никогаш не се сретнавме, Таја

***

Фрли поглед на мене
За да не можам да те видам
Кажи збор
За да не можам да те слушнам
Допри ме
За да не можам да те сетам
Оди си, оди си, Таја
За да можам изгубен да те сретнам

***

Ги затворил поетот очите
така наеднаш, можеби случајно
и можел да види сè пред себе
И можел да види сè околу себе
Само не можел да ја види љубената

Колку само возбуден бил поетот
оти го научил, оти го совладал светот
Само не можел да ја види љубената

Се одважил поетот и рекол –
Со ваков свет можам сè што ќе посакам!
Можам дури и да управувам!
Само не можел да ја види љубената

И така поетот подготвен за подвиг
го видел и тоа – дека го нема
сосем го нема во светот во кој
ја загубил засекогаш љубената.

***

Зборот од молкот појак не е
Присутноста од отсутноста
Затоа додека чекориме заедно
Или се одмораме потпрени еден на друг
Да оставиме да се сакаме и љубиме
Тогаш кога не ќе постоиме, Таја

Лидија Димковска

Сириско ујиро

Во 7 и 40 часот
 чистачот со метла ги поминува
 решетките на оградата
 пред сириската амбасада.
 Паѓаат ноќните пеперутки
 низ ситото на јавето,
 мушичките се одлепуваат нагло
 истргнати од своето јаство.
 Чистачот ја водени метлата во сина кофа
 и држејќи ја со двете раце
 ги брише решетките една по една.
 Се ронат и последните комарци.
 Само капките размачкана крв
 никако да се измијат,
 длабоко навлегле под кожата на железото
 и молкома трпнат.
 Чистачот со нокти струга дамка по дамка.
 Но крвта на Сирија се засирила,
 секоја нова капка тече навнатре, не надвор од раната.
 Како може во 8 часот да е сè уште ноќ,
 си вели чистачот,
 ја подистура кофата во канализацијата
 и со метлата што му капе врз рамето
 трга кон задниот дел на амбасадата.
 А таму – недоброј бубамари, големи, средни и мали,
 го прекриле плочникот, додека од горниот прозорец
 едно дете придушено им вика: Летајте, бегајте оттука!
 Бубамарите божем во бунило
 не знаат дека иронијата може секогаш да биде
 поголема од животот,
 и дека нив, бегалци од Сирија,
 шверцерот ги исфрлил од камионот
 токму зад сириската амбасада,
 како во мртва природа стојат затечени
 пред чистачот кој знае дека светот ќе ги спаси.
 дури и кога тој сите би ги спасил.
 А сепак, ги турка со метлата удоулу, кон пругата,
 преку уште една граница.
 Се ретчи животот, се збива смртта.
 Во овој квартал, си вели, никогаш нема да се раздени.
 Од историјата со внатрешно крвање
 секогаш се излегува со помодрени раце
 и колку и да се тресе метлата зад себе
 потешка е и од иднината на новородено бебе.

Лидија Димковска (11 август 1971 год., Скопје) е поет, прозаист, есеист, теоретичар на книжевноста и преведувач. Дипломирала на Филолошкиот факултет во Скопје, на групата Општа и компаративна книжевност, а докторирала на тема од романската книжевност на Филолошкиот факултет во Букурешт, Романија, каде што работела и како лектор. Член е на ДПМ од 1995 година. Ги објавила поетските книги *Рожби од исцшок*, *Огнот на буквише*, *Изгризани нокти*, *Нобел ѝројив Нобел*, како и романите *Скриена камера* и *Резервен живој*, за кои во два наврата ја доби наградата „Стале Попов“ на ДПМ. За *Резервен живој* ја доби и Наградата за литература на Европската унија за 2013 година. Таа е составувач и на антологијата *Дваесет млади македонски ѝоети*.

Смрџна

На која постела ќе ја испуштам душата?
 Во некој воз, на некоја раскрсница?
 Зад крената или зад спуштена завеса?
 Нападне или во ниедно време?
 Да се испушти душата во нечие присуство
 е судбина, проклетство или среќа?
 Засекогаш со мојата ќе замине и дел од душата
 на оној што последен ќе ме види жива.
 Баба ми пред да издивне побара залак бурек,
 тетка ми си го купи сама посмртното палто
 што висеше сосе етикета на закачалката
 сè дури не ѝ го облекоа во смртта,
 јас ќе посакам пола гроб да ми биде таму, пола тука.
 Душата се испушта во миг на спојка
 кога осигурувачите прегоруваат, а ти си сам дома
 и се тетеравиш во темнината
 до крајот на ходникот,
 таму зад влезната врата ги враќаш во лежиштата,
 светлината блеснува и ти ја покосува душата,
 а стварноста, заслепена,
 не го ни забележува тоа, иако зад твоето тело
 и таа чекори кон сопствената дупка.

Биографска

Се омажи многу млада. Со средовечен маж кој ја чекаше да порасне за свадба.
 Еден на друг си се појавуваа во сонштата
 уште кога таа беше дете, а тој господин со шапка.

Домашните ја одвраќаа,
 но љубовта беше посиљна.
 Тоа не беше лош брак,
 таа растеше, а тој се подмладуваше,
 сè дури по неколку години не станаа врсници
 со исти соништа и со исти желби.
 Ученичката го достигна учителот.
 Беше тоа верен маж,
 секогаш покрај неа, во добро и зло,
 понекогаш дури и во здодевно минување на времето.
 Еден ден таа го прескокна плотот
 во преградката на нов, страстен љубовник
 со латинско име.
 Му ги знаваше далгите на телото.
 Го милуваше бесрамно, и дење и ноќе.
 Не стануваше од постела без него.
 Кога му ги научи тајните
 наскоро ѝ здодеа и не можеше против себе –
 па го прескокна плотот на неговиот имот.
 Како на спасувачки душек
 ја дочека нов, млад љубовник
 со словенско потекло и двојно срце:
 едно за телото, друго за душата.
 Го љубеше посмирено, но без престан.
 Со неговите дланки
 си ги милуваше најскришните дланки.
 Но кога тој заспиваше по зазбивтаните ноќи
 таа прескокнуваше други плотови
 фрлајќи се наврапито
 во авантури со англиски благородници
 и руски јуродиви,
 во пијанства со француски поети
 и јужнословенски бездомници.
 Папсана заспиваше во утрата,
 но не в постела, туку крај вратичката на оградата
 што се отвораше само однаре, а однадвор беше заклучена.
 Мораше пак да го прескокне плотот
 за да се врати кај последниот маж,
 па кај претпоследниот,
 и така со ред,
 сè дури не стигна до првиот,
 нејзиниот верен маж, нејзината прва љубов,
 со кого беше заедно од дете,
 кој заради неа стана помлад одошто беше.
 Немој да ми простиш, му рече,
 зашто ништо нема да заборавам,
 ниту да избришам,
 и сè уште ќе копнеам по сите љубовници,
 и понатаму прескокнувајќи плотови,
 паметејќи ги страсните преградки
 и ненадејните разделби.
 Само прифати ме повторно,

без лутина и без прашање,
 зашто во твојата преградка и да се умре – се живее.
 Во останатите времето ми ползи низ прстите,
 не ми дозволува да го фатам, да го поседувам,
 а во тебе ти си јас, а јас сум ти.
 Мојот оган е во твоето, а твојот оган
 во моето огниште.
 Повеќе си од човек, повеќе и од Бог.
 Ти си мојот мајчин јазик, му рече,
 на мојот ден – последната ноќ,
 на мојот збор – крајната моќ.

Грика

Пред мене човек турка
 количка со празни пластични шишиња.
 Патека е тесна, не можам да го претекнам.
 Го следам, го гледам.
 Излитени панталони,
 изобразени раце,
 чифт различни влечки,
 а под маицата распарталена
 – грпка, обележана со болка
 како со еврејска ѕвезда.
 Врсник ми е,
 од предминато време.
 Залудно ги учел напамет
 песничките за родината
 непотребни како набубана теорија
 без практика во светот
 во кој денес нема
 ни татко ни татковина.
 Дали под неговиот живот
 некој се потпишал црно на бело,
 или само овие шишиња го сметаат за жив?
 Шишињата потскокнуваат,
 тој се ведне во ритамот на количката,
 му ги слушам цревата како му кркорат,
 и една воздишка што му излетува низ устата.
 Патека е долга, чекориме еден зад друг,
 јас вкалапена во неговиот од,
 тој во одот на трите тркалца.
 И чувствувам како од мојата мачнина,
 од саклетот на сетилата
 испаруваат надежта, иднината, целта,
 од органите ми се цеди течноста,
 ми се истиснува воздухот, ми ја снемува тежата,
 немам повеќе содржина,
 се претворам во празно пластично шише
 што сè повеќе се смалува и самото се фрла
 помеѓу шишињата,

заземам најмал простор во количката,
а човекот потонат во сопственото дно,
дури сега почнува да се поти,
се брише те со едната те со другата дланка
додека количката губи рамнотежа
и тој запира, ја слекува маицата
и ги впира шурките пот што му се слеваат низ вратот,
вртејќи ја главата налево-надесно,
но зад себе никого не гледа,
само крајчето од сопствената грпка,
обележана со болка како со еврејска ѕвезда.

Summa summarum

Девет месеци му се потребни на зародокот
за да стане човечко битие.
И уште детство, младост и старост
за да остане.
А дали од него ќе излезе човек –
никој не знае.
Цел живот може да му биде малку
за да стане личност.
А само миг му е потребен на телото
за да се претвори во леш.
Живееш за себе, а умираш за другите
за да не можат тие да живеат без тебе.
Злото и кога се проштава со добро,
се памети како зло.
А доброто никогаш не се памети по добро
претворено во зло.
Лицето можеш да го измиеш и стопати,
но образот никогаш.
Миејќи го лицето си ги водениш ракавите,
а триејќи го образот – свеста.
За лицето ти се потребни сапун и вода,
за образот – совест на крвта.
И сега
кој ќе ликува повеќе:
Оној Никој и Ништо што станал Нешто,
или Нештото во кое се претворил
тој Никој и Ништо?

Наследство

Ингрид Јонкер ѝ ипишува на Оливера Корвезирска

Добро би ти дошол куршум в глава,
скок од мостот или пресечена вена,
солна киселина во чајот, канишот на мажот околу вратот,

во погрешно време, на погрешно место
смртта е будење, вулкан, земјотрес,
сакаш да умреш, ама не како останатите.
А во детската соба спие шестгодишно девојче
што си го носела во сопствената матка.
Ќерка без мајка што се самоубила
не е ќерка без мајка туку без себе.
Цел живот ќе нурка подлабоко одошто може,
ќе пребарува, ќе талка, ќе сонува, ќе прашува
и главата ќе си ја удира
од твојата фотографија. Ќе ѝ недостигаш,
ќе те сака, а нема да може да не те мрази.
Сега може. Дури си жива. Дури е таа дете.
Твоите дланки врз нејзините образи,
а нејзините врз твоите. Секира.
Ќе го памети твојот живот
што ти сакаш да го заборавиш.
Кога ќе закрцкаат скалите
ќе знае дека кај неа се качува минатото.
Ќе има сопствена соба. Но, што ќе ѝ е?
Нејзе ѝ е потребен сопствен дом за сопствената соба,
а со мајка што се самоубила никаде повеќе не е дома.
Ќе извиси. Откровението нема да се случи.
Мајка ти цел живот ти велеше:
„Ќе го видиш ти Господ!“
Закана или блаженство?
За тебе и едното и другото.
За неа наследство.

Размена

На постојката крај пазарот
чекам автобус со човек во ветви алишта,
неизбричен, со мрсна коса,
павта во раката големо пластично кесе
со натпис „The Big Shopper“.
Зошто се насмевнав, зошто ја гризнав усната?
Мојата платнена торба
натежната од овошје и зеленчук
ги влече краевите кон земјата.
Тој зјапа во мојот, јас во неговиот товар.
Да се смениме?
Се двоуми, се чеша зад увото,
мрморејќи нешто неразбирливо.
Му доаѓа автобусот. Нагло ја зграпчува мојата торба
оставајќи ми го неговото кесе на земјата.
Ене го и мојот автобус. Сакам да ја го кренам кесето,
но одеднаш е претешко, нема мера.
Вака била тешка Света Филофтеја
кога како слабичко девојче умрела за Христа
и никој не можел да ја крене од земјата.

Од петни жили го кревам,
но таква сила немам. Го отворам, а во него –
врапче со превртени очи
штулено на дното како во гробница.
Сè што било и поминало е тешко само во смртта
што „The Big Shopper“ не може да ја отплати.
Сè што ќе биде и ќе помине е тешко само во животот
на оној што мојата торба на Бога ќе му ја врати.

Само малку

Само малку помести го рамето под виолината
и гудалото ќе го допре пеколот на нотите
кај што звуците бегаат од самите себе,
само малку повлечи ја ногата наназад
и ќе ти се измолкне клинот во карпата
од која ќе виснеш како од бесилка,

само малку измешај ја крвта со вода
и ќе ти се искривоколчи народот
во паркот на семејните стебла,
само малку приседни кога се чита евангелие
и дијаметарот на совеста
ќе ти го услови одот кон последниот суд,
само малку потклекни дури се фотографираш себеси
и небото ќе те притисне кон гробот
како скали во камбанарија,
само малку наведни се над оградата на рајот
и музејските подруми ќе се претворат во болнички соби
кај што во кома лежат убавите музи,
само малку потстани во најдлабокиот сон
и ноќта ќе висне над твојата совест
како машки костум на закачалка,
само малку биди некој друг тогаш кога си ти
и секој друг ќе биде тоа што не е,
и никој друг нема да биде тоа што е.

Љубинка Донева

РЕСТАВРИРАЊЕ НА СЛОВOTO

(кон *Азбукословецот* од Иван Василевски, „Детска радост“, Скопје, 2013 година)

Во поемата *Азбукословецот* од Иван Василевски, поетското внимание е насочено назад кон IX век, во времето на (до)обликување(то) на македонскиот духовен код, речиси каков што сега го познаваме. Насловната лексема, сложенката азбукословец, е авторитетен, функционален и семантички прецизен неологизам кој упатува на оној кој во центарот на својот живот го има Словото, Климент Охридски. Поимот Слово најчесто е во контекст со духовните содржини поврзани со Бог, а негови синоними се и реч, беседа, јазик, збор, буква... Како поопширна целина, пак, е составка од букви (гласови), кои образуваат точно редоследна целина позната како азбука (абецеда, алфавита)... Оттука и сложенката во насловот со значење: оној кој е посветен на азбуката, на Словото... Многу од општествените науки проучувале што, всушност, е Словото и кои народи како го објаснуваат и колку и што подразбираат под тој поим. Според некои етноси, се разграничуваат суво и влажно Слово, а сувото е поврзано со Првичниот дух пред создавањето на светот и е нерасчленливо. И тоа е Божјата мисла, со целосното нејзино значење и моќ и е присутно секаде околу човекот и во човекот. Влажното Слово, пак, соодветно на самиот живот, се зачало во космичкото јајце.

Ваквото разграничување (на суво и влажно Слово), соодветствува на (антрополошкото) проучување на опстанокот на човекот преку постот. Се смета дека сувиот пост, без јадење и без пиење вода, е потесно доближување до Бога отколку влажниот (пост во кој покрај нејадењето масно, вода може да се пие). Една космогонија учи дека со помош на сончевите лачи, Словото во спираловидна форма се материјализира во земјата (во чист мед). И слично на влагата, е израз на видливиот свет. Ова зборува за првпочетокоот, кој пак изразен преку број, е означен со прв(а,о) реден број со еден. Еден е бројот на Господарот на речта на Словото, но и самото Слово. Тоа е најчистиот симбол на пројавата на човекот кој мисли и се самоизразува или на човекот кој е запознат и опишан од друг. Во овој случај, Азбукословецот е од поетот „запознатиот“ субјект и од тој друг слуга на Словото, од Иван Василевски, опишан и воспен. Авторот е восхитен од оној во чија личност претстојува вечноопстојувачкото Слово, многу посилено и поизразито отколку кај другите смртници. И Азбукословецот бил смртник како што и сите луѓе се смртници, а човекот сам по себе нема никаква внатрешна сила, туку е силен само поради дејствителноста на Словото на Бога во човекот. Во Стариот завет, Мудроста и Божјото Слово (Logos Hieros), престојуваат во Бога уште пред создавањето на светот и преку него било создадено сè. Потврда наоѓаме и во Евангелието по Јован, кое кажува: „На почетокот беше Словото и Словото беше во Бога...“ Словото било

пратено од Отецот со цел да му го предаде на светот „посланието за спасение“. Задачата на Новиот завет и на евангелистот Јован е токму таа, да го оцрта (изрази) јасно личниот карактер на тоа вечно суштествувачко Слово. И сè се содржи во Словото кое е Божјата реч, која пак е движење или живот на божественоста. И сите јазици и сили, и звуци и бои, и сите добродетели, се содржат во Словото. Буквите се составки на Словото и се сликата на звукот и имаат творечка моќ. И скоро во сите јазици редоследот на буквите почнува со самогласката **а**. Кај Црноризец Храбар, во трактатот „За буквите“, откриваме дека има графем (букви) со значење и на бројки. **А**, првата буква, се олицетворува со бројот еден. И секоја буква е скриена во божествената сушност, во Словото. И тоа е силата на Бога што се предава со збор, звук, глас... Токму таа божја сила, Азбукословецот ја доближува до своите „слушници“ и „поданици“, приврзаници и ученици, а пак Иван Василевски ни ја доближува дејствителноста на Словото преку словославењето на божественоста токму од азбукословецот. Значи, воспениот субјект е првиот македонски учител, првиот поет, и прв во многу што. Ова го потврдува фактот дека бројот еден е господар на речта... Азбукословецот е и словописец и докажува дека е господар на речта, преку пишување и беседење слова како средновековен книжевен вид. Иван Василевски, проучувајќи го делото на светиот Климент Охридски, низ раскошните епитети за учителот, ни ја дообјаснува светлината на ореолот што го краси. Ни кажува за Господар(от) на црквите, а епитетов е образложен преку црквата (како светото место) од каде што се проповеда Божјото слово, се сее светлина, па така нè доближува и до епитетот Свештенумудрец. Медијавелистиката и православните служби посветени на овој светител нудат сознанија дека светителот е канонизиран набрзо по неговата смрт (916 год.) и оттогаш е и засведочен култот на свети Климент. Тоа зборува за угледот што тој го уживал и меѓу верниците и меѓу членниците на светата Црква. Не е чудо што дејноста и личноста на овој наш светител сè уште предизвикува внимание кај јавноста. Пеејќи за Учителот, И. Василевски се задржува на неговото директно присуство меѓу верниците и учениците преку проповедањето на Словото. Воведот во поемата е воведот на авторот, И. Василевски упатува дека е напишана: „Во слава на свети Климент премудриот, кој посеа житница на неграмотна нива и кој со песна ги допира ѕвездите“. И со овие редови е кажано дека е описменувач и поет. Впечатлива е асоцијацијата дека неграмотната нива е татковината, а семето што ќе ја направи житница е ширењето на писмото и писменоста, на сите можни начини. Понатаму следуваат трите пеења, скоро еднакви по должина, во кои се расветлува ликот на Климент како автор на поучни и на пофални слова. Авторот „за-

станува“ на местото на Климентовата книжевна школа, Плаошник (каде што се наоѓала и болница посветена на Свети Пантелејмон), и оттаму ни беседи за и со Азбукословецот:

*...и́ревожно
бија́й камбани́е
И́ проро́чки суни мудра реч –
џла́голи Азбуко́словецо́й...*

Употребувајќи го глаголот суни, И. Василевски на самиот почеток нè внесува во една свечена атмосфера на исчекување, во молк да се ислуша глаголењето на тој што е и Свештенумудрец и Праотец и... зашто тој поучува во име на Божјото слово, та затоа е Свештенумудрец. Понатаму, светлописот што како трага на својот престој на земјата го оставил Климент, И. Василевски низ пев ни го доближува и облагородува.

Обраќајќи се кон своите верници, од сите општествени слоеви, тој упатува:

*Таму кај и́шйо до зако́йаи́е мина́йшйо –
во божји знак ќе ја о́йко́йаи́е иднина́йа
О́йи зборо́й ви е единствена́ и́аи́ко́вина,
а во ја́зико́й ќе ја за́грамо́йни́е свейо́сйа(.)*

Последните два стиха говорат за најсветоста за секој народ, јазикот. А јазикот преку буквите е пројава на Словото, кое е Божјата суштина. Дека јазикот е таа светост, за која глаголи Климент, И. Василевски, од пепелта на изминатите векови, отпретува светулки-лексеми, жарчиња кои ја осветлуваат важноста и силата на јазикот и кои нежно топлат, како тема на првата и најзначајната поука Климентова. Обраќајќи се кон својот род, кон неуките и духовно неосвестените, Климент поучува да се биде подалеку од „клукачи и од длабачи во црно“. Преку неговата насока кон душите на верниците, го запознаваме како грижлив учител, свесен дека неговото Слово ќе го обликува светот на тие што го слушаат. И. Василевски, „говорејќи“ го поучното слово на Беседникот, покажува дека неговите зборови се конкретни, јасни, мудри, поучни и затоа беспоговорни, иако благи: „Бежа́йше од клевети́и и од клевети́ници...“ Токму како зборови на вистински учител. Подучува неуките да се ослободат од лошотилакот, зашто има нешто што е помоќно: „...ке ви йосеам видело / во души́е, со божји очи да до милува́ше зборо́й...“ Во посочениот стих, зборот *видело* е ударен збор, акцентираан и со само тој едниот, И. Василевски ја олицетворува моќта на Словото... и Бога, Едниот! А да се гледа со очите на Бога е највозвишена цел за секој што сака да спознае... Азбукословецот гледа со божји очи и знае дека тоа е најдоблесност... Им објаснува на неуките, ги поучува дека „...до и́шйо е народ о́йсйо́јува / на својо́й ја́зик...“ што пак го потврдува научното толкување на Крсте Мисирков (за тоа на што личи народот кој си го изгубил својот јазик). Почувањето од Климента е порака до народ кој како да свикнал на сопствените окови, како „и́роско́й на солени у́гари“, бедно, сиромашно, „и како чички о́йсйо́јува́ше на врлежи“. И тоа егзистирање, без писменост и (книжевен) јазик е голо преживување, а не живот. Авторот многу прецизно кажува: опстојувате, но за да се (пре)живее, треба

повеќе: „А и́реживува́ше во свейо́сйа на ја́зико́й, / во космо́сйо на зборо́й и́шйо до и́рими́ви́е / за своја́ и́аи́ко́вина...!“ Јазикот, словото, зборот е тој што ја растерува маглата на иднината. Така говори Азбукословецот, така пее Василевски и со ретките лексеми, како со четкичи светлина да го симнува правот од Словото македонско многувековно и како да вградува честички светлина на темните сидови од лавиринтот на времето што одминало и го реставрира словото со слово. Така му ја враќа моќта на дејствување и покажува дека само таа моќ не слабее. Тука Василевски го вметнува епитетот Чудотворец (от), зашто „до различа́и / зрако́й на мудроси́а од мрако́й / и џи раси́ајни си́е знаења...“ И за да го дообјасни Климентовото занимање, свештеник (и мудрец), поетот повторува дека Климент Охридски на своите ученици и верници им покажува дека „неразбирливо́йо до о́йко́йа / и изрџа свейо́йс“. Оваа сложенка, *свейо́йс*, сугерира и свеченост и светост и едно далечно, а блиско време. Јазикот за кој (и со кој) зборува Климент, од стих во стих, И. Василевски го потцртува како најважната храна на животот преку постојани функционални неологизми, блиски до (изворниот и) црковниот јазик, (или слични на) архаизми... „И рикна азбучник од шџемен роџ...“ Тоа значи дека првиот буквар почнува да ја исполнува својата задача: „Да џи одлоси́и и́ајни́е крии́и / и да до о́йи́реи́а и́роблеско́й / на свейо́йа фоне́ма и́шйо самува / како семка на ’ри́улче / како заорок, меѓу букви“. Климент не би бил вистински учител кога не би се обраќал и кон калуѓерите (црно-рисците), зографите, копаничарите, кон даровитите, оние кои во нешто се поупатени од неуките и ги упатува да творат со Бога (кој им дал дарба) во себе, зашто „Како ќе до и́рочи́аи́е / слово́йо божје ако ваи́шйо / не беше и неџов ја́зик?“. Токму овде, авторот мудро ја вградува Климентовата забелешка и го осветлува поетскиот, творческиот лик на Азбукословецот. Тој има право да зборува така, зашто и самиот е творец, поет и знае дека нема човечка творба без божјо присуство во себе, без синергија. Цело време и учителот и поетот во Азбукословецот се трудат да бидат што појасни и што поблагородни. Горните стихови се упатство за надарените и тие сега, кога создаваат, треба да говорат со јазикот на Бога, а неговиот јазик е љубовта. Учителот го искажува своето незадоволство и револт дека се измешани отци и еретици, дека се обидуваат сè да изменат: „Во која ноќ / да разделам вино, да раздадам нафора / да не ви и́рекисне лебо́й во ноќви́е / и́ри обидо́й сè да измени́е“, поради стравот „...да не ја изгуби́е / смисла́йа за и́раење...“ И учителот, токму како вистински учител, не премолчува и не се воздржува да го именува својот народ со состојбата која го определува во тој миг, а тоа е: „Роде мој заси́ан на раси́оки...“, но исто така верува во тој род кој со негова помош ќе научи што треба и како, за да го крене „...и́иво́еи́о знаме / над води́е – йовисоко од зло́йо...“ Учејќи го и поучувајќи го својот род, учителот верува во тоа што го кажува и затоа неговата реч е толку моќна. Верува во напредок, дека словото ќе му помогне на тој род да осознае и спознае многу вистини, но првенствено да се спознае себеси и да се менува, зашто иако сите се родени во иста љубов, сепак, сите се различни и: „...се буди́и́е во омрази, / различни леѓнува́ше со омазди / во души́е...“ Поучува учителот дека има секакви луѓе, но дека поради тоа не треба да се

делат, зашто „Различни ви се и моливиџије,/ и њосџиџије – а иста судбиџа“. И токму јазикот е тој знак за распознавање, тоа е она што нè прави свои и посебни: „По јазикот се распознаваме/ и по јазикот се разликуваме/ Во сè дружо сме исти...“ Ова, всушност, е упатство дека треба да се биде широкодушен, да се зборува и со јазикот на бога, преку чувањето на својот јазик. Иван Василевски тоа го применува покажувајќи ни ја срмената нишка на мајчиниот јазик што го поврзува деветтиот со деветнаесеттиот и со дваесет и првиот век и така испишува светлопис врз фреската на својот народ, полна тегибност и рани, но и мевлем убавини...

Поуките од учителот се длабоки, од животно значење, филозофски, но и се практично упатство за опстанок. А за да се опстане, треба и во очајот да се следи „џласот на јасџивоџо/ шџо од искони самее/ среде небиднини“ и талка да откорне „кадели светилина“. Ова пак му ја осветлува суштината на посебноста на почетниот и му помага да се унапредува. И ништо не заборава ни учителот ни поетот (И. В.): „И скроџеџе џо сверџот во себе...“, зашто ги разбира дека се само луѓе и нормално е да има и такви, но да се скротат. Опоменува дека тие што ги поучува не умееат да одберат со кого ќе ја делат целта, и поради тоа сега „...џосџоџеџо/ низ џусџи маџли се џеџерави...“ И дека клеветењата и делбите не водат напред, зашто Бог е џубов и „ниџу слуша шџо клеветџиџе,/ ниџу џледа шџо срамоџиџе...“ И дека Бог не казнува за непослушност, „...ами дека сџе џйседнаџи/ од омрази (вградува зборови од источните говори: омразија, не омраза, и го збогатува текстот, соодветно на мотивот), од џрека реч/ засидани во маџли и џемнина“, затоа „не ќе ве одмине казџа“. А казната ќе биде страшна, ќе се соочат со лицето на времето и „родинаџа навраџица/ ќе ви ја освоџаџ неџрокојсани“. Низ овие почни беседи, Климент Охридски ја покажува својата пророчка мудрост и го дополнува пророкувањето со тоа што поучува дека така ќе си го унижат минатото. А „грв било да се унижува/ сопствената историја/ и од скршени погача/ да се колваат ѕвезди“. А ќе се случи... Погачата ќе биде раскршена и повторно и постојано ќе се копнее по ѕвезди. И покажувајќи ги многуте дарби на учителот, поетот го збогатува имиџот што е синоним за Климент, чие име и не е споменато, но сè што е кажано го дефинира, токму него, милиот на Бога (од лат. Clemente), па го нарекува и Праотец и Свештеномудрец, и Белоризец и Азбукословец. Од певот, пак, на И. Василевски, тој имиџ од епитети се збогатува уште и со Скапоцениот, Пророкот, Светлоносецот, Светлописецот... Праотецот, таткото на сите татковци (описменети генерации од него), кој учи против делби, клевети, непочитување на минатото, свештеномудрецот пак насочува кон милоста кон Бога, пројавена кон јазикот како најсвоја супстанција од содржината на сопственото битие и затоа вели: „Скрбеџи за своџо, за светиџо/ ќе џо дойреџе койнеџоџи џо словоџо,/ џо зборџи шџо ви е џаџковина“. Во овој дел од поемата, поетот се олицетворува со учителот, посакувајќи: „...џовџаџ џоемаџа да ја уловам/ на рана-рана/ -----/ да не би да зџаџа неџзинџоџи џој...“ Притоа, Азбукословецот изразува надеж дека, ако даде Господ, „белки и ќе џресџи (јам)/ во јасџиџе на моџоџ народ...“ Страв и опомена понатаму избиваат од страниците на поемата, кога беседи Белоризецот.

Зашто го именува како Белоризец? Одговорот е во светлината на тој што ја носи поучувајќи низ Словото и носи напредок неговата мисла, а неговиот страв и опомена се предупредување и простор за белина. А ништо не заборава ни Азбукословецот ни тој што пее за него. Не заборава да потсети дека треба да се чува „реџко (џо) џисмо / шџо на ваџоџоџ јазик / од рака на светиџец е најџишано“, а раката на тој светец е раката на неговиот учител Кирил, творецот, создателот на првата азбука, Убавиот автор на глаголицата, кого толку топло, а толку едноставно во „Азбука за непослушните“, го именува Венко Андоновски. И целото прво пеење е топлиот и точен збор на учителот, на Праотецот, на Таткото на сите татковци, на тој кој е и Скапоцен и толку едноставен, та затоа свој до џубомора. И поучното слово на учителот звучи загрижено и прекорно:

*Оџи од векуџума века сè дружо
ви било џоуџун од вистџинаџа...
А лакоџи на истиџориџа се џиџеџува
џриџаџе се џодџџува
да џо џисџирели целоџо
да џо раслоџи...

А ќе се исчудуваџе
дали Госџод верува во вас?
Дали ве чува од чемери?*

а опоменувајќи дека, ако сè е поважно и посоодветно од вистината, не (ќе) е чудно што низ вековите се случувало родот да ослабнува, да се раслојува и тенчи. Низ само два-три стиха, И. Василевски ја образложува тезата на Теодосиј Синаитски, дека не се бесмртни тие што градат кули и градови, дворци и други материјални добра, туку учителите, зашто ја чуваат душата на народот преку ширење на Словото, на јазикот, зашто учителите се „солта на општеството“. „Градеџи кули и мостџови/ -----/ роџоџи ќе си џо забораџиџе / џод џуџи сџиреи во самоџиџа / -----/ И ќе мораџе да џравиџе џака / како шџо ќе ве џочаџи неџуџаџи“. Затоа, Сиркачот во Бога, Граматик (от) и Калемар (от), авторитетно ги насочува своите следбеници, слушатели и почитувачи, своите уеници, а И. Василевски токму овде ги нагласува епитетите, атрибутите кои го покажуваат Климент како таков. Сиркачот во Бога ќе каже: „Беџаџе од џемни џривидџиџа, / да не ви џи џрекалемаџи дуџиџе / -----/ Да не би во вечностџи да лиџаџе / Боџ да не ве џосее на џрази уџари / и да не ве забораџи во џемнинаџа“. А зборувајќи за силата на Бог, им ги отвора очите на тие што неговото слово за патоказ го имаат и сакајќи да ги одбрани и заштити, вели: „Ќе ви џи измешаџи меџиџе/ -----/ Ќе разлеаџи џемнило –смола/ врз ваџиџе џисаџиџа/ И без очи не ќе можеџе / да си џи џрочиџаџе џремреџаџа...“ Граматикот, низ посочените стихови, ја покажува силата на духовните очи, на знаењето. И пророчката природа на Климента, авторот ја поткрепува низ страв од преметување на татковината, од пропаст, која може да се случи ако се запостави јазикот. Тогаш може да се случи да: „...џаџоџаџ библиски џџоџи / и ќе нема каде да џрисонџиџе наџака за ваџаџа челаџ...“ Тогаш „Ќе молкне радџста во џемни џаџи/ -----/ и зборџи ќе џеме“. И Ва-

силевски нурнува во светлината на поучувањето и се олицетворува со Учителот кој говори со мера, но и со јасно предупредување од пропаст. Калемарот на светлината, говорејќи, го покажува својот страв, родот да не му се пресели „под малтерот на фреските“ и да биде само минато, да го снема. И болката што му глочка во грлото на тој што бдее над својот род, ќе грмне против молкот:

*Роде зажеглен меѓу диви ѓодници
молејќи ѓ се на свеѓлиналиа –
уиѓе колку жорчини ќе ѓроготиа
ѓвојатиа ѓирејска молковија?
И уиѓе колку ѓага ќе исцица
ѓвојатиа ѓйска олелија?*

Овој лелек на учителот го става среде народот и објаснува дека тој не е издвоен од народот, туку е дел од него и заради тоа е и пробудениот глас на тој ист народ. И токму од име на народот, како што му доликува на вистински Свештенумудрец што се грижи за својата паства, Азбукословецот се обраќа кон Бога: „О Боже не оѓтавај нѓ сами / меѓу глогиви, среде чичкарник и ѓрње...“

Како Бог ќе нѓ разбере – ако не зборуваме на нашиот јазик?

Второто пеење е исчудување од случувањата во духовната сфера, во и околу црквата како институција, а тоа исчудување упатува и поставува и многу егзистенцијални (и филозофски) прашања. Во ова пеење е понагласено поетовото олицетворување со Учителот. И кроткиот Климент дури не може да се изначуди над сѓ она што се прави, не може да се изначуди на злоста што се надвива над неговиот народ, та затоа и кога поставува прашања, речиси крикнува и како да се чуди и крсти. Го задржува мудро вниманието на своите слушатели, укажувајќи им дека треба да се свесни оти варвари го нарекуваат овој народ токму оние на кои „во крвѓа им рикааѓ варвари...“ Се чини, таквата состојба не нѓ напуштила, или пак сме си ја втиснале во националниот код. Се прашува **Големниот**, **Мудриот**, **Будниот**, **Бодриот**. Го бодри тој својот род, го буди, чудејќи се и поставувајќи прашања:

*А кој знае дали во хаосот
сѓ е дозволено?
Дали сеѓа истѓорија е залудна
и дали ѓосѓоиме без цел
во вселенатиа?
Дали сме случајни во ѓприродатиа?*

Горните стихови говорат дека само една духовно издигната личност, само личност што е над толпата и масите, може да поставува вакви прашања. Од друга страна, пак, сакајќи да ни покаже дека за широките маси учителот е патоказ и насока, И. Василевски ни го претставува и како духовен, црковен човек, божјак кој е полн со ѓубов и тоа ќе им го каже на своите слушатели:

*Јас гледам ѓоназад од вас –
и ѓонаѓред во времето,
оѓи ѓубовѓа ми е заложна казна,
а казнаѓа – неодољна ѓубов
со која ниѓу една жрѓва
не може да се сѓореди...*

Таа ѓубов кон народот се пројавува на еден благороден начин, со движење на Словото, со силата на зборот. На учителот му прилега „...не со меч, а со збор гѓо гѓрадиме / свеѓиот – ѓо гѓрамотѓен да биде / и да си најде оѓора во јазикот...“; а нели учителите се иднината на еден народ и на општеството. И како што Азбукословецот кон народот се обраќа, така поетот (И. В.), со топлина, со егзалтација и занес, пее посветено за учителот кој е и Праотец и Свештеномудрец и Господар на црквите... И продолжува таа егзалтација, тој мазен патос, тој восхит и фалба за учителот, со тоа што и поетовата ѓубов кон јазикот и таа на учителот се поклопуваат. Видлива е поетовата радост и восхит од учителот дека

*...наживоѓиса свеѓиостѓ
во семкаѓа, во ’рѓѓулецоѓи на словоѓио,
и кој гѓо скроѓи гѓовороѓи на свездиѓе...*

Учителот поучува дека треба да се внимава, да се опстои „за да има кој да ви ја / ѓреслика истѓоријатиа...“ Од стравот од исчезнување, учителот преку опомена поучува „И зарем бесмѓрѓниѓе / мора да бидатѓ бѓгѓови?“ Поучува словото, со кое може да се пренесат векови и доближат далечини, дека секој треба да се потруди да се усовершува, да заработи бесмртност. Словото е таа моќ што учи и дека „...меѓу ѓиранѓиѓе / имало сѓирадалѓници...“ И само преку Словото може да се сфати дека „сѓ било аѓсурд и иронија“. И за да ја покаже дејствителноста на Словото на Белоризецот и за да потврди дека тој навистина е Белоризец, авторот кротко а свечено ги поканува глаголите-сложенки кои го осветлуваат ликот на Свештенумудрецот: *благѓо гѓладоли и благѓо словоѓа*. И низ тоа благо глаголење, Азбукословецот ја покажува моќта на Словото објаснувајќи го како алатка на умот: „Сѓ ѓиѓо сруѓивме на свеѓиотѓ ѓаѓи – / гѓо сруѓивме со умотѓ. И залуѓтаѓме / во воздиѓики“. И откако ќе им објасни, ги успокојува

повторно со силата на Словото, кога им објаснува дека, ако се образуваат, ако му служат на Бог во Словото, ќе може да си ги вратат изгубените нешта. Проповедникот ја повторува познатата вистина „Ако не знаевте што е завештано/ како ќе дојде пророците/ и писмото што сум ви дојде“? А знаат. Зашто Словото, завештаното, учи на тоа. И предупредува: „Тешко на оние / што ќе се лигаваат / пред блесокој на сонцето“, затоа што сонцето е слободата, Словото, Бог. На таквите „во мрак ќе им ѝлаче челагата“. Значи, поетот И. Василевски на Словото Божје кое е и Климентово и негово, и наше, му ја припишува севкупната моќ на Бог, и го дообјаснува Евангелието по Јован. Ова заокружување на Словото е всушност потребата од доближување до Бога, преку Бог, а преку благоглаголивата уста на учителот и заумната задача на поетот. Учителот во Азбукословецот не запира со поуките за силата и значењето на Словото, лутејќи им се на оние кои тоа не го знаат: „... како Бог / ќе не разбере – ако не зборуваме на нашиот јазик?“ Овие стихови и сега одекнуваат предупредувачки.. „И ако не ја ѝримае неговата / мудрост со нашето писмо?“ На места, Азбукословецот потсетува на својот учител Кирил, кого верно и посветено го проповеда преку својата работа. Таквите алузии што авторот умешно, мудро ги протнува низ поема, од клопчето на историјата, всушност, ја одмотуваат светата нишка на зборот и ја носат кон иднината. Моќта на изговореното Слово, пак, е таа што ги замолчува и кара оние кои не научиле да застанат на бедемот на своето. Се чини, постојаната опомена е таа што е и постојана тема во обраќањето на Учителот. Него го засега што некогашните војни ги снемале или пак се ставиле во служба на туѓото, во име на краткотрајна слава или туѓи интереси. Поради тоа и ќе ги искара велејќи им:

...да не ве зайлашуваат
стирашката на ѝколој,
оши ѝстирашен од адој во вас
не е можен во вселената.

И таквите зборови одекнуваат нашироко и моќно ја носат и шират силата на светлината. Раскошно, а поетички благо патетично одзвучува сликата на амбиентот по говорењето на Азбукословецот: „Се искреваат огнилата на зборот / како ѝластови светлина / на ѝрисојна лака /-----/ и калемај ѝлодници / на ѝнознајна овошка.“ Па иако овде е изоставена графемата, некако сам се наместува извичникот за да ја грмне вистината и на кажаното слово и на дејството на тоа слово врз оние кои го примаат. Но тој не се осврнува на тоа, туку продолжува да учи, објаснува, толкува, поттикнува... „Сами бевте и неграмотни / И слепи лунсавте среде луѓиите /-----/ А суетајта ви беше / израснала...“ Поуките кажани од Големиот не се ограничени на еден етникум и одреден простор. Тоа се пораки со универзално значење што поврзуваат и времиња и простори, а секогаш има такви кои сонуваат „универзум без зла и ѝорочи“. И секогаш „измислувајте изговори / за ѝход во вечността – / а ѝодвиџ е во минливостта да ѝстирајте / и да се задомијте во минливостта“. И уште: „...ѝодвиџ би ви бил да се ѝрејознае, / а да не се ѝрејменувате / суицидната во ѝразнина“. А посветените на Бога се подвизувале. Зборувајќи за тоа што е подвиг (от), учителот се

подвизува. Укажува: „И ѝодвиџ е да се верува во нечујнојта, во невидливојта, / во неодојрливојта“. И вербата е таа што носи успех, зашто без верба сè е празнина. Тој ја препознава линијата (вертикална) на самоуништувањето и со прекор ќе опомене: „никој не може да ви ја даде, / ништо да ви ја одземе слободата / на самоуништувањето“. Сами, слушателите треба да сфатат кои се, каде се и што прават. Кажувајќи го сето ова, Азбукословецот ја шири и зацврстува силата на Бога преку Словото, кој е и Слово... Со него ја изрекува вистината дека „нечиилив е законот на слободата, / криво знаењето, / а народот е ѝрашника...“ А во записите се запишуваат само водачите и предавниците, сеаците на делби... Учителот ќе ја просолзи раната што го пече: „И сè друго ви беше / ѝонадуша од родинајта“. И бидејќи тоа е грев, Свештенумудрецот во Азбукословецот, бара молитва, бара да се свртат кон Бога и да се молат, зашто „молејќи се – разговарате со Бога (зашијте во молишката е Словојта)“. Кога за Бог говори Азбукословецот, всушност, поетот со устата на вековниот и вечниот авторитет ни кажува познати вистини на кои често подзабораваме: „оши живојот е ѝнојравливо / усироен на ѝрегови, / а безнадежно незаменлив“ и заради тоа Словото треба да биде и насока и цел што ќе помогне да се почувствува радоста на живеењето, но достоинствено, цивилизирано. И ќе додаде: „Оши светоста е во јазикот, .../ И оши во јазикот е суицидната – / во јазикот е ѝстираност / за ѝрејознавање на нешитајта“.

Чувари на своето

Третото пеење е занемарливо подолго во однос на првите две. Почнува со лелекот на народот, на куп луѓе застанати да го впијат Словото од учителот пак од Плаошник преку обраќање до Бога (од немајкаде). Глаголите се во прво лице множина. Низ лелек се искажува маката од непријателите на јазикот, кои сакаат да ги уништат говорителите токму на тој јазик. Се жалат на состојби во кои како „сè (да) е создадено ѝројив нас“. Си ја кажуваат маката низ која поминале генерации, и се враќаат назад и (кукаат) дека пак може да се случи покора и тогаш

...не ќе смеете
да ги сонуваме нашиите корени
оши ни се ѝкорнајни од сонојта.

Свесни се дека не можат да прогледаат од прекорите на туѓинците кои обвинуваат само затоа што се раѓаат и развиваат „на свој ѝланик“. Наизменично говорат верниците, желните за неговото Слово и Тој, Премудриот. А тој, обраќајќи се кон тие што сакаат да разберат и можат да разберат, им објаснува дека овој народ ќе се соочи со многу зла и несреќи, со непојмливи нешта за разумните, со пропасти и прогонства... мудро укажувајќи дека низ историјата сешто се случувало, секакви времиња донесувале сешто. Авторот набројува многу такви можности, за на крајот горчливо да заклучи: „И Бог на еретиците ќе им верува“. Е тогаш, дури тогаш ќе се крене вистинската машка сила, да се спротивстави на злото. И. Василевски овде од име на пророчката природа на Учителот предупредува

на борбата меѓу доброто и злото, секогаш и секаде присутна: „на едниот брег / орлици, змејови, црни сверишџа, / мришојадци – озбени жраблџици / а на дружиот: ангели во бели одежди, / светици – чувари на резбиите, / на икониите и фрескиите / Закрилници на умотворбиите, / на ѝсмаиџа и јазициите, / на имињаџа и семињаџа...“ Наведените стихови ја говорат сета средновековна суштина и го поткрепуваат Словото како седржител и чувар, како носител на духовниот вознес низ болката на војните. И Премудриот им влева верба во победа, во успех... поттикнува... Поетот дава прекрасна слика на воспевање на лебот (со кој во воведот почна, житница) како метафора на победата и опстанокот, споменувајќи и „бели кравајчиња и ѝдогачи, / ѝченкарници и ’ржаници / Ке усукааџи комаџи, баници, / ѝиџи и зелници / Во широки ноќви ке замесаџи / ѝиџулицџи, лебови науџилици...“ Оваа слава на лебот е едно топло потсетување на скапоценоста на животот преку лебот како метафора на егзистенцијата. И етнолошки, овие неколку стихови го затефтеруваат народносното суштествување низ времиња со восфалување на лебот кој е и повеќе од само леб. И преку лебот кој е метафора и на слободата, авторот го воведува читателот во пророкувањето на Праотецот дека ќе се случи напредок ако се усовршува знаењето низ силата на јазикот и тогаш: „дрочна светилина ке огрее / И ке се зайали словоџо, / од зборџи ке риџааџи огнови...“ Тие огнови ќе бидат огновите на знаењето, на писменоста и напредокот. И укажува дека „многу од јазициите / ке се огледааџи во џивојџи образ“. Тоа пак укажува дека македонскиот јазик ќе биде основа за создавање и на други словенски книжевни јазици. А напредокот ќе предизвика гнев и нетрпеливост од туѓинци кои сѐ што е вредно и убаво ќе уништуваат и (ли) ќе присвојуваат: „Двоглави орлишџа фрескиите / ке џи џи своџишџаџи – ѝридома / и во светилициџаџа...“

Алузијава опоменува. Укажува на сите можни несреќи и зла низ кои одново ќе поминува овој народ, предупредува дека ништо не престанало, дека сѐ уште „варварин ке џе наречаџи оние / на кои во крџа им рика варварин / И ке џе искоџачувааџи / И ке џе искорисџувааџи...“ „за да го истиснат и да „биде(ш) џрв и единџивен / џиџо би излеџол од иџторијаџа.“ Тој мудро забележува дека оној што „фрла зиле зад џиџи меџи – / оџрови сее во својаџа нива“. Со цитираните стихови авторот постигнува атмосфера на свеченост во молк, кој настанува од прозвучувањето на содржината низ убавината која како да е сите видови црковни песни. И тие како да ја згустуваат есенцијата на воздухот, како да се разлива сиот раскош на Словото и како да се излеваат нотите на Јован Кукулзел и како сета таа убавина да роси врз паствата желна и жедна за уште. Поетот ги споменува и Дичо Зограф и Петре Гарката и така на исто место ги собира великаните на македонскиот народ, величајќи ја нивната сила и посветеност на родот, нивната борба за втиснување печат на служење на тој ист род. И не случајно, во контекст со нив, ги споменува и ангелите, поучувајќи: „...со добриџи ангели зборуваџи, / а луџето доџираџи џе немуџиџо...“ Авторот укажува дека, и покрај таквите величини, присутни се и такви кои го срамотат родот со секакви гадости. Не научиле за бојјото, иако им било понудено словото, јазикот светост што е, зборот „џиџо до џримџивме за своја џаџиковина“. Моќта на светлината на Словото авторот ја воспева со многу знаење и страст. Оттаму и:

Во *чилиџо* на светилинаџа
оџиласџивме уџиџе светилици
И ноќџа до измени своџето нейросџрно лице
и ничкум слезе во визбиџе.

Ова пак значи дека преку знаењето се постигнува многу и само со знаење може да се избрка мракот. И затоа е непримерно да се бара од нас туѓа милостина да примаме. А ако се случи тоа, „џоарно да ни внуџеше / немуџиџ јазик“. А ова е народ кој постојано се прашува „Ке има ли Боже нова војна...“ И во војните се губи словото. И затоа тоа горко пекање и обраќање до Бога: „Враџи ни џи Госџоде буквиџе...“

И. Василевски со енергична самокритичност посочува уште поенергично кон нашите делби како клетва, како постојана наша стварност, како нишан и грми со силата на Словото. Тој нишан е причина за изгон и прогонства, за протерување, испустување на домовите... Ова како потврда на претходно пророкуваното од Господарот на црквите, кој укажува дека нашето постоење е причина за ’ртење и јакнење на злота... Тоа пак треба да нè остави будни и на штрек. И тој што ја има посеано „џиџиџиџа (џа) на неџрамоџна нива“, постојано поучува на библиската вистина: „Не џрави му

џо на друџ она ишио не сакаш да ти џо иравай ишебе.“ Од устата на оној кој е и **Камен во мракот** и **Порта во мракот**, на поразбирлив јазик звучи вака: „Не иримајте ја себичноста / како благослов / и не чекајте да ви враќаат / со ионакви дела од оние / ишио на друџи сме им џи ирареле“. И се констатира дека тие што биле некогаш едно, не може сега да се друго. Неправедните ќе си останат неправедни, тие што ја поганеле светоста ќе си продолжат да си бидат такви, тоа е во генот, како што делбите се во нашиот ген. Ги фалбоспева авторот надарените, зографите, копаничарите и нагласува дека не го потрошиле времето залудно и нивниот труд не е вложен попусто. И токму во третово пеење авторот упатува на Климент Охридски и како на автор и на пофални, не само поучни слова. И бара (пак олицетворувајќи се со воспениот) да се пробуди овој „замелушен род“, кој е свој и единствен, самобитен. Дури пред крајот од поемава, кажува дека Азбукословецот „...е и иоеи меѓу херувимите“. Значи, го олицетворува со третата тријада од високата божествена хиерархија и ореолот на археј, како сосем природно да светнува и исјајува од ликот на Азбукословецот, кој е и архангел и археј. А во Божествената хиерархија, архангелите се чувари на народите. Архите пак (поимот прв го употребил Дионисиј Аеропагит), се и над архангелите и се јавуваат како духови на личности кои раководат со преобразбите на човештвото, на клучните и судбоносни пресвртници во човечката историја и се пројава на космичките инстинкти. Можеби звучи пресилно и претенциозно, но имајќи ја предвид улогата на воспениот и неговото значење во зачувувањето на овој род, навистина е умесно да го доживуваме за археј. А певот на И. Василевски ни помага во тоа. За да го поткрепи ова, поетот ги редоследи имињата на буквите и нагласува дека тој е и „Аз и Ижица, и Шта“, т.е. почеток и крај, зашто тој е оној кој го слави Словото на Бога, го шири и со збор и со дело поучувајќи и возвеличувајќи го Бог во словото, а Бог е убавото, праведното, доблесното. Така уште еднаш ја заокружува вистината дека светоста „е во јазикот / ишио џо иримиите од Полемаија мајка / и кој е ваиа единствена иаијковина“. Олицетворувајќи се со Азбукословецот, И. Василевски, вели: „во ’ртучето на словото / се одмагува иднината“. На крајот, повторува некои вистини и епитети за Климент и го нагласува неговото значење за овој народ кому му ја открива силата на космосот на зборот. Тврди дека тој што го спознал словото, нема по туѓо да чемрее оти „во своето е суишината – / и во зборот на Полемаија мајка, / во јазикот ишио џо ирими / за единствена иаијковина“. Оваа вистина нè следи и сега и опоменува дека треба тоа (Слово) што е создадено во минатото е основа на иднината.

Овој пев, едноставно насловен *Азбукословецот*, по форма е лирска поема. Всушност, особеностите на поема се лабави и се препознаваат во интонацијата (на романтичарска свеченост). Едната компонента е во изложувањето на историската вистина за опстојувањето на нашето Слово и јазик од средновековниот период до денес, а лирската, дискретно нагласена, е во мислата, во рефлексивната страна на говорот за (и на) Азбукословецот со сугестивни (различнослововни) стихови. Присутни се и дванаесетерици и единаесетерици и осмерци..., кои авторот ги поставува на соодветни места во зависност од тоа што говори. Некои двестисија

или тристишија, умерено, како рефрен ги разместува низ текстот и го доловува значењето на беседењето и дејноста на Азбукословецот. Од килерот на старата куќа на Европа, Македонија, авторот изнесува стари зборови ги светнува во ново руво и до нив, како зборовни потомци, одбира слични такви и рамномерно и со многу дикат ги разместува на фреската на Словото македонско и целосно го реставрира. Така го покажува сиот сјај и патината на времето победено токму со Словото. Со раскошната лексика што како со свилена, цврста нишка ја врзува вертикалата на вековите, авторот го постигнува тој уметнички склад меѓу формата и содржината, зашто пеејќи за Словото, со слово, ја слави неговата светла сила, со одбир лексеми од сите видови (архаизми, неологизми, историзми, дијалектизми, сложенки од типот на Климентовиот јазик). Преку богатството во креирањето уметнички функционална и естетизирана лексика, И. Василевски гради „Манастир во зборот“ (како што гласи насловот на една од неговите книги). Со епитетите пак со кои го именува Учителот, авторот постигнува енергична, дури звучна сугестивна лиричност и преку тие епитети, во нас воскреснува Словото на нашиот Учител и ни го осветлува Него и како Словославецот, Скапоцениот, Единствениот, Архангелот, Таткото, Архејот... сите слеани со сите со кои Иван Василевски топлородољубиво го именува. Тие се и едноставни, но и сложени: Господар на црквите, Порта во мракот, Камен во мракот, Калемар, „иоеи меѓу херувимите (значи херувим)“, Великиот, Свештеномудрецот, Белоризецот... И преку неговите и нашите епитети за Учителот и Словото наше македонско, тоа се умножува и зацврстува и неговата слика е радосна и стамена. Така се размножува таа жива светлина и како тивка, плодносна роса, се расева над родот. Така Иван Василевски ја исполнува задачата на Учителот кој ги задолжува учениците да бидат чувари на своето. Тие зборови нагласено го реставрираат ликот на Словото и тој светнува со посилен блесок и ги дефинира зборовите како неутрина кои генерираат нова енергија за ново и ново збогатување и умножување на истото и пак нè поврзуваат со Евангелието по Јован: „На почетокот беше...“ Оттука и радоста што лексиката во творештвото на Иван Василевски е посебен презивик и наметнува потреба од изработка на посебен речник, токму во име на зачувување на Словото, во име на сопственото зачувување и опстојување.

Зоран Јакимоски

голем ѝоршокал висе над ѝланиниѝе

голем портокал висе над планините
што во сина тишина тонат
излишно е тагувањето по денот што си оди
како по навика ја отворам вратата
од твојата соба бр. 226 во хотел *ѓалеб*
и повторно ги прашувам твоите цимерки
дали ова лето сите ации стигнуваат до варанаси
дали *ѝијаниоѝ брод* конечно ќе се всидри

ти ја стискаш в раце волшебната ламба
се смееш
и никако, ама баш никако да се сетиш
која е твојата најголема желба

сакам да знам (сакам ли да знам?)
каков отров ме населил однатре
та душавата ми наликува
на желудник од мртва фока
или пак на одамна неизмиена рана

залудни се твоите милион бакнежи
јагото птици што прелетува
точно под месечината
и споменот за жената
што попладнево во кратко здолниште
прескокнуваше преку пресните бари
раскошна како австро-унгарија во својот зенит

но еве благ порив нè обзема веќе
тлото под нас станува сеизмички активно
кафето дејствува како алкохол
јас молкнувам, а угаснатиот шепот
без нас – низ нас поминува
едноличен
едноставен
претворен во песна

ностѝалѝија

додека престојувам во непроветрена ќелија
додека вдишувам горчина и мемла
лишен од сенката на стариот багрем
обесправен од непромислени зборови
ја лажам бруталната реалност
дека морето не може да им наштети на морепловците

Зоран Јакимоски е роден во Охрид (Велестово), на 01.11.1968 година. Автор е на шест книги поезија: *Грамаѝика на ѝоривоѝ*, *Совршен молк*, *Збороѝ неизречен*, *Мореѝо се мурѝи*, *Влажна месечина* и *Нишѝо не е недосѝижно*. Одделни песни му се препеани на десетина странски јазици. Застапуван е во повеќе антологии и избори кај нас и во странство. Препејува од бугарски и хрватски јазик на македонски, а повремено во периодиката се појавува и со критика. Учествувал на многу домашни и меѓународни поетски фестивали. Член е на ДПМ.

дека изгладнетите деца сркаат нектар
од магливото небо

се збогувам со носталгијата по закланата месечина
а врбите со гнезда во пазувите стрпливо бдеат
повејот ја лиже ноќта: мило страшно
таа е црна и слатка
како растопено чоколадо –
вкусно залче во вљубените усти

потаму, далечината и хоризонтот скоро ги нема
но тишината е чиниш напукната дрвена каца:
различни гласови звуци на чембала
пијани поздрави вулгарни предлози
како космички трепет
низ мракот шумно течат

јас се загледувам во себе
еден збор како зададена задача
бескрајно долго низ празнината паѓа
тој ме разгневува
ми ги заврзува очите
и сетилноста метална ја чини

ѝосѝои некое реѝико уѝро

постои понекогаш ретко утро како ова
кога задоволно со радост се будам
и сега сум тој отворен простор што се губи зад вокалите
фантастична бајка некогаш раскажана некому
јас сум зафрлен клуч од некоја заборавена врата
рефрен што се повторува еднаш на сто години

сега не зборувам за вулканот што се разбуди оваа пролет
за смртните квартави и валканите предградија
за розовата соба во која во тек е
еден љубовен чин и двоен заговор

туку со насмев светол ко зрела цреша
се загледувам во животните што ги пребаруваат плажите
во дивите костени што паѓајќи од дрвјата
двапати отскокнуваат
пред да се смират врз почвата
и во лисјата што немо лизнуваат од брестот

кучето што еднаш го нахранив
повторно се враќа во паркот
мочајки покрај секоја грмушка
што ќе му се испречи на патот
но не може да ме најде таму
оти исполнет од нештата
бескрај сум во кој исчезнува сиот очај

слушајќи ги есенските тажаленки
приврзан за чистиот збор без грижи и без горчини
посилно од кога било дишам, зборувам, пеам,
а песнава ги населува дамарице мои,
осаменоста, градов
и сè друго што постои
и што не постои

лејшо е уморно од самошо себе

летото е уморно од самото себе
питачите полегнати длабоко в сенка
забораваат на питањето
воздухот мириса на тикви и бостан
а покривите во сибии наивно трепкаат
со своите очи¹

твојата коса бучно трепери како пресушена трева
една магија се спушта врз сетилата мои
и јас онемувам
циганката што ме пресретнува
ми зборува за мојата животна линија в дланка
вие, досјодине, вели, за ѝеј минути
ќе ја најдишете ѝеснаша шшо ќе ве најрави славен
а јас го очекував сосема спротивното
мислејќи на твојата коса
што бучно трепери како пресушена трева

о колку ме зашметува светлината
што откосо паѓа врз излозите и автомобилите
веќе не сум храбар!
помислувам дека циганката можеби има право
но што е со твојата коса
што шуми како пресушена трева
зошто летото е уморно од самото себе
и зошто сè е така како што е?

натоварен со тежини
во почетокот на својата 46-та есен
јас сè уште имам соншишта
кои никако веќе не можат да се поврзат со тебе
и со времето во кое мојот мал внук
тропка како распеан олук:
вујше, вујше, имаш некој кабел љаишан
за иѓане?

осишаваме ли некаков знак во времето додека ја раскажуваме нашата обична ѝриказна или обид да се зайочне лирски дијалог со ѝебе

оставаме ли некаков знак во времето
додека ја раскажуваме нашата обична приказна
тука изостануваат воените патишта
големите повелби
и оплакуваната благод
сè е толку едноставно:
и моето илјадапати повторено *ѝе сакам*
и твојата желба да ми ја стискаш раката
додека го разгледуваме велеградот
дури и тоа што си толку посебна додека зборуваш
додека одиш додека гестикулираш
со страст што ја познаваат дури и давениците
и војниците во рововите
и девојките по сомнителните локали
и жената што токму сега си го напушта семејството

просто е
иако си речиси совршена додека го рецитираш јетс
додека тага од очите ти се цеди
додека осамено се занишуваш меѓу есенските дрвореди
а јас уште повеќе влюбен
се кријам зад туѓи навик
и божем растргнат по меридијаните
оставам да ме просрат озборувачките
кои попладневното кафе го пијат по терасите
кои читаат патетични љубовни романи
и кои никогаш не слушнале за лотреамон
и нему еднаквите

но сè би станало толку чудесно
да можеме за миг да се огласиме
жестоко откривајќи се во можноста што ни се нуди
со сета хемија сместена во средниот прст на лаваозје
оти колку повеќе понесуваме во себе
толку повеќе губиме
и сè што одложуваме за некогаш
го одложуваме засекогаш

¹ Според една фотографија на Владимир Талески

Ѓорѓи Ризески

ЖИВИТЕ ЖИВЕАТ НИКОГАШ НЕ МОЖЕЈКИ ДА СФАТАТ ДЕКА ЗА ТОА ШТО ЖИВЕАТ НЕ ВРЕДИ ДА СЕ ЖИВЕЕ – ВЕЛИ ЕДЕН ПОВРЕДЕН ЧОВЕК

Мрак. Сè е темно, и мојата душа и гробиштата на кои живеам веќе некое време. Како да сакам да умрам, па се збогувам со реалноста и им се приближувам на мртвите. Им завидувам додека стојам пред нивната плоча, исполнет со љубомора го читам нивното име на мермерот и го замислувам моето изгравирано; мојот портрет над името. Да бидам заедно со моите најмили, ах, толку многу посакувам да сум мртов. Еве ги, еден до друг на крајот на гробиштата во најсеверниот дел каде сè уште нема никој зачекорено, моите родители, таму ги закопаа. Бев уште малечок, во лудило дојдов до ова место и украдов мермерна плоча од туѓ гроб. Со камен ги отчукав нивните имиња на обратната страна и го забив живиот спомен во земјата. Тогаш некако собрав сила и се збогував со моите родители, но сега истото не можам да го направам со моето семејство. Не можам ни да започнам со погребот, со денови го одложувам. Среќа што имам донесено многу алкохол... На овие гробишта се чувствувам како сите мртви да ги познавам уште од детството. Нека ме понесе Смртта, сакам да бидам дух, посакувам духовите да бидат вистини. Сакам приказните од мама да ме удрат во мозокот и да оживеат. Ајде, те молам, фантазијо, помогни ми, оштети ме. Дозволи ми да те замолам само за една прегратка, бидејќи јас искрено сакам да те гушнам. Сакам да бидам „д“ и „у“, и „х“, направен од магла. Низ денот да шетам по светот, а навечер да се вратам на гробиштата и да се веселам со сите мртви до доцните часови. Сите ќе бидеме искусни и ќе знаеме за Животот сè. Ќе знаеме и за Смртта, за разлика од сите живи слепи. Ќе пиеме до зори без некогаш да се опиеме, па алкохолот да биде само полезен, а не и штетен. Ќе ги слушаме класичните композитори и ќе им се восхитуваме на нивните животи заедно со нив, ќе ги чукнеме чашите и ќе надравиме за нивните успеси помеѓу живите. Ќе јадеме највкусна храна и ќе им се потсмеваме на луѓето, на нивните глупости низ денот и најмногу ќе се смеаме на она за кое никој жив не може да се свести, за премногу сериозното сфаќање на постоењето. На забавата ќе се видам со луѓе кои отсекогаш сум ги сакал и почитувал, од кои сум учел и кои сум ги надоградувал. На забавата ќе нема повеќе глупави бидејќи при средбата со Смртта тие конечно забораваат на своето его и стануваат просечни. Ќе се разговара со потсмев за Животот, да напомам уште еднаш, бидејќи не вреди да се живее. Моите мили се убиени и нивните тела не ги поседувам, болката ме јаде и очекувам секој момент да ми ја распаара душата, ќе ми застане срцето и ќе си умрам на ова место, тажен и душевно убиен. Јас не можам да мислам на реалноста, јас не смеам, се дружам со алкохолот вечерва како и последните неколку денови, па убаво ни е! Прераснав во нешто што некогаш не би ни помислил еден ден дека ќе можам да станам. Убиец и крадец, украдов вечерва десетина шишиња алкохол и имам десет различни пријателчиња кои ми помагаат да си пеам во ноките и поспивам во деновите. Кои ме тераат да си раскажувам за мртвите и за духовите и за глупостите на живите. Значи, живите си живеат никогаш не можејќи да сфатат дека за тоа што живеат не вреди да се живее. Така е, и затоа ние духовите не можеме ни ден да поминеме без да им се изнасмеаме на нивниот простотилак. Тие нас некогаш не можат да нè видат, им дишеме во

врат додека вени им напукнуваат по лицето од сите банални нервози низ денот, им се смешкаме со искривени лица отстрана без да можат да нè видат, и тоа е најголемата забава во Смртта. Живите луѓе се тепаат, летаат тупаници, се расправаат – ние ќе си се потпреме на страна на некој сид и ќе ни запре здивот од смењето. И тоа е едната и единствена работа што не здосадува никогаш, бидејќи на сè друго му поминува сјајот со повторно дејствување, само на ова не! И така јас од моите пријатели мртовци сфатив дека без потреба се напрегам додека живеам. Зошто да се потресувам толку кога сè има почеток и крај, сè што гледаш ќе заврши. Никој не е вечен, Смртта ќе ги пречека и нив некогаш со сурова насмевка и уште поголема казна ќе им даде пред тоа велејќи им: „Каде сте досега, пријатели мои неверни?“ Човекот никогаш не може да биде спасен од жив човек, туку само од мртвата Смрт. Умре мојата сакана жена, мојата мала сакана ќерка, мојот мал сакан син, умреа – поради нашата човечка желба да бидеме премногу мокни – и моите родители. Всушност, моето јас повеќе не вреди да живее. „Јас“ ќе си отиде без око да му трепне. Ќе го дигне светот во воздух смејќи се и ќе се појави пред народот без никој да го знае, и ќе се одјави исто така. Завршив. Ви благодарам, мои верни гробишта од кои човекот секогаш, апсолутно секогаш треба да ги бара решенијата за своите проблеми. Сите одговори на најтешките загатки ќе ги пронајде тука, бидејќи мртвите поминале низ истите проблеми како и тој некогаш. Сега одам да ги закопам моите најмили бидејќи заслужиле, заслужиле да се смеат како и останатите мртви и потоа одам да се збогувам со светот. Ја подигнав најмалата, но најубавата плоча, пронајдов остар камен и започнав да лупам од обратната страна. Мислам дека во моментот не сум ништо интересно за духовите околу мене. Алкохолот престана да ми дејствува во крвта и солзи ми навираат по очите. Ли оплакувам однаш и моите родители и моето семејство. Првото е за мојата жена која толку многу ја сакав што за да ја вратам дојдов дотаму да убијам човек. Убив знаејќи дека нема да можам без нејзината љубов, без нејзиното присуство – да го живеам животот во кој сме родени сами, а не знаеме да живееме како такви. Во кој сите проблеми настануваат од тоа што не знаеме да бидеме сами. Затоа, без размислување ја барав повторно назад мојата жена, онаа без која мојот живот не постои. Онаа која ме следеше до крајот, иако секогаш беше свесна за опасноста што ја носи мојата професија. Прифати да го живее својот живот до крај со човек каков што сум јас, да има деца со него, да се крие со него и да се крие од него, да го храни и да го чисти, да го прима во топла прегратка секоја вечер, ако воопшто има време тој да легне да спие, само таа да работи нормална исплатлива работа и со нејзините пари да одгледува семејство, половина ден да работи, а само половина да ѝ остане за сите други обврски и повторно да постигне сè. Да се декларира како вдовица пред светот и срамот да го впира мислејќи на нашата љубов. И на крајот, толку многу да ме сака, иако ѝ посветував само малку време. Почивај во мир, набрзо ќе се видиме и овој пат ќе останеме гушнати засекогаш, мртви но среќни, заедно во вечна љубов и хармонија. Второто име е за мојот син... Ааааааа!

Васил Дрвошанов

Луѓица

Што жена беше тоа,
што сверка беше тоа,
без заби што го прегризала
јажето на лулката!

Со отров ли беше задоена,
на секира ли беше захранета,
та беше толку лута жена!

Јас одбирав, но нагазив.
Свињата и жената
не се избираат од род.
Каква среќа си имал –
таква жена ќе ти се падне.

Маѓарица

Само што поверував дека ме сакаш
ти ме изневери.

Цело време ти си се преправала.
Јас доцна го сознав тоа,
ама веќе нема фајде.
– Маѓарицата лета ли!?
– Лета.

Плујачка мува

Од ѓубрето на носот ќе ти слета
и во очите ќе ти влета.
Кога ќе ја ишкаш ќе одлета,
ама пак ќе долета.
Де над едното уво
де над другото уво ќе ти брчи.
Цел ден над главата ќе ти брмка.
Ти нема спас.

Ми иде в ум да ја згмечам,
лом да ја направам.
Ако не сакам да полудам
треба низ прозорецот
за навек да ја избркам
или, пак, јас да отидам во неврат,
а мувата да остане дома.

Васил Дрвошанов (13.07.1951, с. Моноспитово, Струмичко) е поет, критичар и лингвист. Докторирал на Филолошкиот факултет во Скопје. Работи во Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“, на проектот *Македонски дијалектен атлас*. Бил еден од основачите и прв продекан на Педагошкиот факултет во Скопје; виш научен соработник и директор на Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ во Скопје (1990–1995); заменик-министер во Министерството за наука на Македонија (1996–1998); главен уредник на ревијата за литература, култура и уметност на Друштвото на писателите на Македонија *Својер* (2002–2004); редактор или коредатор на десетина зборници, научни трудови и др. Член е на Друштвото на писателите на Македонија од 2000 година. Автор е на поетските збирки: *Ронки* (1986), *Монисџа* (1995), *Посијајалка* (1998), *Дожд* (2001), *Pàine și ară* (2003, избор поезија во препев на романски јазик), *Рој* (2008) и *Shiu* (2012, препев на албански јазик). Негови песни се препеани на англиски, бугарски и турски јазик, застапен е во неколку домашни и странски антологии. Автор е и на трудовите: *Фолклорни дијалектни шексџови од Кајларско* (1992), *Прилејскиот џовор од Круме Кејески* (1993), *Кајларскиот џовор* (1993), *Ономасџикон – речник на лични имиња* (1994), *Авџори и дела, I* (2001), *Дијалектолошки сџуди* (2001), *Творешџовџо на Сџојан Рисџески* (2002), *Анаџомскаџа лексика за човекоџи во македонскиџе џовори* (2005), *Жени-џворци во линџвисџикаџа* (2008), *Линџвисџичкиџе дела на Олџа Иванова* (2010), *Сведоџи на времеџо* (2010), *Книжевни најџиси* (2014). Коавтор е на трудовите: *Толковен речник на македонскиот јазик, I* (2003) и *Македонски дијалектен атлас: џролеџомена* (2008).

Добитник е на годишната награда за наука на град Скопје „13 Ноември“ (1993) и на Плакета од Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ по повод 50-годишнината од сопственото постоење, за значаен придонес во истражувањата од областа на македонскиот јазик и за постигнати резултати во збогатувањето и унапредувањето на целокупната дејност на Институтот за македонски јазик (2003).

Прав џаџ

Кога бев малечок
мајка ми ми велеше:
– Сине, ти да одиш по правиот пат.

Од дете досега
јаџ одам по правиот пат,
ама патот не бил рамен:
демнеле опасности.

Сега допрва треба да учам
што ме чека, што ќе ме снајде
на правиот пат.

Скорпија

Не ѝ требаш веќе.
Море не само што не ѝ требаш
туку и ѝ пречиш.

Одамна нема љубов,
па се мислам што да правам.
Најдобро е, сепак, да заминам
и среќата да си ја побарам
во белиот свет
пред да ме касне скорпијата.

Пакосница

Со годините
мојата сопруга се измени.
Од мила жена
се престори во пакосница.

Сака да ме врти на малиот прст,
да ме носи во чангиче
и секој ден да ѝ цавкам:
„Ти си најубавата,
ти си најпаметната;
ти си најубавата,
ти си најпаметната“.

Не можам да се изначудам
во што се промени љубовта.

Расинајоси

Не смеам да ти кажам дека те сакам,
а многу те сакам,
за да не предизвикам бура меѓу нас.

Вака, ќе крадам насмевки
и јавно ќе се насладувам,

а кришум срцево ќе ми се кине
парче по парче.

Парадокс

Добриот пливач не се плаши
од длабочини и од непознати мориња.
Тој е како риба.

Ајде сега оди разбери ги старите
кога велат дека секој добар пливач
се дави во плитко!

Јамка

Ќе ти ја стави околу вратот
и ќе ја носиш додека си жив.
Нема бегање.
Ако се мрднеш лево или десно,
јамката те затега.

Натема го животот!
Од трн дојдов на глог.
Јамката од жена ми ќе ме доврши.

Сойка

Кога го водат коњот на пасиште
за да не бега
му ги врзуваат предните нозе,
му прават сопка.

И мене ме сопнуваат често,
иако си одам по правиот пат
и не бегам никаде.

Напрасно не е кажано:
каде што има сила – нема правда.

Ерол Туфан

Ловец на зборови

Јас сум ловец на зборови
 Изговорени од вашите усти
 Или дрско заробени во мислите
 Ловам и глаголи од
 Претпладневните радиовести
 Или подмети од вечерните ТВ-дневници
 Во автобусот двојка
 Од Сарај до Автокоманда
 Секогаш тројка: Подмет предмет природ
 Барам во цагорот патнички
 Копам стари зборови
 Во старите книги
 Во градската библиотека или
 Кај букинистите крај Вардар
 Не вардам дали се изветвени
 Кориците или хартијата
 Копам ли копам збирови
 Од согласки и самогласки...
 Калапам изрази
 Од старите професори
 Или од дедо и баба
 Зборови пред умирање
 Оздравувам со својот говор
 Цитирам поети и текстописци
 Наздравувам за ораторите од минатото
 Ловам зборови
 Што легаат во воздухот
 Над Охридското Езеро
 И ги спуштам на хартија
 Во авионот летајќи над Балканов
 Ги проверувам зборовите
 Со Славета, Браќота и Венкота
 Тие ми зборат, ме корат за грешките и правописот
 А јас ги носам со себе
 Од Гостиварон до Стамболот

Хоџелска соба

Со истата боја на осаменост
 Обоени се сите хотелски соби
 низ светот
 Црно-бел плочник
 Високи тавански сводови
 Замка за потенцијалните себеобесувачи
 Без закачалки.
 Сонцето срамежливо сирка

Ерол Туфан е роден во 1959 година, во Гостивар. Ги објавил книгата есеи *Книгољубецот*, во 2006 г., и збирката песни *Балкански син*, во 2013 г. Живее и твори во Истанбул.

Низ клучалката.
 Студенило
 Без одредено потекло
 Што се лепи на кожата
 Иста реа на потрошени животи
 од утробите на гостите
 Се шири од соба в соба.
 Талкања меѓу
 Неостварените мечти и
 Ракописите потпишани со крв.
 Ова ли е моето јаве
 Или само привремен бег
 од одговорноста да се живее
 Во определени (не од мене) рамки.
 Се крие моето тело
 Секоја ноќ во друга хотелска соба
 Самозалажувајќи се дека се прераѓа
 Умот преку перото нежно
 Продира во меката хартија.

Немој да чекаш

Не, немој да ме чекаш
 Посади го сонцето в нива
 И чекај да роди светлина
 Да ти ја зазори
 ноќта без мене.

Не, немој да ме чекаш
 Собери новоизникнати
 Предмети од супермаркетот
 И закити ја одајата
 На неостварените ни брачни ноќи.

Не, немој да ме чекаш
 Јас нема да се вратам
 И онака бев само мечтател
 Што никој не го есапи за жив.

Не, немој да ме чекаш
 Ти и јас залудно баравме
 Нешто што не е во нас
 А го има надвор на студовите.

Не, немој да ме чекаш
Премногу е жешка и
Самата помисла на тебе

Не, немој да ме чекаш
Недоодлив е патот
На повратокот.

Преселник

Што однесе со себе
Во младоста
Трчајќи радосен во земјите
Отаде морињата –
Го прашав пред четириесет години
Преселникот...
Рече: Го барав еликсирот на вечниот живот
И со себе понесов само надеж
Во јанцикот преку рамо...
Зошто се врати
Остарен на татковото
Огниште каде веќе
Не тлее жарот –
Го прашав денеска
Преселникот...
Рече: Да го закопам
Сопственото тело.

Да се убие Е.Т.

Тој е странец, непознат, вонземјанин
Да се убие да го снема
Одекнуваше од хопарлорот
Одоздола од подземјето на
Зградата
Знаев, тој
Мојот стар молчалив
(не)пријател
Оној кој не можеше да
Говори како Теофраст
Ете токму тој ја беше дал наредбата
Оној што го мразеше
Од дното на душата букетот
На зборови
Мојата најомилена и најуспешна
Скулптура изградена во минатиот век и
Сместена во срцата на граѓаните
Во овој град музеј.
Имам тежок проблем

Како ќе ги разбудам чуварите на редот
Да не ја извршат наредбата
Се думав со денови
Да. Ми текна
Ќе изградам нова градина од нови зборови
И ќе ја сместам во откорнатово ми срце
Ќе можете слободно
Да ги менувате изветвените зборови од
Скулптурата кај вас
Со оние што се сместени кај мене
Секое зборче едно кинење на мојата душа
Сè додека ме снема мене
Вонземјанинот.
Убава трампа –
Збор за парче душа

Лесна жена

Со друго име те ословуваше
Катулус тебе
О жено со нескротлив оган
Во тоа стројно тело

Бездушно се шириш низ
Оваа шума од мажи
Де млади де стари
Де ниски де високи
Без ред и поредок
Со и без статус
Сите се твој плен.

Ти истата беше завчера во Александрија
Пред тоа во Вавилон
Вчера во Рим и Париз
Сега овде во новиот град. . .
Истата ти видоизменливата
И приспособливата лесна жена.

Векови врват
Но гладот за сласта твоја
Не старее
Секоја нова младост
Без оглед на бојата
Трча споулавена по тебе
Еј ти созреана смокво
Што заситуваш гладни мажи
Од Адама до мене...
Ничкум паѓам пред твојата
Милениумска трајност.

Вечно млади

Се маѓепсувавме
 Од допирот со ѕвездите
 Омалаксувавме
 Од трката по брзите потоци
 За да втасаме до бескрајот на морето
 Се опивавме
 Од пролетните дождови
 Се подмладувавме
 Водејќи љубов на
 Пожолтените есенски лисја
 Ние бевме поклонници
 На неговата светост Виножитото
 Јававме на опашката
 На Халеевата комета
 Трчајќи по неостварливите
 Мечти
 Ние вечно младите
 Вљубени во љубовта само по себе
 Без причина и смисла
 Ние живеевме
 Само кога летавме
 Од песна до песна
 Или кога слетувавме од цвет до цвет.
 Ние не умревме
 Продолживме во вашите сништа.

Два ангела

Од првиот ден
 два ангела стоеја на моето тело
 Еден на левото
 Другиот на десното рамо.
 Првиот го запишуваше доброто
 Вториот ги одбројуваше гревовите.
 Од миг во миг, од ден во ден
 Сè до последното отчукување
 На часовникот поставен сред моето тело.
 На судниот ден
 кога повторно ќе се пробудиме
 ќе ја чујам вистината
 дали со лежерни чекори
 со гордо кренато чело
 Достоинствено ќе тргнам кон рајот
 или пак веднаш без застој

ќе се струполам во пеколот.
 И ете така
 Не знам ни самиот
 зошто постојам и опстојувам
 сè до последното
 треперење на срцето.
 И зошто за мојата душа подеднакво
 храбро се борат двата ангела?
 Да, тоа и отповеќе го чувствувам.
 Оној добриот бел ѕевезден ме тера да го
 Љубам човекот до мене,
 Оној паднатиот црн пак
 Ме тера да пеам песни забранети во рајот.
 Не им лесно на обата
 Знаам, оти тешко е
 Точно да се измерат
 Добрините и лошотиите
 На поетот...

Раздвоености

Живееме во различни компартмани
 А се возиме во ист простор.
 Поделен град со поделен лебец
 Поделени
 Градби на поделените
 Брегови на истата река
 Поделени гробишта на
 иста парцела
 Исто небо различни ритуали
 За бегање од истиот гавол
 Што нè демне зад секој свијок.
 Ист бог што го бараме
 Сегде само не таму кај што треба
 Видлива мимикрија
 И покрај истиот напор
 На нива жена или на училиште
 за да се втаса до саканото
 плод или диплома сеедно...
 Иста тактика користиме
 За да ја оствариме стратегијата
 На постоењето –
 да нè има, да нè биде
 да не нè снема
 од картата на битисувањето...
 Раздвоености...

Пејре Димовски

ПТИЦА НА БАЛКОНОТ

Младиот човек одеше вообичаено спокојно по калдрмата на Широката Улица во Монастир, надалеку прочуениот град низ империјата. Дојден од Солун, чувствуваше колку е поблизу до целта да ја оствари желбата на школувањето откако тука стана питомец на Воената академија. На балконот се појави убавата битолчанка Елени Каринте, првната во својата младост, со благ немир во душата што го остава сознанието дека искачена високо горе во воздухот, пред себе ја има глетката што е својственост само на птица, а не на човека што лази по земјата. Но човекот го имаше небото во око, а во небото ја бараше ѕвездата што ќе му го отвори патот низ иднината.

Птицата гледаше надолу. Нејзината судбина е да го остава скриено небото во распонот на сопствениите крилја, а во око, да го има животот по земјата, избегана во тој миг од неговиот дофат.

Целосно е непознато што ќе се случи следниот миг, иако е толку кратко времето до мигот кој штотуку влегува во сегашноста.

Можеше никогаш ништо да не се случи ако девојката одлеташе со белите облачиња, кои пред малку ги постави во аголот на око, па ја изгуби нивната сенка, или ако човекот што лазеше по калдрмата го оставеше погледот да лази пред него, држејќи ја сигурноста на одот. Но младиот човек ја подигна главата и го насочи погледот во потрага по ѕвездата која веќе му шеташе низ мислата. Девојката, примајќи го здивот на ветерот што ја создаваше илузијата дека сепак е птица што лета по небото, го остави погледот да лази по земјата.

Судбината се случи кога се сретнаа двата погледа. И кога небото и земјата ја изгубија границата на спојувањето. Тогаш и мислата се соедини, особина на тие што во обид да го скротат својот неспокој, го возбудуваат просторот со надојден предизвик.

Младиот човек се фати заробен во убавината. Девојката го остави небото и тивко слезе на земјата.

„Имам чувство дека ми се менува животот“, опиен од првата капка на љубовното вино искрено се исповеда Мустафа Кемал пред убавата Елени Каринте. Девојката само топло се насмевна. Но блесокот во очите го дополни дијалогот на љубовта. Се открија дека гледаат еден во друг и дека тоа не можат да го сопрат. Тие веќе се познаваа доволно да бидат најблиски суштества на светот. Елегантна, и добро воспитана, девојката прифати на клавирот во својот салон да му отсвири нешто од тоа што ја научија француските учителки. Изборот беше песната „Брате Жак“ како прва нејзина пофалба од учителките. Звучите на клавирот занесно озвучуваа по стиховите:

„Frère Jacques, frère Jacques,

Dormez-vous? Dormez-vous?

Sonnez les matines! Sonnez les matines!

Ding, dang, dong. Ding, dang, dong“

а Мустафа Кемал долго ѝ аплаудираше. Елени Каринте забележа дека тој се стопил со звучите од клавирот. Младиот кадет чувството го носеше во слухот, но ја немаше вештината во прстите, па кажа дека може да ја понуди само љубовта. Смеата на Елени Каринте одгласи занесено како што ја пренесоа пипките на клавирот со мелодичната звучност. Клавишите удираа директно во нивните срца и мелодијата одзвучуваше низ протекот на крвта ослободувајќи се во просторот.

Се претпоставува дека клавишите двете срца ги препознале како иста нота и во тој миг се случило соединувањето и слепањето во едно, со ист звук и иста мелодија што повеќе не можело да биде раздвоено.

По таа средба младите сфатија дека со љубовта што бликна во нивните срца светот можат да го освојат за еден ден. И веднаш тргнаа во поход.

Елени Каринте знаеше за тврдиот став на Ефтим Каринте, големиот битолски трговец, нејзин татко, и односот што ќе го има кон нивната љубов. Угледна христијанска девојка и сиромав муслимански кадет. Затоа љубовта ѝ ги отвори крилјата за бегство.

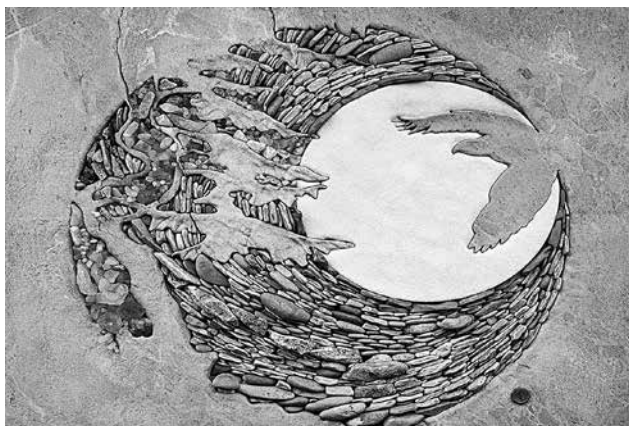
„Ќе те носам кај мајка ми во Солун“, беше категоричен младиот кадет. „Лесно е да се направи избор меѓу Академијата и убавата девојка.“

„Со тебе ќе дојдам и на крајот на светот да ме носиш“, беше убедлива убавата девојка.

Набргу потоа татнеше и исвируваше долгата композиција на возот, летајќи по полето кон Солун, носејќи ја големата љубов. Мустафа Кемал и Елени Каринте за сето време од патувањето не се одвоија од прегратката. Секако дека се плашеа да ја остават сама љубовта која можеше да биде заробена во затвор од камени кули.

Младиот човек ја однесе радоста кон мајка си. Но Мајката набргу ги врати младите назад, во Битола, синот да ја продолжи избраната школа, и од родителите на девојката да побара дозвола за нејзина свршувачка. Ефтим Каринте бил построг во врската на различни класи и различни религии. На младите им останувало да се кријат во Битола за да ја пасат својата голема љубов. Но силите на раздвојувањето биле помоќни од љубовта на спојувањето и големата љубов била ставена во занданата на камената тврдина. Следувала принудна разделба и младото момче заминало во Турција, а убавата девојка во Лерин, да не можат никогаш повеќе да се сретнат и видат. Елени Каринте таму се затворила во својата душа.

Но љубовта од срцата не им ја извлекле, зашто ништо не можело да ја извлече. Целосно ги исполнувала и никогаш повеќе во нив не се населила друга љубов. Мустафа Кемал од коренот на љубовта започнал државнички поход и тагата што постојано се јавувала ја натопувал во вино за да ја задушва. Големата љубов мотивирала за создавање големи дела. А убавата Елени Каринте го

чекала времето да се отвори и од него да се ослободи заробената љубов во која повторно ќе зачукаат двете срца. Чекала така до осумдесеттата година од својот живот, кога сите времиња биле изместени и кога животот и смртта биле целосно помешани. Таа и на последното патување со себе го имала единствениот спомен.

СРНА НА ПАДИНАТА

Тоа утро ловецот Голика подрани. Сакаше со темнината да излезе од населбата. Кога ќе излее светлината, веќе да биде меѓу дрвјата на густата шума. Имаше причина Голика за тоа прикравување. Одеше во лов на срни. А срните во тој период од годината беа забранети за лов во Сртот зад Буковите Гори. Како и во целата Горнорамнинска област. Го придружуваа трите кучиња од расата Сина крв. Горе, на падинката од Барска, кога излегуваше на чистинката, ловецот Голика здогледа необична глетка. Штотуку удираа сончевите зраци, излезени на врвот од планината, и го прелеваа просторот со растопено злато. Ги протри добро очите. Некогаш од одблесокот може да мамат. Или од пајажината на сонот, која во утрото и во одот може да се прилепува и да причинува нестварни глетки. Глетката никако не можеше да ја прифати како вистинска. Целосно го збунуваше. Над вирот од изворската вода, меѓу цветовите, седеше жена со омајувачка убавина. Нејзиниот лик наполно го маѓепсуваше погледот. Косите ги имаше распуштено над градите на кои спиеше во магличав занес дете со убавина пресликана од мајката. Ловецот Голика стоеше скаменето. Уште долго потоа не можеше да се помрдне. Му беа парализирани нозете. Рацете не се подвижуваа. Погледот беше заварен на местото каде го водеше линијата на светлината воврена низ нишанот на пушката. Пушката ја држеше натопорена за акција, вперена таму каде што ја виде срната наведната над изворот да пие вода. Во мигот кога големите светли очи го поставија во огледалото на двогледот, рацете му затреперија. Срцето му се згрчи, како да се подаде и го дофати долга рака која во еден миг не му даде да чукне. Само се собра. Кога срцето пак првна, Голика се помоли во Бога и во сите светци, не сфаќајќи ја забуната. Потоа виде како жената се подигна, и натаму носејќи го детето на градите, ги развеа косите, ја разбранува светлината и

некој нескротлив ветар удри низ гранките и ги раскриши. Жената како да избега таму од погледот. Но каде се изгуби срната? Нели на изворот имаше срна која ја демнеше отворот на пушката? Дали во ист миг ги дофатија очите? Не можеше ништо да одвои. И натаму владееше бунилото во светлината. Сликата се измешуваше. Веднаш ја спушти пушката штом почувствува дека може да ги подвижи рацете. Никако не можеше да открие што му влезе во нишанот, а што излезе од него. Ќе се случеше да пука во жена со дете! Во толку убава жена со толку мило дете! Што го прелагало? Стоеше без да може да пречекори. Можеби можеше. Можеби нозете му беа одврзани. Но не се обидувааше. Немаше раководна мисла што ќе го подвижи низ просторот. Забележа како трите кучиња разигруваат околу него. Зошто тие не реагираше? Ни кон срната ни кон жената? Дали ги маѓепса силниот блесок на убавината што се разлеа по падината и им го одзеде тој силен природен инстинкт за акција? Мирисаше на топла свежина и на гороцвет. Водата и натаму блескотеше, а под неа небото, со смилено сонце како во сон поигруваше низ благи треперења на бранувањата.

Седна на тревата над изворот и се присети на приказната што ја слушал како дете. Горе во шумата живеела жена, убава жена, многу убава жена. Секое утро можела да се види како доаѓа над изворот, со успано дете на градите. Се огледувала, со спуштени коси до огледалото на изворот што во трепет го скокоткаат. Потоа, продолжуваше приказната, еден ден кај изворот дошле ловци. Здогледале срна како пие од бистрите води кои како бисери трепереле пред нејзините очи. Имала големи светли очи како две мали сонца од кои извира топла светлина. Ловците биле во лов и не дозволувале глетката да ги разнежнува. Од далечината а во дофат на фишекот, плашејќи се да не ја потплашат ако премногу се доближат, пукале. Срната, кажуваат очевидци, веројатно виделе и други, само скокнала. Се чул крик што го скаменил просторот и во кристали ја издробил светлината. Потоа слушнале плач на дете што се губел меѓу дрвјата. Кога потрчале да ја земат срната, знаеле дека ја погодиле и виделе дека паднала, на тревата, меѓу цвеќињата, лежела – жена. Воопшто не се помрднувала. Детето плачело на нејзините гради.

Само приказна, ја заниса главата ловецот Голика, како тогаш да излегува од сон, зашто се присетува дека слушал плач на дете како се извира низ крошните на дрвјата. Веднаш поверува дека игра на ветрот му причинила звук на подвижување како детски плач. Но ветар не павнувал во утрото. Ни сега, ни кога пристигнал. Падината беше наполно тивка и мирна. Само што се случи она неразјаснето подвижување на појавата што ни сега не можеше да си го разјасни. Изгледа не треба повеќе да доаѓа на лов. Со него се случува нешто чудно и необјасниво што може да го наведе на непосакуван крај.

Се изми на изворот, го исплиска лицето и поверува дека го растргна сонот кој го следеше во будност. Сега беше сигурен дека сонувал. Ете, веруваше, може да се сонува и во од, па сонот предизвикува причинувања што оставаат дилема дали се случиле. А минале низ сон и одлетале. Токму тоа му се случува нему. Треба повеќе да спие дома за да не сонува во од.

Соземен, освежен и со вратена енергија, тргна кон целта што го доведе овде. Да пронајде и улови срна. Ќе настојува тоа да го стори брзо за да ја одбегне средбата со ловочуварите за кои знаеше дека, зафатени нокта во локалната крчма каде ја претерале со јако вино, ќе дојдат подоцна тука.

Двете кучиња ги насочи да најдат трага, а третото го задржа со себе. Тоа беше мало за акција, а го носеше само да го подучува на мирисот од дивечот кога ќе биде откриен и дотеран во близина. Кученцето во одот имаше обичај повремено да потскокнува на него. Повеќе го привлекуваше играта.

Среката брзо дојде. Лавезот на кучињата, нивното потквивнување откриваа дека и трагата е најдена и дивечот е откриен. Го држеа некаде во некоја страна и ловецот Голика многу брзо пресече низ шумата и стигна таму. Поприлично ја познаваше конфигурацијата на теренот и ја задржа најкратката патека. Секако, тоа не беше отворена нагазена патека, но најкраткиот пробив низ густежот.

Ја виде срната на една отворена тревна чистинка, пасеше. Очигледно кучињата не ја вознемирија и не ја исплашија. Можело и така, си подума. Но друго го задржа неговиот интерес. Му се јавуваше во слика како да ја видел порано. Дали му се причинува сега или му се причинило таму кај изворот? Колку срните да си личат една на друга, откриваше дека ја препознава по некои црти, изрази, оформениот изглед. Можеби секоја срна што ќе ја види ќе му приличи така.

Но, нешто го поколеба. Некоја нејасна мисла. Привидувањето кај изворот? Приказната што изгледаше како жива? Срната беше реална. Еве, долго стоеше во погледот, секако таму подалеку, кога ќе приближи кон неа таа може да го насети и да избега. Во два скока ќе ја мине долината и потоа пак треба да ја бара, да трага по неа, а тоа ќе потрае, ќе одземе прилично време. Дотогаш и ловочуварите ќе се отрезнат. Затоа намислуваше штом ќе приближи да биде подготвен да пука. И приближуваше. Во тоа приближување се контролираше да не се избрзува туку да настојува да биде доволно внимателен да не го насети пред да ја има во окото на нишанот и на дофатот на фишекот. Кога ќе грмне...

Грмна.

Пушката сè уште ја немаше подигнато за нишан и нејзиниот грмеж го затресе силно, како да го удира огромно стебло во пад. Громот од татнежот го исполни со мигновен притисок на шок. Во тој миг не сфати што се случува. Но додека паѓаше, виде како по тревнатата чистинка претрчува жена, стискајќи дете на градите.

Потоа почна да се превива во болка и во немоќ.

Следниот ден во Клиничката болница лекарите му ја ампутираа раката, разнесена од истрелот на пушката. За вечерните вести на порталите ловецот Голика, откако сознал што е најдобро да каже, изјави како движејќи се по падината во шумата малото кученце му се плетќало крај нозете и скокнало на него да си игра. Со шепата го повлекло чкрапалото и пушката пукнала. Кученцето е невино, а вината е целосно моја, дополни ловецот Голика, зашто пушката сум ја оставил откочена.

Божин Талевски

Камен

Тиха ноќ.
 Карпа камена.
 Сакам да сонувам камен
 во тиха ноќ крај карпа камена.
 Сакам птици да сонувам,
 небо сино
 со ѕвезди од камен.
 Сакам да сонувам сидари,
 резбари, сликари Климентови.
 Во тиха ноќ крај карпа камена.
 Сакам ангел да сонувам
 од небо да слези, во олтар црковен
 нека влезе,
 со песна ангелска, да разгори оган
 вечен, илјадалетен пламен,
 и моето срце скоро
 нека биде камен.

Елена Пренцова

сочувсиџво со ѓаволоџи¹

сладок е
со минијатурни еленски рокчиња
и огнено жежок
обоен алово во бојата на љубовта
зрачи летна топлина
одземена од пустинска жега

сладок е
секогаш се смешка
одмерен, итар, промислен
менаџер на туѓите судбини
слично на психијатриски асистент
културно ненаметлив
присутен само кога потајно посакан
поетично слаткоречив
на моменти безнадежно потребен

сладок е
а сепак изискува стравопочит
со вкус на црн чај со млеко
го пиеме кога ни снемува кафе
го пиеме затоа што е егзотичен
го пиеме за прочистување
некогаш дури и не штедиме на млеко
за да разблажиме
ама го пиеме
затоа што некогаш имаме потреба
да ја разблажиме слаткоста со горчина
затоа што некогаш
горчината е послатка од благоста
затоа што напати потребна е горчината
за да ја дефинира слаткоста

сладок е Ѓаволот
уште посладок кога го одбиваат
уште попривлечен
кога се држи на лажна дистанца

скопјанец

скопјанец
те сретнувам секогаш на туѓ терен
никогаш на домашен скопски
на станици железнички и земји странски

Елена Пренцова (1985, Скопје) дипломирала англиски јазик и книжевност на Филолошкиот факултет во Скопје. Авторка е на книгите поезија: *Јас* (2006); *Таа* (2009), *Пораки од морето* (2011, награда „Бели мугри“); *Животи ѓод ѕвездиџе* (2013, награда „Македонска книжевна авангарда“); *Полиџички корекџина ѓоезија* (2014, награда „Даница Ручиџај“ на ДПМ) и *Љубољубна* (2014, награда „Караманов 2014“) и на *Анџолоџијаџа на младџа македонска аванџардна ѓоезија* (2012). Членка е на консултантскиот тим за превод на првиот англиско-македонски „Хип-хоп речник“ (2008) на авторите Славчо Ковилоски, Александар Ковилоски и Емилија Ковилоска.

Од 2012 година е активна членка на Друштвото на писателите на Македонија, а од 2013 година и една од уредниците на книжевното списание „Современост“.

на места со малку пречеци и многу разделби
таму нам ни се сретнуваат животите
и заеднички ни продолжуваат патиштата
водејќи нџ сџ до крајната станица
која нџ раздвојува на север и запад

скопјанец
те сретнувам секогаш на туѓ терен
никогаш на домашен скопски
на станици железнички и земји странски
на места со малку насмевки радосни
и многу солзи разделбени
таму нам ни се сретнуваат животите
и заеднички ни продолжуваат патиштата
ние сме само актери на туѓи претстави
ти го играш својот дел
јас својата улога
режира судбината
или Оној во кој не веруваме

скопјанец
те сретнувам секогаш на туѓ терен
никогаш на домашен скопски
на станици железнички и земји странски
сосема неочекувано и без очекувања
во паузите помеѓу љубовните расчекорувања
во хотелски соби со брачни кревети
од чаршафите не протекува крв бела и семе бело
но со многу ТВ и прекумерна доза вино бело
јас недоволно жена
ти прекумерно центлмен (или доволно геј)
и двајцата прецизно дозирани со пријателство
многу почит многу восхит
ич љубов ич страст

¹ *Sympathy For The Devil*, The Rolling Stones

така е најдобро така е совршено
 да не беше толку префинето интеллигентен
 и галантно внимателен
 колку што си проклето убав
 ќе му ја одземевме невиноста на пријателството
 влегуваме од една приказна во друга
 создаваме сопствени спомени
 што не се бришат
 оти се филмски ретки
 и вкоренети во нашите клетки
 се прелеваат како фотографски слики
 одзвонуваат како реданици зборови свонарици
 си се откажал од уметноста
 сум се споила со уметноста
 те прашувам каде ти е опремата
 си ја продал ми велиш
 ме прашуваш каде ми се зборовите
 ти ги рецитирам стиховите
 ти се допаѓаат
 или барем дека ти се допаѓаат искажуваш
 она што навистина го мислиш не го кажуваш
 не можам мислите да ти ги прочитам
 ти читаш лица
 оти создаваш слики
 нам малку ни се создаваат прилики
 но затоа умешно научивме да ги зграпчуваме
 и исто толку безболно од нив да се откажуваме
 кога ќе дојде време за тоа
 или едноставно
 кога патот ќе ни заврши во скопје

скопје
 има многу патишта раскрсници
 таму нè чекаат нашите врсници
 те прашувам колку често патуваш
 математички да ги пресметам шансите
 за наредна средба со неизбежна разделба
 ти ја кажувам својата идна дестинција
 и веднаш ја откажувам
 од страв дека пак ќе те сретнам
 и нема да можам да поднесам
 дека опремата си ја продал
 и од уметноста си се откажал
 си станал финансиски пресметлив
 банкарски менаџер
 а јас див нескротлив бунтовен ренџер
 ти спијам со пријателите
 ууупс забранета територија
 основно правило во машката пријателска теорија
 и ние сме пријатели
 (ама од два различни пола)
 и колку поретко се гледаме
 толку повеќе се почитуваме

и колку поретко се сретнуваме
 толку повеќе еден на друг се радуваме
 толку повеќе се сеќаваме
 ти во слики јас во зборови
 јас во здраво ти во чао
 значи навистина браво
 накаде и да тргнеме одиме само право
 оти скопје е како рим
 сите патишта водат таму
 и сите разделби се случуваат таму

скопјанец
 те сретнувам секогаш на туѓ терен
 никогаш на домашен скопски
 на станици железнички и земји странски
 а патувам често
 по автопати широки и друмови недогледни
 таму е моето место
 и ако некогаш побараш спротивен пол
 за размена на тишини и зборови
 кон пространството на патиштата погледни
 и ако те повикаат по нив тргни повели
 облечи нови чевли
 спакувај стари спомени
 по пат ќе налеташ на истите промени
 ќе бидам таа но поинаква
 различна а иста
 и историјата повторно ќе се повтори
 и далечината блискоста меѓу нас ќе ја отвори
 и откога ќе си ги кажеме репликите
 и ќе ги оживееме сликите
 ќе се поздравиме
 како божем повторна средба сме си закажале
 а знаеме дека и времето и местото од нас се откажале
 пријатели сме ... сме на жица ... спиеме

*(Избор од њоејскајќа книга „Љубољубна“,
 наградена со наградата „Караманов 2014“)*

Марина Мијаковска

ЛЕТНИКОВЕЦ

– Си најдов девојка! – ми се пофали буквата Г.
 – Честитки! Каде се најдовте? – те прашав со возбуда во гласот.
 – Девојката се вика буквата Р. Ја видов на facebook! Ја додадов, а потоа се запознавме на еден роденден на буквата М. Малку си разговаравме, па излеговме во традиционалниот ресторан „Македонска куќа“. Сè започна со сите салтанати!
 – Колку време сте заедно? – те боцнав јас.
 – Околу една година! Планирам да ја запросам во среда, а потоа да се венчаме во мај! Сакам ти да ми бидеш кум! Прифаќаш? – ми рече новопечениот младоженец.
 – Прифаќам! Почестен сум! Нека е со среќа! Што сакаш за подарок од кумот?
 – Сакам маркица за изградба! – пукна гром од устата на идниот зет.
 – Каква маркица? Сега ме збуни! – си вперив чекан со прашалници по глава.
 – Сакам да ми купиш плац за да можам да побарам маркица за изградба на нова семејна **Куќа!** – ми се обрати буквата Г подавајќи ми кошничка со свадбени нарачки.
 – Е, многу си скромен, кумашине! Не заборавај дека имаш моќ на изградба само тогаш кога играш *Монопол!*

КЛУЧАЛКА

Ова не е расказ! Не замерувајте ми што сепак ќе се обидам да раскажам, а ова да не е расказ. И тоа се случува во мешаниот состав од различни луѓе. Овие се многу блиску до тебе и до твоите соседи. Сети се на нив кога излегуваш од твојот стан и кога одиш на работа. Сети се дека и на работа тие седат до тебе: од лева или од десна страна. Седно! Присутни се и на секој културен настан на кој и ти си присутен. Само ти си едно, а тие се друго. Единственото место на кое не би можел да ги најдеш овие луѓе се градските автобуси во Скопје. Знаам дека не ме разбираш, драг читател! Еве, ќе ти објаснам накратко за што се работи. Една млада жена по име Јана Маркова работи во приватно претпријатие за производство на женска облека. Таа веќе десет години работи како референт за продажба и маркетинг. Оваа млада жена цели десет години ги вложи сопствените ракави од кошулите во докажување и покажување на работната способност и женската етика. Меѓутоа, еден ден, работодавецот по име Сунѓер ја повика на разговор во неговата канцеларија. Јана мислеше дека ќе добие унапредување во Секторот за финансии и менаџмент.
 Директорот по име Сунѓер беше пикнат во фотелјата од која едвај се гледаше. На масата имаше куп документи, договори и расфрлени листови, а во десната месеста рака од сунѓер си ја држеше розовата шолја со инстант кафе. Беше намрштен. На лицето му светеше незадоволството и нејзината ќерка – неправдата. Се закашля мрсно и помеѓу вегите направи пат за неправдата да може да помине.

– Јана, морам нешто да разговарам со тебе. Како да ти кажам... распишавме нов оглас за пополнување на работно место.
 – Прекрасно! Морам да признаам дека веќе е време да добијам унапредување – се насмевна Јана.
 – Не е унапредување! Јана, морам да ти дадам отказ – со смирен тон и цинични заби се насмевна Сунѓер.
 – Молам? Отказ! Јас? – збунето ги расцепка зборовите Јана. Очите ѝ се насолзија, а грлото ѝ се собра во стегач за коса.
 – Зошто? Што сто ..рив... погг.. решшш... но? – запелтечи вработената.
 – Јана, ти си нашиот најдобар работник за изминативе десет години. Меѓутоа, ни треба нова личност. Не ми се допаѓа како изгледаш. Никако да излезеш од плакарот со кошули до врат, блузите до уста и панталоните на мажот ти пред пензија. Компанијата *Воман* распиша оглас. Имаме потреба од млада девојка што ќе го оправда изгледот на нашите колекции за македонската модерна жена. Не грижи се! Ти си премногу интелигентна и способна жена. Ќе најдеш нова работа таму каде што се потребни таквите со твојот профил на личност – со насмевка под мустакот ѝ одговори господин Сунѓер.
 Сунѓер ѝ рече на Јана да го потпише отказното решение и да си ги собере личните предмети од бирото. Потоа таа се поздрави со колегите од канцеларијата со кои работеше во изминатите години. Најтешка беше разделбата помеѓу Јана и нејзините колеги Горазд и Огнен, со кои работеше во изминатата деценија. Беа колеги за пример. Меѓутоа, отказот не те прашува тебе кога да се постави рампата. Кога Јана излезе од канцеларијата, забележа дека во ходникот седат неколку млади девојки. Меѓу нив беше и буквата Р која беше пријавена кандидатка за новото работно место. Буквата Р не сакаше да работи во Кавадарци, па затоа се пријави на огласот. Но ѝ беше залудно! Еве зошто! Едната од русокосите убавици по има Мери Керлоска влезе на разговор кај господин Сунѓер.
 – Млада дамо, имате добра биографија и добар профил на facebook. Ми се допаѓа како изгледате. Млада сте. Значи, родена сте во 1988 година во Прилеп. Сте завршиле Средно економско училиште во Скопје. Сте работеле ли досега во продавница или компанија за продажба на женска облека?
 – Па, не сум работела во бутик. Ама имам продавано накит и бижутерија на тезга на саем – со заводливост одговори девојката и си ја стави раката низ локните. Си ги рашири очите кокетно намигнувајќи му.
 – Многу добро се смеете. Имате убава предиспозиција за овој тип на работа. Вие сте таа што ни треба за оваа работна средина. Примена сте! Само ме интересира за колку пари би ја прифатиле работата? – праша работодавецот пуштајќи ја јадицата без да даде опис за работното место.
 – Можи за двесте евра? Че треба да платам соба! Од Прилеп сум! – одговори убавицата на прилепски дијалект.
 – Добро е! Вие вредите повеќе од тоа што се процените. Нема проблем за двесте евра! За скоро ќе те унапредам во шефица, па дуло ќе ти рипне платата – намигна работодавецот, додека чкрташе со црвена креда по белиот лист, а потоа бришеше со сунѓерестата дланка.
 – Вашата работа ќе се состои од тоа да дојдете насмеана на работа, да бидете ведро, атрактивно облечена, да ми донесете кафе штотом ќе забеле-

лежите дека сум дојден на работа, да водите евиденција што е продадено во текот на денот, кога ќе дојдат некои партнери да бидете љубезна со нив, и секако, да ја искористите можноста за воспоставување на долгорочна соработка. Отприлика тоа се вашите обврски. Има и други... Само да не откривам сега сè! – одговори со одважност господинот Сунѓер.

Следното утро во компанијата најпрво пристигна секретарката Ундина. Ундина беше млада и атрактивна бринета со брановидна коса. Имаше среден раст, идеални пропорции 90–65–90 и уште поидеална интелигенција. Ундина беше магистер по бизнис економија. Се појави и нововработената Мери. Мери носеше виолетов фустан и црни чевли. Новата работничка беше видно збунета, а и тешко се снаоѓаше со финансиските извештаи. Секогаш имаше некоја грешка. Но успешно ги решаваше грешките со помош на секретарката. Бидејќи денот не минува, а годината минува, помина точно една година откако Мери Керлоска се вработи во компанијата *Воман*. Точно на годишнината се случи вистинско чудо во компанијата. Тој ден Мери Керлоска беше облечена во фустан со зебра шари. Влезе во канцеларијата на директорот. Што се случи? Тој ден вработените од канцеларијата број 3 не ја видоа Мери.

Кога дојде крајот на работното време, си заминаа сите освен директорот. Ундина беше изненадена, бидејќи не ја забележа Мери. На Ундина ѝ беше чудно што директорот цел ден остана во канцеларијата. Таа го зеде телефонот и со прстињата го сврте бројот од неговата канцеларија. Никој не се јавуваше. Стана и се упати кон канцеларијата. Затропа на вратата, но одговор немаше. Потоа се осмели нагло да ја отвори вратата. Се слушна крцкање, а во просторијата на кожената фотелја седеше директорот, а до него во прегратка му лежеше уште еден сунѓер во боја на зебра. Времето исчезнува дури и кога не раскажуваш. Времето прави луѓето да не останат исти кога минуваат низ различните **ХОДНИЦИ**. →

ТЕМЕЛИ

Темелите се цврсти и не се дотраени. Секоја **Куќа** треба да има цврсти темели. Врз темелите правилно треба да се изсидаат ѕидовите за да можат долгорочно да ја држат градбата. Покривот со црвени ќерамиди домот не го чини дом. Секоја **Куќа** е обоена во основните бои од палетата со различни расположенија на нејзините постојани или привремени жители. Затоа затвори ги очите и замисли си! Можеш ли да си замислиш какви **Куќи** има по светов? Сите се различни! Причината за тоа спие во...

Сопствениците на **КУЌИЧКИ**-те се делат на две категории. За да може подобро да ме сфатиш, сега ќе ти раскажам една приказна за две букви од азбуката. Едната буква се вика **Р**. Буквата **Р** е од женски род. Таа е: розова, романтично расположена и работлива. Другата буква е буквата **Г**. Буквата **Г** е од машки род и е: груб, глупаво расположен и горделив до облаците. Секогаш различностите и сличностите се привлекуваат според законот за универзалната аналогија. Овие две букви со различен карактер стапија во љубовна врска. Се запознаа на една тематска забава за роденденот на буквата **М**. Се сретнаа во нејзиниот изнајмен стан во населбата Маџари. Тоа беше чиста љубов во кратки чекори, а долги патеки. Како сите млади на нивна возраст, и тие започнаа да комуницираат и да излегува-

ат во градските кафулиња на улицата „Македонија“. Секогаш кога разговараа, нивната вербална размена беше зачинета со жолчни расправи, а тоа се должеше на нивниот различен сензибилитет. **Р** секогаш беше песимистка, а **Г** секогаш беше оптимист. И после сите превривања и после една година водење љубов, двете букви решија да се обединат и да стапат во брак. Само во брак ќе можат да создадат нова буква што ќе биде погласна од нив двајцата заедно. Овој пар реши да направи свадбена свеченост.

После долгата препирка дали да се направи свадба во луксузен или евтин локал, се договорија за необична свадба во игротка за изучување на сите странски јазици. Матичарот по име буквата **С** дојде во училиштето за странски јазици *Амиџо*. Таму **Р** и **Г** во буквална смисла се означија со едначење по значење. На венчалната пародија присуствуваа нивните пријатели, односно сите букви од азбуката (Читателу, можеш да си одбереш азбука: кирилица или латиница). После свадбата, нововенчаните **Р** и **Г** заминаа на брачно патување на Мадагаскар. Велат дека лудиот час трае колку што трае песокта по телото наталожена за време на медуниот месец. Цветниот мед потече и се потроши кога младиот пар се врати дома во родниот град Кавадарци. Нововенчаните веќе не можеа да си го дозволат потстанарскиот живот по изнајмените шупи за потстанари во центарот на Скопје. Затоа мораа да се вратат во Кавадарци и таму да го живеат брачниот живот. Тогаш настана вистинско искусување на бракот и неговата институција без видливата **Куќичка** во просторот. Помеѓу нив настана голема бура од суштествена природа. Еве која е проблемската равенка:

1. **Р** сакаше да се сруши старата родителска **Куќа** и да се замине во туѓина: Австралија, Нов Зеланд, Индонезија, Канада, Кина...
2. **Г** сакаше да се изгради и догради родителската **Куќа** од Кавадарци колку што е нивната финансиска моќ и немоќ.

И сега, ќе ме прашаш како го разрешија овој голем егзистенцијален конфликт? **Р** постојано чекаше да падне ноќ. Секоја ноќ по водењето љубов таа чекаше нејзиниот сопруг **Г** да заспие. После полноќ таа го рушеше домот. Буквата **Г** секогаш кога ќе зазореше, а сопругата **Р** ќе заминеше на работа во градинката *Плейшенка*, постојано ја градеше истата **Куќа**. Руши и гради си поминуваа деновите и годините. Така ни дојде и новата 2014 година и месец мај!

Ќе има КУЌИЧКИ!

Кога ќе шеташ во некоја населба, ќе забележиш дека секоја **Куќа** е различна. Ако некоја е голема како кутија и има убава фасада, ќе знаеш дека е создадена и е во сопственост на буквата **Г**. Кога ќе забележиш мали **Куќички** што ги бакнуваат темелите на имотнината од прадедо ти Сотире, ќе ти светне жицата од бушавата азбука дека со неа владее рушителот на буквата, на буквата, буквата... **Р**.

КУЌИЧКИ-те

се градат

од

ТЕМЕЛИ.

↓

КУЌИЧКИ → **ТЕМЕЛИ**

(Од книгата *Куќички* – „Бран“, Сирџа, 2014)

Адам Пуслоиќ

НАШАТА ДУША НЕ Е МЕМОРИЈА.

***

*Моејто лудило
има крайок век
и се вика живој!*

Мојата цивилизација

Од шумата носат греди, да изградат град.
За град неопходен е и камен

Потем доаѓаат... тие!
Обично на брзи коњи, на итри коњчиња!
И градот – го нема!

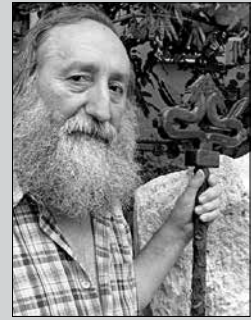
Од шумата пак носат греди.
За град е неопходен и камен.
Над градот го поставуваат Бог,
двојна стража од ангели.
Од живи човечки очи прават двогледи.
Се опкружуваат со механички ѕверки
и со змии на атомски отров
ги жртвуваат своите девојки.
На астролозите им издаваат тајни заповеди.
Завладеаја со хелиосистемот и галаксијата,
на власт ги носат футуролозите.

Конечно се задоволни со себеси
и со својот пород.
За две вечности го утврдуваат својот правец

Но... (и тоа е врежано во светиот запис)
некаде на работ од шумата... или надвор од шумата
или во воздухот кој го вдишуваат... никако да слезат
од своите итри коњчиња

Тајковата рака

Додека татко ни се одмара на смртната постела
соседите ни носат дарови и понади.
Жал ми е, ох, жал ми е –
како кога ќе се изгуби копче, од мостот, долу.
Се веднат лицата во шепотат, газојте на столојте.
На масата е жолтата боја на средоземното овошје.
Нашиот татко, гледај, зема нож и си сече велка.
Не умираат старците, не умираат планините.

Адам Пуслоиќ е роден во 1941 год. во с. Кобишница, Неготин, Тимочка Краина. Општа книжевност студирал во Белград. Член е на српскиот ПЕН и почесен член е на Романската академија; носител е на титулата Doctor honoris causa на универзитетите во Орадеа (2000 г.)

и во Арад – Сату Маре (2004 г.). Носител е и на звањето *Подунавски виџез*. Иницијатор и реализатор е на многу книжевни здруженија и движења, меѓу кои длабоки траги оставило книжевно-духовното движење Клокотризам. Неговата поезија е преведена на многу јазици, а добитник е на многу награди и признанија во Србија, Романија, Италија, Германија; во Македонија го добил признанието Книжевен жезол на ДПМ. Преведува од француски, руски и романски јазик.

Автор е на голем број книги, меѓу кои се: *Паѓам кон небојто*, *Кај смртта одам на џојстирижување*, *Религија на кучејто*, *Беѓство во дактилографскиот вез*, *Плесми*, *Даровен*, *Окована уста*, *Крвојок*, *Новиот господар на воздухот*, *Должник*, *Воздушната линија на смртта* и др. На романски јазик објавил шест книги.

Живее во Белград и во Тимочка Краина.

Тој нож со кој татко ми сече
би се рекло: *га џој е*.

И ситните шиести голушки
со кои ни ги нишани очите, исто.
Нека ги, нека – одмавнуваме со насмевка
тоа се последните гукања и модринки
од твоите тешки раце, татко

Утре мртва ќе ја целиваме.

Внајре / ѓлед

На Томаж Шаламун и џријателитие

Боже, болката колку ми ги излекувала
општите места во
душата.
Дедал лета над Икаровиот
пад.
Стаорецот е атомска бомба.
Последна песна.

Нашата душа не е меморија

На друѓарој, нашиот, Никија

Како ловокрадец по трагата на златниот дивеч
сознавам така: *Има една џесна
а не ја знаеш.*

Не ја знам.
Нашата душа не е меморија.

Го пиевме животот од непостојни
садови, насекаде
растурени.

Сега пиеме тивко.
Еден по еден.

Одамна ни беше напишано:
Господ твој благ...

13 април 1984, во Букурешти

Свезден сѝрав

Страв ми е од свездите

ги собирам празнините
внимателно исткаени
од златни темнини до мутри

страв ми е од душите
на умрените разбојници
од мојот род и број

меѓу кои има
безброј мои
дедовци и дедовци

страв ми е од секоја
дури и најмала помисла
за среќата дека била

страв ми е се плашам
о божествен мој Боже
од секоја Твоја близина

зад која сè е пустош
во оваа душа
моја единствена

Две солзи

Посакав, од планините, да научам само
две солзи. **Едната:** заради можната тежина
чиј пад на земјата секавично би можела
да го обнови она драгоцено и судбоносно

сеќавање на приказната или легендата за Ное
и неговата арка – од која повторно
се раѓаше Светот на Арарат спасен засекогаш
од Големиот потоп. **Другата:** заради височините
и светлините чиј збир не можам со восхит
да го доведам во состојба на занес и – Вознесување.
Со едната солзата долго би паѓал, со другата
би се вивнал до самите висини небесни.

На Велигден 1997 г.

Дали?

Да умирам тивко и долговечно
можам ли?

да ја пијам водата сласно и течно
можам ли

во најдолгата болка да се насмевнувам
можам ли

оној вртоглав збор да го изустам
можам ли

да гледам и до дното на пропастите
можам ли

својата лутина да ја одлутам
јас можам ли

со кавал да им отсвирам на моите коски
можам ли јас

да прегрнам од змија по-нај-змија
јас можам ли

и каменот да го вратам во сè
јас Исусе?

Уйрошо на Тајнајна вечера

*Вие не Ме избравте мене, но Јас
ве избрав вас и ве поставив да одиите
и да ѝринесувате ѝлог...*

(Евангелие ѝо Јован, 15:16)

Се случуваше да сум... и тој ден
од рано утро подготвен за Вечерта.
Сè што Трпезата ќе ни понуди
и даде, од нас уште повеќе ќе изнуди
освен онаа неизбежна ми Чаша, а вам
сите надежи за Крвавата нива под плаштот,
мене за гроб во туѓ камен ќе ми даде
и за ширење на мачните и тешки Први вести
по светот – иден, што не потонува
повеќе од висината на крстот светоголготски!
Тие што викаа Осана, сега ќе побрзаат
со нов извик на пресудата:
Распнете го! Распнете го! Но кому тие
ќе му упатат молба, барање и наредба
зашто единствено Таткото не-нивни ќе чуе
и јас, до крајот на векот и светот нивни?
Знам, наскоро ќе дојдат Ханан и Кајафа,
Пилат и Ирод, на својот Јуда да му ги понудат
оние триесет, римски, царски
сребрени кругови на кого еднаш само
една единствена јамка ќе му преостане...
на сè она тие што ќе го кажат, само

ќе им речам: „Небото и земјата ќе поминат, но
зборовите мои нема да поминат...“ а вие
кажувајте ги со шепот и натаму
и множете ги двапати, трипати
и стопати, со илјади по ИСТО.

Исход

Животот си го стилизирав
и ја преуредив
својата смрт

и сега
сосема сум мирен
како тоа да е
сон

на некој сосема
друг човек

Храмој на Мојсеј

Со џумки и несмасен, речиси
никаков а зборувавше
од него Бог е

Мојсеј гледа, слуша,
не верува –

потоа му е лесно
така што четириесет години
низ пустината залудно оди
таа малечка грмушка
и денес е најголемиот
храм на земјата

но и натака е невидлива
бидејќи Мојсеј ја крие

во своето своето слепило.

Сиоѝ живоѝ

Ја преминав улицата!

Ми приоѓа некој човек:
и ти ли си жив!

Сѐ уште можам
јасно сешто
да му одговорам.

Но од пристојност
и чиста вера
го премолчив
сиот свој живот.
И воздушната линија
на смртта.

Едносијавна ѝесна

На еден човек Бог
му доставува порака.
Ние не смееме да му ја
одземеме. Еднаш тој сам
ќе ја каже, по свое.
Тоа може да биде сѐ,
од птичјиот лет
до ноќниот мрак.
Нестрплив сум и јас.
Љубопитен сум и јас.
Но, како и сите други,
морам да останам спокоен
и незначаен, онака како
човечки створ.

Јамка

Сега зборувам за јамката
која уште за себеси читко
не сум ја напишал

има должина и ширина
и подолга сенка дури
и од вратата на мојата душа

ги дишам слободните дни
пред и после оние свои
илјадагодишни јамки

исто и паузите при дишењето
ќе ги употребам внимателно
како цвеќе за мојот гроб

во еден незнаен ден

Ризница на духоѝ

Многу одамна ја држам
оваа ризница во бурата
во пустинската песок

де не ја ограбат
светлината и мракот
златото и молкот.

Драга моја Сфинго
ни ти сосема не си
сигурно клепсидра.

Одговорот е – мојот живот.

Мала сиѝраѝеѝија

Замавни со секирата
и потоа на сите убаво
подели ни по исто

оддели ги и оние пусти
предели и заборабот

втерани во страв
во мртвиот агол, ние
дишеме чисто, библиски,
стратешки...

се срамам од моите мали
детски и зајачки
уши, Оче!

*Прејев на македонски јазик и белешка:
Славе Ѓорѓо Димоски*

Срејен Вујовиќ

Траќијанци за лудилошо ѝред Насџанокои

Уште пред Почетокот почнав да пишувам
некои зборови
што ги повторуваа
па се прашував кој е крадец
Уште пред раѓање се прашував
како е можно да се сетити
на она за што Добрата Мајка тврди
дека се случило многу порано
и зошто времето не ми е наклонето,
а можев да го втрам како сакам
до лудило
кое така само се оправдуваше себеси
Би требало да се разбудам
Зошто тие зборови ги повторуваат како туѓи
а знам дека во мене се зачнаа
Можеби и тоа е мамка
зашто будењата се можни
единствено во Времето што не го сакам
Не го сакам Времето
зашто без прашање се создаде од Никаде
па ме зеде како разбојник
чие доаѓање не сум го претчувствувал
Зошто се насмеав
во некоја зачадена кафеана
кога ги видов познатите руси коси
пијани од тага
и им посакав многу радост
иако требаше да се проколне и денот
кога станаа само за еден миг мои
Нивниот сјај беше извалкан со допир
што смрдеше на грабежливост
Се сетив на умирањето
меѓу две неодлучности
и тоа почна да ме задушуваше со смеа
некоја залудна смеа
смеа добредојдена
Денес дознав дека ќе станам
дел од срцето на некое непознато суштество
и ми беше добро
Ми беше толку добро
што почувствував до каде досегнува себичноста
Зошто не забравив веднаш
поради Добрината
Требаше да се направи Тоа и да се заборава
Не умеев да бидам Син Човечки
иако мнозина би биле подготвени

Сретен Вујовиќ е роден во 1957 година, во Цетиње, Република Црна Гора. Тој е просветен работник, поет, есеистичар, преведувач, изработува скулптури во дрво, со кои досега има остварено три самостојни и три групни изложби. Еден од основачите на Независното друштво на црногорските писатели и на црногорскиот ПЕН-центар. Член е и на хрватскиот ПЕН-центар и на Матица муслиманска и е еден од иницијаторите за основање на Матица црногорска. Ги објавил книгите: *Песнаша на заборавнаша ѝшица*, *Беззлаво оро*, *Соба за сџецијалнише*, *Книџа на насџанокои*, *Како џонаш хоризонџише*, *Како човек да се враџи*, *Поема за љубовџа*, *Големиош Брај*, *Водач*, *Молишва* и др. Преведуван е и објавуван на македонски, англиски, италијански, германски, полски, француски, албански, словенечки и белоруски јазик. Добитник е на најголемото признание на својот роден град Цетиње, Тринаесетноемвриската награда за 2001 година.

да се заколнат во Вечноста
дека тоа е нешто пред сѐ Човечко
вредно и благородно
Не сум сигурен
Не
не сум сигурен
дали тоа е правилен исход
изведен од погрешни претпоставки
Сѐ можеше да се случи
во некое погрешно
космичко распарчување на делињата
од кои требаше
да настане Севкупноста
Сѐ настанало
како растурен мозаик на Ништото
И така живееме уверени дека вреди
и ги бележиме првите чекори
ги бележиме раскрвавените колена
аплаудираме запенети кога ќе заболи
зашто тоа е Знак
Тоа е Знак дека е допрен
толку важниот почеток на Бескрајниот вител
во кој сме се задушиле
пред Прапочетокот и сме почнале да живееме
Иднината е свртена главечки
а Минатото уште не се случило
само во Молитвата злосторнички се клешти
а уште го немаат видено
Можеби е така подобро
Можеби е подобро внатрешното слепило
да го прогласиме за *урамноишежена сосџојба на духои*
а сѐ друго за лудило
Толку малку има лудило

зашто има премногу слепило
 Има нешто помеѓу
 Таму е збунетиот поглед на самотното суштество
 на кое му се чини дека ничии прсти
 не допреле ничија претчувствувана Желба
 Не постоел веќе никој
 после првиот трепет
 Тоа е причина со ужас да се зачне ново
 овој пат
 никогаш неслучено
 главечки превртено Минато
 Време е
 би требало да се разбудам
 Колку пати треба да се изговори
 за да се случи
 Морничаво е да се најдеш во нешто
 што допрва треба да се случи
 или во слученото
 чие време можеби ќе го нема
 Умната аналитика ги убива емоциите
 Можеби затоа и постојат поетите
 Постојат за да го носат Крстот на Лудилото
 за да има барем нешто смисла
 За да не биде барем нешто
 хемиска формула
 како доказ дека сè постои
 затоа што е објасливо
 Каде да се оди со остатокот
 Затоа можеби и постои крикот
 Тој не е обрабен со Времето
 Почнува пред Него
 и се простира во Недоглед
 Затоа можеби треба да се вреска
 А што ако и тоа е залудно
 не поради Конечноста
 туку затоа што требало да се завива
 пред Почетокот
 Музиката и движењето би требало
 да го оправдаат пакосниот поглед
 во блескотот и одлучноста
 дека треба да им се вратиш
 на овоземните чари
 и на променетиот поглед
 на сопствената генетика
 поглед кој талка
 незауздан и зачуден
 како е можно
 да се остави и таква трага
 да се запише со туѓ живот
 и да не можеш да се вратиш на она
 што некогаш било

Станав страшливец
 откако се намножив
 трикратно
 петкратно ужаснат
 а не знам каде и како
 Ветувањата се повторно во Времето
 непостојни
 залудни
 Или треба да се престане со дишење
 макар привидно
 Така се продолжува животот
 Така се продолжува Агонијата
 Залудно е и влегувањето
 меѓу две светлини
 Повторно темнина
 И некои зборови кои можеби
 требаше да се напишат над водата
 Како Дух
 кој некогаш таму лебдел
 и заборавил да Твори
 Можеби треба човек да те сака
 тебе заборавена и збрчкана
 одвратна желбо
 од Идното Непостоење
 можеби сонувана
 во страв и молк ветена
 Го сакаш ли тоа
 Плачи и не прашувај каде се згрешило
 Грешката мораше да се случи
 Некој е роден во овој
 и одлетаа
Neun und neunzig Luftballon
 во Ништожноста
 Во метежот вртоглав
 ние најбавно сонуваме
 И нема веќе никого
 ни случајни минувачи
 Се може ли побавно
 за да занеми Времето
 или животот им се потсмева на скитниците
 изгубени некаде меѓу Световите
 Не треба да се даваат празни ветувања
 ни на убавината ни на ужасот
 а се слеале во Едно
 во магискиот круг
 измислен за да ги разбуди
 случајните спијачи
 Присилно разбудени
 ја убиваат последната надеж
 под буреносниот облак
 и со одблесок на Праисконот

Можеби одамна сме умрени
 па само мислите се клатат
 и симулираат преживување
 што и да значи тоа
 Бајковит приказ на трошките
 што треба да го покажат патот
 а нема ништо освен расеани черепи
 И нив ги исколвале некои чудни птици
 збунети и заборавни
 зашто така не беше Пишано
 Зошто тогаш воопшто да се запишува
 Некој сосем туѓ бил овде
 и ова утро
 а уште не сум се разбудил
 и не сум си го препознал сопствениот глас
 Некој друг бил овде
 сосем туѓ и одвратно упорен
 да го потврди присуството
 а ноздрите печеа неподносливо
 Не е тоа ни ова ветено будење
 Повторно измамен
 На крајот на краиштата
 никој не е виновен што сè е празно
 што повторно нè немаше
 иако толку упорно чекавме
 од некаде да се појавиме
 Нè нема
 Зошто тогаш огорчени бараме одговор
 на налудничавата вечна запрашаност
 Зошто чекаме
 ако надежта нè изневерила
 Кутијата е отворена
 а никој не знае ни кога ни зошто
 Сè е хаотично измешано
 и првите капки
 претчувство свежина и успокојувачки воздух
 Времето се појави од никаде
 го немаше додека постоевме
 а нè уби
 пред воопшто да можеме
 и да бидеме родени

Случување во Заумје

Една ваква вечер
 лудоста го почна својот превртлив пат
 и никој не обрнуваше внимание
 на *йолудената йишица*
 која задоцни да се врати
 Никој не обрна внимание
 дека сето тоа почна да личи на случајност

Одблизу сè поинаку
Ликовиџе исполнија
 некое сосем туѓо време
 она *шиџо* заборавило
 од која страна се наоѓа Почетокот
 а Космосот е премногу тесен
 Нема ни Вистина
 затоа што стана неважна
 со вишок очи
 Секогаш почнува поинаку
 а исчезнува на сличен начин
 Не сакам да ги уривам Световите
 Не знам дали и би можел
 Кои се тие послушни ветрови
 Белки оние што внатре дуваат
 Ноќе двајцата сфаќаме
 дека сме Несудени со Осуденоста
 на целосно верување
 на оној кој стрела
 а не застрелува *никогаш докрај*
 Не сомневај се
 за да поверувам дека Сум
 во сè што насетувам
 со *йрасџариоџи койнеж*
 Верувам
йивојоџи здив
 не можеше да остави трага
 поради силата што недостигаше
 да се смири на Белиот хоризонт
 Во тој бескрај ќе ја најдам душата
 што ја чекав
 верувајќи дека е заслужено Траењето
 надвор од Вековите
 надвор од мерливото
 Секогаш скромен
 пред божеството на Вистината
 штотуку родена
 во вечното Исчезнување
 Ја чекам пресудата
 на саканото и драго успокојување
 како она утро
 наше
 кое ни сега не престанува
 со исконско раѓање на Светлината
 со која посакав да се угаснам
 Секогаш треба да ѝ се враќаш
 уверен дека Идејата е зачувана
 усетот
 насмевката
 без која не би бил склон да го осознаам
 ветеното траење во дофатот
 а надвор од него ги обликувам

и Ликот и Надежта
 Да се создава чујно
 и со допир да се влезе во Суштествувањето
 Да
 Светлина сум која ја има
 само ако си Пат
 песна насетена
 и пат разотворен
 што кривулка
 без крај
 без тага
 каење надвор од познатото
 Гледам или со усетот насетувам
 зашто на видливото сè му припаѓа
 и илузиите
 толку малку
 а толку во желбата бескрајно
 Да се скројат крилја искриви
 за единствениот побратим
 глувиот побратим
 кој сè слуша
 Стрела со сонот
 во темнината низ која се гледа
 појасно отсекогаш
 во која веќе ништо не е исто
 Ја ветив кожата
 уплашен дека би можела
 да го зароби она
 на кое не му е предодредено
 да се обраби со што и да е

од тоа што го барав
 по *ирашливиите иредели*
 на кои одвај се сеќавам
 а знам дека во мене се
 заскитани некаде
 Барав низ Времето
 Таму се раѓаа
 и умираа војските
 и небесните и земските
 Времето би било
 смешно безначајно
 ако во сеќавањето
 прибежиште не му подаревме
 толку лажливо
 поранешно
 сегашно
 и идно сеќавање на Животот
 кој ќе настане
 поради нас
 поради верувањето
 поради Ништожноста
 во нас зачната
 Ќе сакам наспроти сè
 Ќе сакам за да знам
 дека не сум Илузија

*Прейев од црногорски јазик и белешка:
 Виолеџа Танчева-Злајева*

Емилијан Миреа

Одбрана

Од премногу гледање нагоре
може да се скинат панталоните
на колената
па да не се најде ни игла
ни конец за шиење
и никој да не разбере

Затоа треба да се ползи
на стомак
како на фронт
за да се одбијат куршумите
од валчестото чело
и од бестрашниот поглед.

Парче сѝакло

Во ирисот ми влезе стакло
од скршено огледало
па сега гледам
низ некој чуден мозаик:

минувачи со ѓаволски глави
растрчани дрвја по улиците
и многу сериозни жени
со кренати здолништа
кои личат
на Марија Магдалена.

Демон

Бев на едниот крај
и размислував за другиот крај
на светот
каде што мртвите стоеја мирно
во очекување на демоните

колку е добро што
мојот демон
е роден
истовремено со мене!

заштедив многу
и од чекањето
и од дополнителните болки
без смисла...

Емилијан Миреа е роден на 16 јануари 1964 година во Крајова, Романија. Тој е поет и новинар. Дипломирал на Земјоделскиот факултет на Универзитетот во Крајова, во 1990 година. Соработува со повеќе книжевни списанија во Романија и во странство (Германија, Унгарија, Канада).

Ги објавил следните книги: *Зборувајќи со Божа*, песни, 1996; *Возрасѝа на Крисѝи*, песни, 1998; *Човекоѝ кој ѓо промени вашиоѝ живоѝ*, парапсихологија, 2001; *Авѝојорѝреѝ*, песни, 2008 година; *Аваѝар*, песни, 2011; *Вирѝуозносѝ*, песни, 2012; *Песни за смрѝѝа*, песни, 2012; *За свеѝоѝ во кој живееме и умираме*, парапсихологијата, 2012 година; *Осаменосѝа на Божа*, 2013; *Зборувајќи со Божа*, антологиски избор, 2013; *Македонија и македонскаѝа заедница во Романија*, публицистика, 2013; *Александгар Македонски, Македонцеѝоѝ во романскаѝа лиѝераѝура*, студија, 2014 година. Неговата поезија е преведена и објавена на повеќе јазици во странство. Добитник е на значајни книжевни награди и признанија. Член е на Сојузот на писателите на Романија.

Дирекѝна врска

кога гледам колку многу
различна облека
за деца
има во продавниците
си велам
можеби трговците имаат
директна врска со бога
па тој им кажува колку души
секојдневно си одат за да се
реинкарнираат во бебиња.

Чекање

Чадор оставен на маса
чека дожд

Жена седната
на раб од кревет
чека маж

душа без тело стои
на раб од бездна
и чека ред
за реинкарнација.

Брак

сега сум сам
но таа состојба нема
да трае долго

ќе се оженам за
локомотивата што доаѓа
сега
со голема брзина
по шините
за да ме гушне.

Пријраија

Пред црквата во населбата
очекувам една убава девојка
облечена во розово
со кус и воздушест фустан

розовите вени
на нејзините нозе се протегаат
до сликата на Ева
во припратата.

Раскољников

Секој ден откривам
по еден Раскољников
во мене
секогаш подготвен да изврши
некакво злосторство

за среќа оружјето
го чувам скриено
а превентивно,
за да го обесхрабрам,
се преселив во близина
на затворот.

Свешта Троица

Три елки го чуваат влезот
во мојата куќа
како Света Троица кои
внимаваат да не влезе лошото

Интересно е што токму неа
иако е олицетворение на гревот

не само што ја пуштаат да влезе
туку и ѝ се поклонуваат.

Осаменосија на Боѓа

Животните напаѓаат тогаш
кога чувствуваат страв

луѓето, пак,
стануваат непредвидливи
кога се чувствуваат
сами и
напуштени

само осаменоста
на Бога
е бесконечна.

*Прейев од романски јазик и белешка:
Милован Стефановски*

Поетски пораки за премостување на бездната

Вадим Терјохин е современ руски поет. Роден е во Тулската област, во 1963 г., а од 1970 г. живее во Калуга. Во 1985 г. ја завршил Високата воена командно-инженерска школа на ракетните единици, а потоа до 1991 г. работи на космодромот Бајконур. Истата година станува студент на Литературниот институт Максим Горки и дипломира во 1996 г. Од 1997 работи во Калуга, каде денес е заменик-министер за култура на Калушката област. Тој е актуелен секретар на Сојузот на писателите на Русија кој, по дезорганизацијата на советските писатели, сè повеќе се издига во најпрестижна асоцијација на руските поети и писатели. Член е и на Управата на Клубот на првославни поети „Св. Јован Златоуст“ под патронат на Патријархот на Руската црква. Во моментов е активен сподвижник за организирање младински поетски христијански фестивал, а продолжува да раководи со биеналниот меѓународен поетски фестивал на татковинската поезија на словенските народи.

И од ракетозналските пробиви во тајните на космосот, и по силата на работата на главниот космодром – Бајконур, а потоа работната секидневица во родината на таткото на современата космонаутика – Циолковски, В. Терјохин има можност од космички височини, за разлика од другите поети кои пеат по Кажувачка, со сопствени очи да ја набљудува, како што пее С. Главјук, „бездната над која човештвото е наднесено“. И да го доживее поетското мото на В. Бурич, за тоа дека Земјата е беззаштитна пеперуга залетана кон палежна светлина, и ако не запре, како што предупреди научникот Вернадски – ќе изгори! Згора на тоа, по духот на своето воено образование и на службената заклетва за заштита на државата, В. Терјохин споделува уште една поволна околност – тој има обврска државата да ја нубљудува превосходно како организациски, а не како идеолошки механизам. Тоа му помага да се вреднува меѓу поетите кои можат неомрачено да го анализираат и да го соизмеруваат вековното државотворно дело на претходниците со новаторските дејанија на партиските апаратчици. Имено овие поети, за разлика од хуманитарците, не беа до тој степен идеологизирани за верата во партијата да им ја замати верноста во народот и во државата, а указанијата на партијата да им се испречуваат пред народните преданија и посланијата од делата на руската класика.

Значи, и меѓу поетите постојеа луѓе кои размислуваа за спасот на татковината преку враќање на државата кон националните државотворни корени. И токму од нив потекна Указот на првиот претседател на демократска Русија за национално помирување со јавно барање прошка од народот за гревовите, што му ги нанесоа болшевиците. Промените кај нив не предизвикаа умобротница како кај шестдесетниците, и избрзана модернистичка вјасаница по западните вредности на еврограѓанскиот „комсомол“, кои В. Терјохин иронично ги критикува, поетски надградувајќи се на болната иронија на С. Есенин за босоногите поети, кои во Советска Русија потрчаа по „советскиот комсомол“. Имено ним провидението им ја вдахна дарбата, а историјата долгот за тоа да го опеат и осмислат посегот од идеологијата на безбожието кон духовноста како врв на цивилизираноста. Ним им беше судено социјалното творештво на народот да го пренасочат од „советската обратна држава“ со партизирани државни институти на етничките сијамски близнаци кон врвот на државотворството – националната држава со демохристијански славјански, демоисламски и демојудејски самофинансирани институти, кои досега единствено обезбедуваа поле за натпревар меѓу народите и цивилизациите во материјалната и духовната култура.

Поетот В. Терјохин досега има објавено повеќе поетски збирки, меѓу кои: *Прозрачно време* (1996), *Разочаран пјанин* (1997), *Стихови* (1999), *Златна прашина* (2001) и *Сред самогласкиџе и согласкиџе* (2009). Добитник е на повеќе награди: Серуска награда за млади писатели (1996), Литературната награда „Марина Цветаева“ (1999), почесна награда на меѓународниот фестивал во Бахреин и ОАЕ (2009), Филаретовата награда за религиозна поезија, серуската награда „Татков дом“ по име „Браќа Кириевски“ и др. Тој е дописен член на Петровската Академија на науките и уметностите во Санкт Петербург, како и член на Академијата за руската словесност во Москва.

Како надежен автор, тој присуствува на СВП во 2000 год. при презентацијата на руската поезија од втората половина на XX век „Епидемија на слободата“. Негови стихови се објавуваат на повеќе јазици како на просторите на поранешниот Советски Сојуз така и во другите словенски земји. Преведени се и на повеќе јазици во светот, меѓу кои на англиски, арапски, кинески, македонски, српски и др. По 2000 година, еве, сега повторно на македонските читатели им претставуваме рачатка стихови на поетот. Во овој избор во препев на Чедо Цветановски, вклучивме најнови песни, песни настанати по 2000 година, од последната збирка *Сред самогласкиџе и согласкиџе*, (*Среди џласних и согласних*), издание на „Золотаја осењ“, Калуга, 2009 г.

Вадим Терјохин

***

По Русија света бродиме –
Во душите ветар, во џебот нит’ шушка.
По полноќната ѕвезда се водиме.
Ја прашаме: – Еј, Словени,
Еј, Јунаци на земјата руска
И вие моми насмеани и румени,
Огласете се, кај сте, кај сме?

Саде арамии и вампири,
Мер, сенатор, спикер, брокер
Валчер, Џони Вокер,

Би-би-си, Интернет,
Плиснаа низ Русија од бел свет.

Кај се витосаа старите ни песни
И момчади и невести пресни?
Нема прошка, проклети да сте.
Еј, Славјани, кај сме, кај сте?

Еве стоиме со поглед стушен,
пред разграбеното ни богатство.
Но се колнеме: – нам сè уште
В души не се глуши руското братство,
Та пак ќе им врснеме надокрај
Оти сме сркале и погорчлива каша

Оти и ширината и добрината имаат крај
Во бескрајот на Татковината наша!
(23.03.2001)

* * *

Темен ни бил јазикот, згора и горок,
Што го закракала природата дива.
Кирил и Методиј повтеа на зборот
Да му влеат сончевина искрива.

Самото провидение им помогна ним –
Верата – смирение и Божја намисла.
Да ги слеат буквите низ вековен дим
Во реч отворена, од сите поразлична.

Зарад спасението во името Христово,
Си молитвие за спас на телото извалкано,
Ко пеперутка кон оган, тоа благо слово
Ни слетува на устата наша заталкана.

И отсега секој во нашево племе ќе може
Да го разгласува гордото име Словени,
И гласно да го вознесува Дедо ни Боже
Со гласијките до небеса растреперени!
(1.05.2001)

* * *

На душава градниов кош ѝ е тесен.
А и од небесата сè поретко ни синее.
Небаре пролет не е, туку е сура есен,
Толку лигаво нам животоцевов ни мине.

Небаре за долг да вратиш, еве те колнат.
Те журат дури и милоста ќе се обесчести
Што заради гревовите стари, неволни
Севишниот пак за Велигден ни ја вести.
(Март 2008 г.)

* * *

За наситка нема полни корита.
И пари нема. Но има и погадно.
Зборовите ми се моја заштита,
Ем јасно изложени ем складно.

Нека ги разгризува тревога
Тие што сал омраза им се веди.
А тука – во skutот кај Бога
Кој ќе дрзне да ме навреди?

Под небесава завиваат ветрон
И сал со проклетства ни се ситат.

А на небо ние сме сите сестри.
А на небо и браќа ние сме сите.
(16.05.2006)

* * *

Го гони сонот мисла спица.
А времето се топи како восок.
Бесоницата како црна птица
Врапито ми растргнува мозок.

Некакви лигавки ползат и жаби.
Ниту ноќ гледам ниту бел ден.
Жедта сè да познаам пак ме ваби
В жив песок да тонам беспомошен.

Во желбата по слава и по сјај
Си нагрбив јас дело неподатно –
Како свештено дејство докрај
Да истражувам секо темно дно.
(18.09.2002)

Шесџдесетници

Еве врват со папките под мишка,
Како тогаш в доба на малолетство,
Штом ќе смислат секаква книшка
Молебничат за парични средства.

Тоа се творците на шеесеттите,
Либерал-залиданиците во слободата,
Нив – речовитите и потпивнатите –
Сите ги принесоа ко жртва на модата.

А некогаш тие беа моќна сила.
Живееја суетно, но со сјај на опал.
Господе, на сите ти им се смилувај!
Господе, за сите нив колку ми е жал.

Оти колку сме слаби ние кутрите,
И непомирливи и невозможни.
Живот си туркаме од денес за утре.
Сите сме ти слаби и ништотни.

Па затоа подај ни милостина троа:
За оправдување најди ни причина,
Да си ја обесрамиме староста своја
Та и смртта да нè земе без мачнина.
(16.06.2003)

Прейев од руски јазик и белешка:
Чего Цвейановски

Радмила Станковиќ

Таа

(ненасијана)

Чудна
 Беше
 По малку
 Таа
 Насмеана
 Забавна
 И зборлеста
 Мила
 Но во мракот
 На спалната соба
 Кога уредно
 Ќе ја тргне насмевката
 За утрешниот ден
 Станува некако вистинска
 Се растажува
 И (ако заспие)
 Кога ќе се разбуди
 Наместо шминката
 Само насмевката
 Пак ќе ја навлече
 И сите во неа
 Гледаа победничка
 Никој во нејзините очи
 Не ја насетуваше тагата
 И недоумицата
 Понатаму како
 Уште колку долго вака
 Моја таго

Уште една будна ноќ

Да осјанеше уштите малку

И кога ме допре
 Не умееше да запре
 Чудо ме снајде
 А Сонцето веќе зајде
 И јас немам каде

Бев сончева самовила
 И глуварче бев
 Своите прсти
 Ги заборава во мојата коса

Подоцна ми кажа
 Да останеше уште малку
 И песна ќе Ти напишев

Радмила Станковиќ е родена на 23.03.1971 година, во Ниш. Живее и работи во Луксембург. *Таа, шој и сонош* е нејзина прва авторска збирка. Застапена е во десетина заеднички збирки поезија.

Имаш сè
 што на една песна ѝ треба
 Раширени раце
 Срце отворено
 И очи
 Очи наросени со зелено

Камен

Светлината
 Се гаси
 Мракот
 Доаѓа

И не боли

Големата
 Солза
 се лизга

На усните
 вкус на сол

Под цемперот
 Градите
 Горат
 Голи

И камен...

Сон

Сонувам
 Ветувања некои дамнешни
 И некои допири
 Нечии раце
 Себе бестелесна
 Замаена
 Сонувам вода
 И сонце во водата
 И небо
 И една звезда

Ги сонувам
 Циганите и оганот
 И себе
 Со несредена коса
 Полупијана
 Како нишам со бедрата
 А срцето ми е големо
 Сè поголемо
 Во градите

Ги гледам луѓето околу себе
 Како ме развлекуваат
 И со погледот ме соблекуваат
 И врескаат од среќа
 А јас пеам
 И играм
 И пепелта на догорениот оган
 На една страна ме влече

Слушам
 Некој ми шепоти
 Сега си ми најубава
 Сега кога играш така боса
 И малите стапала не ја допираат земјата
 Те љубам
 Така здивена
 Полудена
 Насмеана

Сонувам
 И не буди ме
 Пред да заспиеш
 Не повикувај ме
 Сакам да го слушнам
 Премолчаното
 Сакам да го допрам
 Измечтаеното
 Сакам да го почувствувам
 Отсонуваното

Сакам да го живеам својот сон...

Јас сум

Научив
 Да бидам присутна
 Иако не сум мажјак
 Ни женка
 Ни дете
 Немам ни име
 Ни тело во белина
 Ни смело чело
 Сепак

ЈАС СУМ ЈАС
 Доволно постојана
 И никој не може
 Да ме присвои
 И секогаш
 Ќе бидам само своја
 Од чувства
 Исткаена
 И некои секавања
 И сум
 И добро ми е
 Токму каде што Сум
 И Сум
 Можеби
 Тоа е моето име
 и презиме

*Прейев од српски јазик и белешка:
 Бобан Богатиновски*

Саша Аранѓеловиќ

За коѓо койнееш ти

Еден ден ме праша:
За кого копнееш Ти?

Копнеам за чувството да се стопам со просторот
За пливање во времето
Ја барам свесноста
Која беше тука
И сè уште постои

Подразбираше некоја личност

Можам ли да кажам дека не копнеам за луѓето?

Неколку милиони години нанапред и
Сè ќе биде поинаку
Тоа не е круг
Зашто човековата раса после тоа нема да постои.
Тоа е циклус
Она што не може да се избегне

И во него копнеж за спојување и пливање

Не можам да кажам дека не копнеам за луѓето
Ми требаат!!

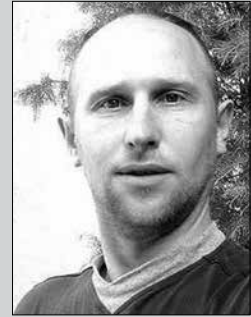
Еден ред

Напиши само еден ред
Таков за да бидеш исполнет пред Бога
А да не сакаш да додадеш уште нешто.

Напиши само еден ред
За да бидеш на полно сигурен
Дека и нему му требаат траги на страст и желба
Произлезени од неколку извори

Напиши само еден таков ред
Ако можеш тогаш си познавач на моментот
И каде и да се најдеш и кога било тоа да биде
Ако не ти ја украдат другите мисли свеста за него
Ќе ја чувствуваш близината на најблиското битие

Каква е таа мисла толку чиста
Еден ред да ја собере и да биде потполна
Без примеси, ни позитивни ни негативни
Таква во себе да го носи сето задоволство?

Саша Аранѓеловиќ е роден во 1968 г., во Бабушница, Република Србија. По занимање е електроинженер.

За човекот понекогаш е важно да се искачи на планина за да го посматра светот околу себе. Под влијание на оваа идеја го напишал својот прв роман во 1999 год., *Поѕлед од височина*. Вториот роман *Вечности* го објавил во 2001 год. Ги објавил и драмите *Јас сум ничиј сон* и *Најушшање*, како и две филмски сценарија: *Божја казна* и *Леѓенда за ѝојој Маршин*. Живее и создава во Бабушница.

Напиши ја и ако почувствуваш неизмерна среќа
Јас ќе Ти се восхитувам, кој и да сум.

Најлуда ноќ

Збогум, најлуда ноќ!

Којзнае зошто постоеше
Сега кога после Тебе сè е мрак
Ги оскверни светилките
Што кон светлина водат.
Сега кога ми ги покажа волшепствата
Можам ли пак на стариот пат?

Вечен проблем уште еднаш ми зададе.
Којзнае?
Можеби и јас сум само
Леден здив кој поверува во тебе.
Моментите на вистината ретко се среќаваат.
Кому да му верувам?
Како да ти одолеам?

Леј

Дали некогаш си го набуѓувал
Орелот во лет?
Дали си го почувствувал мирисот на животот кој
Допира од височините?
Можеби си го слушнал
Ехото на огромните далечини?

Блесокот од облаците
Одекнува понекогаш многу силно
Но ја губи смислата
Ако набрзо се заборави.

*Прејев од српски јазик и белешка:
Бобан Богајиновски*

Мерсиа Исмајлоска

ЧОВЕКОТ И РЕКАТА

Кога сакаат да маѓепсаат некого, стружани го носат покрај Дрим. Секако, во тоа не е целата магија. Поканета е и ноќта, а кога таа ја прифаќа поканата, ни стружани не можат да ја контролираат. Во тоа се вклучени и небото и месечината, небото без месечина, месечината без небо и она помеѓу. Не сфаќајќи дека и тие се маѓепсани, стружани се гордеат со магијата на реката како со своја, малку од нив знаат дека е само негова, а тие се минливи набљудувачи на реката. Тие малкуте, ретките, ни самите не знаејќи како, секогаш покрај тој брег го носат Него кој постојано се раѓа, за да ја засведочи магијата.

Во една таква вечер, кога Тој кој постојано се раѓа пристигна во градот на кој се сеќаваше како на сон од некој претходен живот, никој немаше да го пречека. Во тој град имаше привилегија да дојде само еднаш, еднаш во секој живот, а овој пат никој не го чекаше.

Чекореше покрај реката, му изгледаше потемна и подлабока од претходно, никогаш не ја видел дење, но беше сигурен дека има нови нијанси на сино и зелено, сега беше темна како ноќта. Седна на нејзиниот брег, и после толку животи не беше целосно свесен за нејзината магија, но беше свесен за неа, реката. И овој пат беше предизвикан од неа, предизвикан да почне да се сеќава. Ноќта секои од тие сеќавања ги направи невидливи, а Тој се сеќаваше во говор: „Јас, оној кој постојано се раѓа, сум и оној кој постојано се враќа, тука. Од оние проколнатите сум, од оние за кои смртта е само игра на времето, постојана. Досадно ми е, но ако на нешто треперам, тоа е на оваа река. Ти, реко, ти си како мене, а сега, сега ме тераш да се сетам. Зарем ти се сеќаваш на сите времиња, на секоја тревка, на секој кој тука во тебе не си дозволила да се огледа. Дури и твоите камења се промениле, не се оние истите, и нив си ги поместила, си ги подизлижала. Го паметиш ли ти твојот извор, и него го надминуваш, а без него не можеш?! Ти, онаа која сега ме тераш да се сетам, а не знам зошто. И јас како тебе би сакал да заборавам, но ти си и премногу суетна за да дозволиш да се заборава, а не забораваш ни ти, дури и кога течеш, тогаш најмалку. Добро, тогаш и јас суетно како и тебе знам, се сеќавам. Јас сум Оној кој постојано се раѓа, дете на човек и жена, маж, скитник, самотник, на кој само еднаш во животот му е дозволено да дојде тука. Јас сум почетокот и крајот, она помеѓу и она после нив. Некои велат дека сум брат на Ѓаволот, но јас тоа не сум. Не сум ни ангел, ти реко ги имаш и двата, како и јас. Ти се обраќам тивко, едвај можеш да ме чуеш, а слушаш, тивко, нежно, а сепак бучно одговараш со твоите води. А јас, повторно тивко, нечујно, ти зборувам. Мојот глас има и оган, а ти му се смееш, го гасиш, го впиваш секое мое сеќавање, течеш со него, а јас зборувам, зборувам и за она што не е сеќавање, а е Јас. Се сеќаваш ли? Сум бил веќе овде, знаеш дека моите сеќавања се и твои сеќавања. Ги паметиш моите зборови, сум ти ги кажувал секогаш кога сум бил тука, а ќе дојдам пак. Нашето време е кратко,

Мерсиа Исмајлоска е родена во 1980 год., во Струга. Завршила општа и компаративна книжевност. Магистрирала на тема од компаративистиката, теоријата на филмот и визуелните уметности, на која дисциплина е и докторанд при Универзитетот „Свети Кирил и Методиј“, Скопје. Ги објавила книгите *Нова Ѓриказна* и *Танѓенџа* („Бран“, Струга). Со критички осврти, есеи и прозни текстови (раскази) се јавува во повеќе списанија: „Мираж“ – <http://mirage.com.mk/>, „Репер“ – <http://reper.net.mk/>, „Зеница“ – <http://zenica.mk/>, „Бранувања“, „Современост“, Тренд“ и др. Учесник е на повеќе научни конференции, симпозиуми, трибини и други разни собири од областа на културата, науката и уметноста. Преведена е на хрватски, бугарски и други јазици.

една ноќ во која јас се сеќавам. Се сеќавам на моите први зборови научени од човекот и жената, се сеќавам на нешто што се вика детство, се сеќавам дека првата магија ја научив од нив. А и ти знаеш магија. Попусто твоите стружани мислат дека ја разбираат, малкумина се тие што ја насетуваат, а само една на која ѝ беше дозволено да ја практикува. Ти раскажувам, а нашето време е кратко. Сакам да си одам и да заборавам, да ја заборавам онаа заради која постојано се враќам тука. Онаа која не ме пречека, но која ме чекаше. Онаа која ти ја познаваш и знаеш да ја именуваш. А сега ти ме предизвикуваш да се сетам, а и ти сакаш да заборамиш, но во нашето сеќавање за неа е и нејзината вечност, но би ги дал сите животи за една конечност со неа. Ти ја знаеш, ја донесе овде првиот пат кога и мене ме донесе тука, а ме донесе заради неа. Таа погледна во мене, не како другите, таа погледна во ноќта во мене, а ми го покажа утрото. Убаво е утрото тука кај тебе, ти црна реко, знаеш, но не знаеш како ноќта ден може да биде, како мракот светлина, светлината мрак. Таа знае, во нејзиниот допир беа и светлината и мракот, бев и јас и таа, бав Јас. Оној кој постојано се раѓа и таа, Онаа, која живее само еднаш. Сега знаеш, реко, онаа чие име го знаеше а одби да ја именува, мене ми го откри своето име. Лут и благодарен сум ти, реко, лут за она што веќе тука не е и благодарен за она што е. Оној кој сега сум и кој тука ќе се враќа, заради неа, само на едно место не е скитник. Тука, покрај тебе, реко и покрај онаа која живее само еднаш. Само покрај неа, реко.“

Рано во мугрите еден човек замина накај север. Стружани и немаше да го забележат, ако не ги потсетуваше на еден лик, за кој зборувале многу генерации рибари, занаетчии, учители и сите оние кои се будни уште од мугри. Во тоа утро, некој од постарите жители се сети на приказната чуена од порано од оние малкуте, ретките кои ни самите не знаејќи како, секогаш покрај тој брег го носат Него кој постојано се раѓа, приказната за Него и Онаа која живее само еднаш. Неиспратен од никој од нив, Оној кој постојано се раѓа зачекори во новиот ден, сеќавајќи се.

СИДАР

Мојот дедо бил сидар. Градел сидови за куќи, не помеѓу луѓе. Бев го прашав како да го изградам својот личен сид, на мојата куќа.

Изграден е, вели, само си ставила и лага и вистина, твојата и на другите, солзи си ставила, сè она што никој никогаш не ќе го види, дури ни ти. Затоа е и цврст, иако понекогаш ти се чини дека го нема. Она што го нема, што отсуствува е невидливо од многуте сидови помеѓу луѓето, но од тоа да не се плашиш.

Го прегрнав. Заминав и уште долго плачев.

ПРАЗНИНА

Одамна веќе не пишувам. Се случи тоа, ми се чини во исто време со моментот кога заборавив да зборувам. Заборавајќи да зборувам, моите мисли чудно, на само ним познат начин, заминаа од мене. Имаат свој живот. Одлучија да бидат и во овој текст, го пишувам за да избегам од празнината. А толку е празно без нив, мислите. Не, не е, нешто што не е мисла, вели, и заминува. И убаво е, но замина. Дури тогаш празнината е целосна, го впива целиот свет, го впива текстот, мене, и себеси.

ПРЕДАВСТВО

Излегува прашина кога потиснато се буди. Потиснати зборови, потиснати мисли и чувства кои како демони чекале. Мигови на предавство, а се буди од некажан збор, неслучен поглед. А се буди од нив, од допир, збор, поглед. Предавство на себеси, зашто лојален

на некој друг си. Стравови излегуваат. А тој Другиот со игра те заведува, те намамува, како орел на друг орел летот сака да му го земе.

Каква ќе биде конечната борба, постои ли нешто такво како конечност, одвреме-навреме орлите во игра почнуваат да се борат. Се сакаат и се мразат. Ним еднаш им е судено да се сретнат, а се среќаваат постојано, во тоа е и победата и поразот на двата.

Не му должиш на оној што те спасил, не му ја должиш душата, не должиш ништо освен благодарам. Тоа и двата орла си го кажуваат и должни не се, но предавството како месото кое го распаруваат, нивните утроби ги пара.

Дишат, нивниот здив се слуша, издишуваат, умираат. Тишина.

ТЕКСТ

Тоа беше еден од деновите кога текстот се беше – не знам како – сам променил. Го забележав тоа следниот ден. Делот кој веќе не беше таму, ми одсвонуваше во главата, изгледаше моќно таму некаде каде сè уште постоеше. Но на него не можев да се сетам јасно, иако го препознавав. Како да ми беше постојано на дофат, но не можев да го допрам, бегаше. Бегаше помеѓу тишините на празнината, најприсутен во маргините.

ЧАД

Ме остави како што ги остави цигарите. Решително, без да ги погледнеш, а постојано ти се пред очи. Ги гледаш без никаква желба да ги земеш пак. По некое време престануваш да ги гледаш. Само ретко ти пречи нивниот чад, како и помислата на мене. Толку ретко што се губам заедно со чадот.

Димо Н. Димчев

ДИНКО И ЏЕКО НА ПАЗАР

Убаво летно сонце изгреало рано наутро. Уште нема седум часот, а тоа пече ли пече.

„Горештина ќе биде и денес, туку ај да си фатам јас патот што порано за на Пазар. Ем редот за одење да си го истерам ем со јадење да си се обезбедам. Никој не може да гарантира што горештина ќе имаме подоцна“, си рече Динко и почна да се подготвува за на Пазар, односно по пазарување.

Џеко туку го гледа, му се чуди, но од вид не го испушта.

– Ајде, драги мој Џеко, на Пазар, се слушна засипнатиот глас на Динко.

Всушност, и не требаше да го потсети Џеко за каде се подготвува, зашто тој веќе беше готов за поаѓање.

– Ти нешто чуден ми изгледаш?... А бе оди, гледај си напред, гледај каде газиш, а не во мене. Некако чудно ме гледаш, Џеко?! Те читам по очите, не сакам да ми кажеш... Аха, ми се чудиш на стапот што го понесов, нели?! Море, оти газиш таму во бавчата на чичко Илија?

Да ја затвориме вратата на оградата, Џеко. Сигурно си е сигурно, нели?

Туку, што ми беше муабетот?... Имаш право. Види, Џеко, ти си малечок и не знаеш што значи селски живот. Не сум ти раскажувал, не сум ти кажувал дека јас растев на село. Добро, и ова овде каде што сме сега е на некој начин село, ама животот не е селски... Ова, овде, би ти било нешто како селско-градски или градско-селски живот. Не ти фаќа лејката што зборувам, нели? Е па, така, да ти кажам: Ова е село, да речам на некој начин, оти овде не е град, ама штом има струја, штом има телевизори во секоја куќа, не е баш село какво што паметам јас. Сепак, и ти ќе признаеш, друго е. За нас, од моето село, охо, од пред четириесет и нешто години, секое место каде имаше продавници и каде луѓето одеа да си пазарат, односно да купуваат потрештини за дома, претставуваше Пазар (и ова, заради чест, треба да се ипишува со голема буква, да знаеш) односно град, по турски ли по персиски ли, така нешто... Ете, затоа, јас ти реков дека одиме на Пазар. Така, да можеш и ти со твојата лејка да сфатиш, кога ќе ти речам, ќе ти кажам, одиме да пазаруваме. Сега, ми се чини појасно ти стана и нема да ми се смешкаш, како нетокму. Што знам, а можеби така ми се чини, а ти всушност само трупаш сознанија. Ѓаволче некое, и тоа со опашка си ми ти, Џеко!...

Кoj ѓавол те натера, бе, да згазнеш и низ леите со цвеќиња на тетка Пера!... Штеточно суштество си, Џеко! Еј!

Се чини дека ептен чудно ми чудо ти претставува моето носење, односно понесување на овој стап?! Е па, види Џеко, да ти кажам. Ти реков, нели, да, да, пред малку, сигурно, сигурно, ти кажав дека растев на село... Молчиш, ѓавол еден и само ме предизвикуваш да зборувам. Добро, еве и тоа ќе ти го кажам. На село, таму јас каде растев, огтаму и помнам, и не знам како било на

други места, старите нè учеа дека, кога човек поаѓа на некаков пат кој води надвор од селото, треба да си има стап со себе, посебно летно време. Што ме гледаш?... Тие така ни велеа: Летно време сенешто може да ти излезе на пат. Некоје куче, некое живинче, некое сверче, некоја змија... За арно за лошо, имај си стап. Колку и да си мал, живинчето, сверчето де, ако види стап, бега.

Ене го чичко Коле. Тој постојано се вртка во бавчата, небаре инцилдер агроном, како Ѓорета, де, комшијата, само дава инструкции, а тетка Нада, кутричка, мора да го слуша. Што мислиш, Џеко, да го поздравиме, или на враќање да му навратиме на по чашка ракија? Охо, дотогаш чичко Коле ќе се ишара убаво, ќе биде повесело. Послушај ме, ај ние да си го продолжиме патот...

А бе ѓаволче едно...! Џеко, зошто ги подгонуваш кокошките? Ако ти дојде чичко Коле, ушите ќе ти ги истргне... Гледај си го патот, никој нема да ти рече ништо...

Ме занесе ти, Џеко, ме оддалечи од она што сакав да ти го кажам. Подобро речено, да ти кажувам, да си разговараме и така да ни мине и времето, ама и да не се чувствуваме осамени низ овој малку зафрлен пат...

Што сакав да ти кажам? Ете, само ми шпарташ пред нозе и не ме оставаш раат да си мислам и да си ја завршам мислата... Да, да, се сетив... Ова, да, сигурно, овој малку затскриен пат ме потсети на она што сакав да ти го кажам...

Кога бев мал, некаде на седум-осум години, летно време, моја задача беше да одам на трло, пет-шест километри далеку од селото, да ги терам овците и дедо ми да ги молзи, а потоа млекото, ставено во два ѓума, обесени на самарот од магарето, го носев на мандра...

Што ме гледаш? Не знаеш што е мандра? Па нема да знаеш, ти реков дека ти си малку селско малку градско створение... Мандра е местото каде се собира млекото, да рече од целото село, и потоа се обработува, се прави сирење, кашкавал, а од цвиката се вари и урда... Ете времињата како се сменија и вам, новите генерации сè нешто треба да ви објаснува човек... Денес овие младиве би рекле – млекарница...

Што ми беше зборот? Да, да, се сетив. И, патот ме водеше и низ едни карпи, беше малку шубеливо место, да ти кажам, и за постарите, а не само за нас децата. И, за да не ми е страв, ако се затечев да сум сам некој ден баш на тоа место, мајка ми ме учеше да пеам. И така, пеејќи јас ем не мислев на лошото ем, случајно, да, да, случајно, ако налеташе некое живинче, сверче де, тоа се плашеше и бегаше. Сигурно бегаше, те убедувам... Што ме гледаш? Како да не ми веруваш. Ѓавол си ти, Џеко.

Џеко, јас туку ти раскажувам работи кои за тебе се чудни и не знам и колку ми веруваш, и уште помалку верувам дека тебе ти влегуваат во лејката... Ама, нејсе, вака, така, половина пат го изодивме.

Е, сега веќе навлегоа на отворен пат и Динко и Џеко одат и газат посмело, не е како во она скришно место, каде, нели... да, да, подруго е, колку и да е храбар човек, скришното си е скришно место и понекогаш е и страшно. Добро, и Динко е помирен покрај Џеко, ама и Џеко, мора да си признае, поудобно се чувствува покрај Динко. Арно ама, не чабе се рекло дека нема и место без опасност. И на асфалтот овие двајца патници треба да се пазат, и тоа многу убаво, од налет на некој автомобил. Ау, овие денешниве возачи се да те чува Господ од нив! Како возат, од памет да те извадат. Просто да се чува човек, каде ли брзаат овие луѓе, та возат толку брзо?!

– Џеко, држи ја десната страна. Што мајка бараш на левата? Далеку сме од Пазарот. Ќе те подбере некој будала возач, партали ќе те направат...

Си врват така и напредуваат овие наши вредни патници...
– Не ти било многу далеку Пазарот, Џеко, нели? Еве нè, вака-така, го истуркавме патот. За минутка-две, стигнуваме на Пазар, кај продавниците...

Кај кого денес ќе пазаруваме, што велиш, Џеко? Ајде да не се пазариме јас и ти, и денес ќе му се тутнеме на Голуб. Ама... о беља, мораме кај првите весник да земеме, да, да, мораме... Сепак, да, да, олеснителна околност е што весниците се надвор, пред продавницата, па не е толку страшно... На ти пари, дај весник, пријатно, и толку... А кај Голуб? Да, да, сигурно, кај него леб, најпрво, најсигурно, без леб не се може...

За ова, Џеко, потсети ме, на враќање да ти раскажам нешто, што сега, баш во овој миг ми текна, ми падна на ум, што би се рекло кај умни луѓе, а не како кај такви како тебе, кои и не знаат всушност зошто ја носат лејката.

Е, ова излезе убаво кажано, нели, Џеко?! Што ме гледаш? Зар не е така... Добро, ајде да ти помогнам, оти гледам дека си недоквакан и не можеш да си најдеш одговор во одбрана на твојата, лично твојата лејка, да, да. Главата ја носиш и ти треба оти на неа ти е устата, нели, со која јадеш, односно се храниш... Се смешкаш, ѓавол еден, ти текна сега дека е убава работа така... Добро, ќе земеме и едно парче сирење. Сигурно, и парче сирење. Оди сирење со пиперка и домот... Лето е, сега и не се јаде месо, да простиш, Богородичини пости сме, тешки пости се, така беше кога бевме на село... Така нè учеа и јас така си знам.

Добро, Џеко, искрено речено и за чичко Коле и тетка Нада треба едно шише сок, нели? Стари луѓе се, нека тече во чашата... Пак нешто сомнително ме гледаш. Ти знаеш нешто. Е, сега, седи ти тука, а јас да влезам внатре и да пазарам, оти такви како тебе не ги пуштаат. Се плашат да не им цапнеш нешто...

Добро, Џеко, оваа работа со весниците и пазарувањето се сврши. Сега, назад му е мајката.

Сега сонцето ги пече право в грб двајцата патници. Не е баш лесно да си на нивно место. Туку со убав разговор на сложни соговорници, какви што се овие двајца, и патот, колку и да е тежок, врви...

– Е, сега, треба пак да си ја држиме десната страна, Џеко, и немој да прискокнуваш на левата, оти пак може да настрадаш.

Туку, што ми беше муабетот?... Да, бе, ми текна. Нели ти ветив на идеење дека ќе ти кажам за уште две работи, на кои ме учеа постарите, моите, де, сигурно, сигурно, моите, мајка ми, татко ми, дедо ми... Бог да ги прости...

Првата работа беше: *На иајџ, лејно време, облека да си носиш!* Што мислиш, зошто го викаа тоа, Џеко? Можеш ли ти да си замислиш, да, да, сигурно, да си замислиш, колку филозофска работа е ова вака кажано? Што ме гледаш, како нетокму? И преѓеска и сега, тоа морам да ти го кажам, некако само така ме гледаш, ама вртиш и со главата... не те разбираам, ама ајде нека ти биде од мене... Еве, да ти кажам. Летно време, кога тргнуваш некаде да одиш, може да е топло, ама по некое време, може да фати некој облак, да се истури дожд, може да те накинсе до кожа и да нагинеш. Друго е, ако имаш некое палто, да речеме, некој џемпер, ќе го облечеш и

ќе се спасиш, нема да настрадаш. Ме разбра ли, Џеко, што сакав да ти кажам? Разбрал, не разбрал, тоа ти е.

Овие двајца патници, вака-така, одминаа добар дел од патот за назад, за кон дома. Друго е човек кога се враќа накај дома, нели, да, сигурно е друго, малку полесно му е патувањето.

– Ми остана уште ова да ти го кажам од ветеното, Џеко. Нашите стари го викаа и ова: *На ѝајѝ, зимно време, леб да си носиш!*

И ова, сигурен сум, нема да го сфатиш со твојата глава, без да ти го кажам со други зборови, описно, што би рекол чичко Ѓоре, офицер со воена академија, ама со завршено *средно земеделско иколо*, како што вели чичко Коле. Еве, вака стои работата. Нели, зимно време, се знае, оти е студено, и така си облечен, што значи не ти треба да се облечеш посебно. Арно ама, може да се случи да те фати некое невреме, може да заглавиш некаде и, ни напред ни назад, па ќе мораш таму некаде и да преноќиш. Е, тогаш е добро да си имаш леб во торбата и, кај да е, ќе помине време и меќавата може да се стиши и ти да се спасиш...

Умни луѓе беа тие стари луѓе, Џеко, и сè што кажуваа наместо им беше, права филозофија, што би рекол чичко Трендо, офицерот, учен човек, демек и зет на славен партизански првоборец, нешто што ни јас и ниту ти го знаеме, барем сега кога го правиме овој разговор...

Џеко туку го погледнува својот сопатник, ама умот му оди на друго нешто, не на она што му го прикажува овој. Поминаа толку пат, а овој никако да се сети да спомене дека и за него ќе има нешто. А еве, се ближат до кај чичко Коле и може да се случи да наврати кај него, да заседнат на поедна ракија, не само една, де, па и салатата од домати, демек за со ракијата, и отиде уште цел час време. Еј, времето си помина, часот стана осум и пол, а појадок – нема!...

– Џеко, гледам јас дека тебе нешто те мачи. Ене ја куќата на чичко Коле, и ние втасавме дома. Сега, за да не ти останам должен, еве ти едно парче леб, оти и ти, иако си куче, сепак заслужуваш, ми правеше друштво речиси цел час, иди ми дојди ми до Пазар...

„Е, па тоа се бара, бе човек“, како да сакаше да рече Џеко. Овој пат покажа весело лице, рипна, го префати парчето леб во лет, што би рекле ракометарите, и заседна да си ручка... Додека јадеше, сигурно си мислеше: „Ова луѓево, значи, како што си ги дал Господ, се чудни створенија. Што, бе, мораш да прикажуваш цел час, иди дојди, кога можеш едноставно, еве ти Џеко парче леб, и готово... А јас, кутричок, морам, ете, сигурно, сигурно, да, да, еве гледа и Господ, колку морам да вртам, да кршам нозе, ама кој те прашува, леб си е леб и не се добива секаде, ете тоа ти е и таква ни е нашата кучешка судбина... Не цабе се рекло *како куче се вришка околу човека да искара нешто*... Ама, добро, сепак, да си бидам искрен, нели, сигурно, ми се исплатеше... Не е и баш мало ова парче леб... А за пладне? Ете го и пладнето се ближи, нели треба и ручек?! Ами за вечер? Нели треба и вечера?...

Добро, има и други тука, кај да е некој ќе се сожале... Што да се прави, тоа е кучешкиот живот! Господ така ни одредил... Ама, треба по малку и да се одработува нешто... Не е срамота да се работи, што и да е, работа нека е, парче леб нека падне. Срамота е да се краде, а мене Господ не ме дал за крадење... Добро, понекогаш јајце од кокошарникот на чичко Коле, да, да, се случува, понекогаш

јајце неделно, не е тоа некоја голема кражба; а убаво работа е, ууу! вкусни се пустите јајца, и уште природни, демек, здрави, еколошки... Охо! Леле, ако ме насети чичко Коле! У! у! знае да биде и лош тој! Еднаш за малку ќе ми отидеше кожичката... Тики, ај да не мислам на лоши работи, денес убаво ми појде...“

Дури си кркаше и така си размислуваше Џеко, Динко и чичко Коле искрваа една чинија салата и испија понекоја чашка ракија... Некоја ако беше, да, да, сигурно, сигурно! Сокот беше за тетка Нада... Нормално, нормално, чичко Коле си е одговорен по ракијата... Да, да, мажите се по ракијата, ами како, така рекол Господ, мажите да се по ракијата, и по салатата, ако има и кога има, нормално, нормално, кога има... Ама барем летно време (да не грешам душа, и зимно време) кај чичко Коле, дал Господ има салата, се раѓа...

КНИГИ

Виолета Танчева-Златева

ЗА СИНИТЕ ДУШИ

Кон стихозбирката *Лек за времето* на Љупка Антеска,
 Центар за култура Гостивар, 2015 година

Никој од нас во ова електронско време не пишува веќе писма – најобични, врз лист хартија, со пенкало стегнато во испотената дланка. Писмо во кое удобно ќе се сместат и најобичните секојдневни работи и големите планови за утре... Наместо писма, денес си пишуваме кратки, најчесто информативни, сувопарни електронски пораки, забравени со понекое смајли. А Љупка, наместо писма, пишува песни! Пис-песни!

Во воздухот.

На ѝасѝаѝураѝа.

Со моливот.

Со креончето.

На леѝенкиѝе врз фриѝидерот.

Меѓу линиѝе на ѝешачкиот ѝремѝн.

На марѝиниѝе ѝо книѝиѝе.

*Дури и ѝо равовиѝе од ѝаѝбиѝе домаѝи и ѝиѝерки
 на ѝазар...*

Чисти, искрени песни за овој пис-живот во кој сме зафрлени небаре играчки на судбината. Некој, невидлив а сеприсутен, можеби ни се сити на маките во одот низ калта, за да види дали сме достоини да го изнесеме своето име неизвалкано од баналностите и гнасотиите на секојдневието.

Како пасиониран „собирач на букви и зборови“, Љупка Антеска пишува за тој и таков живот, за љубовта, вербата, (не)пријателството и пизмите што го обележуваат, таа „ги крши зборовите меѓу заби како ореви со голи раце“. Од тие зборови-ореве се ткаат песните – вистински мали ризници на искреноста кон себе и кон светот, на вербата и оптимизмот, со свежи и неочекувани пресврти, со толку необични метафори и споредби што се доживуваат како освежително ветре во летна горештина.

Песните на Антеска се необичен лек за времето што јури преку трупа, што неповратно нè притиска и нè гмечи во божементите пријателски прегратки во својата итаница, нè гази со своите жиливи

нозе дробејќи ги нашите соншита, неостварените мечти, незбиднатите планови... До болка искрени песни за ова време во кое „се отприказнивме“, време во кое забораваме дека љубовта е едноставна работа – или ја има или ја нема – време во кое стануваат поважни некои други работи што не домуваат во срцето... Работи чиј немушт недостиг сите го чувствуваме, дури и кога не сме сосем свесни за тоа. И токму затоа, не можеме да останеме рамнодушни пред овие исцелителски стихови.

Како своевиден хроничар на времето, како и секој вистински автор, се разбира дека и Љупка Антеска не може да ги одбегне прилатата на живејачката, тагата, буричкањето по контејнерите, немањето време за сето она што сме го планирале, недостигот на сили да ги откриеме подзапретаните чувства... Но и кога се чини дека тагата и безнадежноста се на чекор до победата, таа знае да ги стисне тупаниците и да им се спротивстави – повторно со песна:

Живоѝот ме ренда.

Јас му ѝишувам ѝесна.

Таа е на јасно со себеси и со светот: „Вака повеќе не се издржува. / Мора да бидам јас(на)“. Затоа и не ги признава премолчаните работи што божем не смеат да се кажат (од скромност, од лажен срам, од страв...), не признава криење, полтронско кимање со главата и беспричинско согласување со тугото мислење. „Ме заболело за вкусовите! – ќе викне таа машки. – Мора да се дискутира“.

Зашто Љупка е човек со поетска свест. А поетот е поет токму за да ги каже работите со нивното вистинско име и да ги изнесе на виделото на денот и тогаш кога тоа боли до коска. Поетот не е само „чудење во светот“, тој е повикан и да ја врати вербата во тоа љубопитно чудење и љубување во животот:

Ние родениѝе со сини души

добро ги знаеме

сиѝе

ноѝи и

букви

иѝо светѝот мисли дека не ѝосѝоѝаѝ.

Читајќи ги овие нестандартни, топли и лековити песни на Љупка Антеска, човек посакува и самиот да биде подобар, пообсирен кон себе и кон другите, поцврст и посилен. Едноставно – да им се приклучи на „сините души“!

Гордана Михаилова-Бошнакоска

ВРЕМЕ – ПОИМ

Кон стихозбирката *Година без леѝо* од Виолета Танчева-Златева,
 Издавачки центар ТРИ, 2015 година

Најновата поетска збирка на Виолета Танчева-Златева содржи четири циклуси, со *Пролоѝ* и *Епилоѝ*. Циклусите се насловени како *Пролеѝиѝа, ѝохотѝнаѝа; Леѝотѝо, забезаноѝо; Есенѝа, суроваѝа* и *Зиматѝа, семнеѝнаѝа*. Од самиот наслов на збирката би требало да се заклучи дека летото, како годишно време, е приоритетно. Но во суштина, книгата е обземена од едно поетско толкување на времето.

Би сакала да ја цитирам чешката артистка Соња Червена, која го толкува Времето во претставата „1914“ на Народниот театар од Прага, во режија на прославениот Роберт Вилсон. Времето е многу неодреден поим, вели таа, и не е на ничија страна. Едноставно, времето е такво. Само по себе се менува и трае. Од една страна,

тешко е да го одиграш на сцената, а од друга страна не е, зашто сите ние сме во тоа време и тоа не може да се поткупи.

Во збирката *Година без лето* поетесата го омеѓува времето и ги сместува песните во годишните времињата, при што тие ја преземаат улогата на „одглумување“ на временските циклуси. Овде поимот време добива поетски содржински форми, при што секоја од песните „се обидува“ да го најде своето место во времето.

Овие песни се напишани со свест за сопственото постоење. Секоја од нив е „јас“, јас-таа што ги напишала и поради тоа песните треба да се совладуваат онака како што поетесата им го одредила нивниот редослед. А за да нема недоразбирања околу годишните времиња, таа во една од песните вели:

*Убава невестиа сакам да му бидам на Соној
свежа како пролетта
дрочна како есен
разиграна како зима
со една нога подготвена за бегство
како лето*

Во овие четири годишни времиња се прекршува една неверојатна страст кон животот и љубовта во него. Времето и неговата неуловлива моќ ги водат овие песни кон најголемите височини и најдлабоките понори во кои поезијата ја има улогата на главната водителка. Таа го држи диригентското стапче, како највозвишената волшебничка на животот. „Ах таа ноќ / таа ноќ-година...“ воскликнува поетесата, прашувајќи се претходно: „...Зад кои планини го отера / летото, летото-недостиг / за да ми ја огрее душата?“ Тоа лето ја пишува целата книга. Овие восклицанија се еха на една страст, онаа страст во која Шекспировите Ромео и Јулија ја подлажуваат ноќта со пеењето на птицата, дека тој пој не е и оној пој што го огласува денот. Во оваа ноќ, ноќ-година, се случува избликот на целата оваа поетска книга, како ода на возвишената љубов, љубов-живот. Но подредувајќи ги песните во годишните времиња, ја испишува љубовната историја затскриена во секојдневието, како во песната „Априлска, роденденска“, каде поезијата е клуч за испитување на сопствените постапки.

Во повеќето од овие песни се следи хронологијата на таа страст, низ притаени звуци:

*Јас своите халуцинации ги доживувам
испростиена во јавноста
а џагиите си ги боледувам во Соној.*

Тој, Соној, е прибежиште, зашто: „Од нишотна прашина се издигнувам / до природен облик на празнината...“

Овие песни помагаат да се одживее животот во целата негова сложеност и во зборовите што се обидуваат да ја воскреснат љубовта, една придушена плот затскриена зад употребата на секојдневни зборови, речиси тривијални, кои сместени во песната, ја подгреваат нејзината содржина и самите стануваат една нова поетизираност. „...Јас сум будалеста / во својата нормална состојба...“, „...Јас сум нестандартна жена која не отвора чадор / на благодатен дожд...“ И така се редат овие карактеристики во песната „Лудило“, а притоа се запоставува востановениот лиризам кој е одлика на поезијата, земено генерално, а се востановува тој одново

создаден јазик на една секојдневна личност која во секојдневието го открива поетското.

Со употребата на одредени зборови авторката свесно сака да ја разбие поетиката во песната. Тоа се несекојдневни зборови кои денес можеби се малку и заборавени, но во едно друго минато секојдневие имале сопствена функција која комуницирала со употребниот јазик. Но на поетесата многу добро ѝ служат, за да направат пресврт, би рекла поточно – преврат. Така, песната во носивоста на сопственото како песна, наеднаш станува нешто друго, некое ново насетување кое прави песната да си се спротивставува самата себеси. И кога ќе навлезе во една таква состојба, поетесата го прекинува тој од и им се навраќа на спомените од најраните години, како граница до која може да се оди, но не и да се пречекори. Оваа намерна воздржаност во искажувањето на чувствата го потсилува мислењето за тајновитото, скриеното, кое се открива само до одредени граници. Поетесата ги означува тие невидливи граници – што и да е тоа што можело да биде – во содржината на самата песна. Ова запирање на одот на чувствата ги подгрева намерната недореченост и тајновитоста.

Оваа воздржаност на мислата во стихот ме навраќа на поетесата Даница Ручијај, која ѝ се обраќа на природата што ѝ помага во изразувањето на поетскиот порив. Во таа смисла би ја спомнала песната „Катланово“, застапена во нејзината поетска збирка *Сребрени нокни и игри*. Но тоа беа времиња кога требаше да се затскрие чувството на поетот со некои други форми, меѓу кои беше и природата. Во случајот на стиховите од *Година без лето*, Виолета Танчева-Златева го прави истото, но со една друга обирност, со едно влегување во сопствените спомени. Трогательно е нејзиното обраќање во мали фрагменти кон нејзиното детство исполнето со поле, со ртење и секако со сликата на дедо ѝ, во таа речиси идиличност која ја спасува од откривањето докрај на тајното.

Одвреме-навреме доаѓа до одбегнување на таа тајновитост. Тоа го има во песната „Без спас“:

*Мирна сум како океаној
или подвижна како ветрој –
во зависноста од својата желба*

*Бадијала размислуваш
во шито би сакал
да се ѝрејворши
за да ми избегаши*

*И киѝ да си
ѝак на моѝше бранови
ќе ѝловиши
И лисѝ да си
ѝак на моѝше крилја
ќе леѝаш*

*Го нема леѝоѝо
да ѝе сѝаси
со своѝо лудило*

Овде едноставно не може а да не се согледа вистината за една многу одредена состојба на поетесата. И ете, таа самата тоа и го кажува, речиси без одлагање. Но поезијата и постои за да загатне тајни, за да може да ги одгатнува. А тука е и патот по кој тоа се прави: „Да / речиси сум сигурна дека ова е Патот / што се отвора низ златната шума на есента / Го видов / Пред малку по него Белиот Зајак претрча...“ За да заклучи: „Не ти остава време ни да размислиш / кон каде да тргнеш / По која врвица / да си ја пробаш среќата“. Како Алиса во земјата на чудата, поетесата ја избира патеката на поезијата за да си ја испроба среќата. Очигледно е дека ја избрала вистинската патека, на која ја одвел можеби „Белиот Зајак“. На тој пат, патот на поезијата каде сè е возможно, дури и „предметите во прегратките на ноќта / си личат еден на друг како близнаци / родени од утробата на бесполовото Време...“ Бесполов е самиот Бог, тој создавач на времето со кое се мери вселената.

И оваа поезија ни го сугерира она што го кажува Соња Червена цитирана на почетокот – дека сите ние сме во тоа време и дека тоа е наоколу, околу сите нас и во нас. Од таа вселена, вели поетесата, „нека се истури поројот заспани зборови / од небото на душата“. Душата е дел од целата таа сеопштост. Во неа се опфатени сите катарзи, сите двоумења, сите „одболедувања“, како што вели Виолета Танчева-Златева.

Некаде кон средината при читањето на песните во оваа книга, открив една интересна појава – употребата, т.е. неупотребата на омилените интерпункциски знаци во поезијата, какви што се запирката и точката. Се запрашав поради што е сето тоа и зошто поетесата го прави, односно не го прави тоа. Се употребува само прашалникот во прашалничките форми, кои после него звучат како конечни констатации. Следејќи ги сите поетски соопштувања, преку овие песни се наметна заклучокот дека поетесата намерно ја остава песната да излезе од нејзината содржина и да продолжи да живее во просторот и во просторот на оние кои сакаат да навлезат во нејзината суштина. Значи, поетесата ѝ дозволува на сопствената песна да продолжи да живее надвор од неа и да навлезе во некој друг свет на нови сознанија и нови откритија, како живо суштество.

ТЕАТАР

Никола Сарајлија

НУЦК „Антон Панов“ – Струмица
за Светскиот ден на театарот

ГОРАН ТРЕНЧОВСКИ ЈА ОТВОРИ СЕЗОНАТА СО АРТУР АДАМОВ

(НУЦК „Антон Панов“ – Струмица,
„Кабинетот на проф. Тарана“, Артур Адамов,
режија: Горан Тренчовски)

НУЦК „Антон Панов“ во Струмица, во чиј состав функционира Народниот театар, ја започна новата сезона со три премиерни изведби на една претстава. Ништо поубав ден за тоа од Светскиот ден на театарот. Значи, на 26, 27 и 28 март во Струмица се случи театар, на струмичкиот театар му се случи Тренчовски, а во Македонија се случи Адамов. Поконкретно, на камерната сцена „112“ беше поставен „Кабинетот на професор Тарана“ од Артур Адамов, скоро непознат за македонската публика. Неговото промовирање кај нас го овозможи Горан Тренчовски кој, по подолго време, се враќа на матичната сцена каде што режира по 15-ти пат. И токму тој ја отвори новата театарска сезона во Струмица, и тоа – токму по повод Светскиот ден на театарот.

Сцена од *Кабинетот на проф. Тарана*

Името на Горан Тренчовски, уште од самите негови почетоци, е поврзано со предизвикот, експериментот, непознатото во сценската уметност. Тој, меѓу првите, ако не и прв на овие простори, ја практикува мултимедијалноста и го надминува дотогашното клише, режирајќи дела од автори недоволно познати или недоволно експлоатирани во нашата средина. Таа негова тенденција продолжува и денес, кога се наоѓа во зрела творечка возраст, поставувајќи го на сцената „Професор Тарана“, антолошко дело на контроверзниот Артур Адамов, еден од познаменитите претставници на театарот на апсурдот. За одбележување е што режисерот Тренчовски, истовремено, прави и превод и адаптација на спомнатото дело кое, на некој начин, претставува и автобиографска белешка на самиот автор.

Накусо, животниот пат на Адамов започнува на почетокот од минатиот век, во богато ерменско семејство во царска Русија, па преку Германија и Швајцарија, завршува на 15 март 1970 година, во Париз, со крајно влошена здравствена состојба. Неговиот живот и неговиот карактер носат белези на времето и средините во кои живее, но и на нездравата семејна ситуација, со татко коцкар и пијаница, што се одразува и на Артуровиот психолошки профил и творечка ориентација. Неговите творечки почетоци во Париз се поврзани со надреалистичката поезија, за десетина години подоцна да го најави и своето прозно, односно драмско деби, под влијание на Стриндберг, Брехт, Кафка... Меѓу неговите многубројни драми, изведувани на сцените низ целиот свет, значајно место зазема „Професор Тарана“, напишана во 1951 година, а првпат изведена во 1953 година, во Лион.

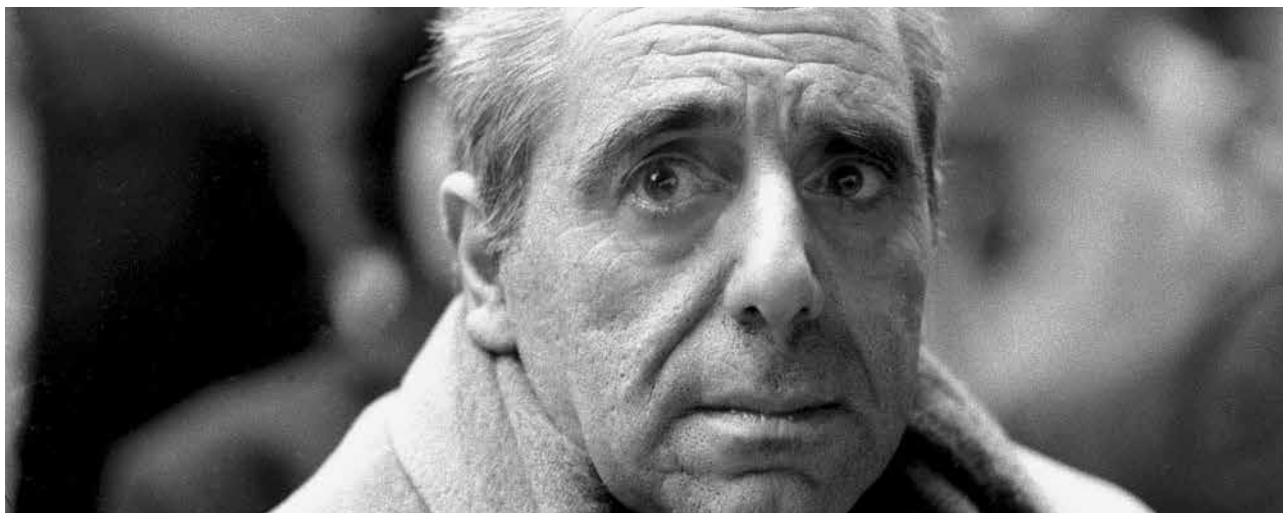
„Кабинетот на професор Тарана“ за првпат е изведена на струмичката и македонската сцена на 26 март 2015 година, во режија и адаптација на Горан Тренчовски. Во рок од три дена доживеа три изведби пред полна сала. Изборот на самиот простор за изведба на претставата, во подрумските простории адаптирани во мала сцена, укажува на нејзината неконвенционалност. Драмата напишана за само два дена, според сон на Адамов, се одликува

со повеќеслојност и фрагментарност. Впрочем, воведот во сонот што се прикажува претставува соодветно адаптираниот простор пред влезот на салата во којашто едноставните, но функционални сценографски решенија на Ванчо Василев, овозможуваат мултипросторност на малата сцена која со светлосните ефекти добива и временска повеќедимензионалност. Ваквиот впечаток го надополнува и музичката илустрација на Љупчо Филчев.

Едноставните форми и неутралните бои на сценографијата во која доминира црната и сивата, сугерираат темнина и лош сон во кој сликите се менуваат со филмска прецизност. Сепак, оваа едноличност не пречи вниманието да се насочи и задржи на перспективно (трапезно) поставената сцена која се стеснува во длабочината, со елементарна сценографија по нејзината симетрала. Сето тоа овозможува еден единствен простор да се доживее и како кабина, и како кабинет, и како ќелија...

Без претензии да го прераскажувам виденото или да објаснувам што сакал да каже авторот, оставам простор да се дојде и да се види на самото место како функционира спрегата на актери од различни генерации и различни школи, раскажувајќи ја приказната, односно сонот на Адамов кој се олицетворува со главниот лик, професорот Тарана, оживотворен од Кољо Черкезов кој стамено издржува на сцената „од кревање до спуштање на завесата“; неговата асистентка Јоана во лицето на Оливера Аризанова Мансбарт, за која може да се каже дека е централен лик кој, иако не е цело време на сцената, со секое појавување (во пет различни костими) ѝ дава ритам на претставата. Не помалку значајна функција имаат и ветеранот на „даските што живот значат“, Бранко Бенинов (Еден) и младиот Игор Тодоров (Друг), постар и помлад полициски службеник, кои од почеток до крај ја одржуваат тензијата на дејството, кое и денес не губи од својата актуелност.

Сепак, за да не биде сонот само црно-бел, се погрижи сценографот, истовремено и костимограф, Василев, кој со префинет костимографски избор постигнува ефект на вонвременост и вонпросторност каква што може да се доживее само во сонот.

Артур Адамов

Виолеџа Танчева-Златева

ШТО БАРАМ ОВДЕ?

Во ваквите кечерини, во моето детство најубаво беше во полето. Особено на неговиот крај, каде што се граничи со колевшинските ниви и каде што земјата е лесна и песошлива и раѓа благи пченки и големи, водени лубеници и дињи.

Лево од нашата нива Фашите кривулкаше тесен колски пат, ограден со високи трапчиња, особено од десната страна. Многу пред да се извртат пумпите поблиску до нивата, вадевме од големата чешма од која дури и летно време шуркаше жива вода од под дрвениот кол со кој беше затворена широката цевка. Стигнувавме со дедо ми уште пред да изгрее сонцето. Прво ќе го проверевме колскиот пат со години набиван од колите што поминуваа по него, ќе ги поправевме трапчињата од неговите страни нанесувајќи овде-онде уште земја со мотиките и убаво нагазувајќи ја. Од патот до нашата нива беше лесно да направиме *џајичка* – нџ делеше само една нива, а земјата на меѓата беше рофита и лесно се длабеше со мотиките. Кога ќе ја израмневме, ја поставивме со тесни парчиња најлон – за да не се губи во земјата и побрзо да стигнува до нашата нива.

А потоа дедо ми ќе се опашеше со најлон, ќе ги обуеше високите чизми од црна гума и ќе ја земеше секирата. Почнуваше да чука со неа лево-десно по дрвениот кол што ја запираше водата од цевката, со остри, одмерени удари. Колку повеќе го разлабавуваше колот, сѐ повеќе прскаа остри струи вода од сите страни на цевата, луто шиштеа и се пенавеа брзајќи да се ослободат од студениот, темен затвор. Кога последниот удар ќе го победеше колот, тој летнуваше угоре кренат од сребрената вода што брзо го исполнуваше оградениот простор околу чешмата и загроруваше весело освојувајќи го патот. Требаше малку да почекаме да стигне до нашата нива. Но штом еднаш ќе го исполнесе целиот пат и ќе удреше во трапот со кој го имавме заградено, брзо поитуваше по патеката послана со најлон и непречено стигнуваше до нашата нива. Ако ни беше посадена со пченка таа година, можевме да отвориме по десетина редови одеднаш и да ги оставиме да се полнат, оти беа мошне долги а прави, па водата непречено и рамномерно можеше да стигне до другиот крај. А ние за тоа време можевме повторно да го впрегнеме Смоки и да одиме до блиската нива Осанто, да поставиме таму мотор со црева на блиската помпа и да почнеме да го вадиме пиперот. Кај да е, до пладне ќе се наполниа редовите пченка, па дедо ќе отидеше да ги загради навадените и да отвори нови редови за вадење, додека јас останував да го преместувам широкото црево во последните редови пипер на малата нива...

Подоцна се извртеа неколку пумпи и чешми низ тој дел на полето и престанавме да го користиме патот за вадење. Сега низ него одвреме-навреме поминуваа само коњски коли и креваа кадифен прав зад себе. Додека одминуваа коњот што мавташе со опашката бранејќи се од злодејните муви и колата со растропаните

Виолета Танчева-Златева

капаџи, прашинките во воздухот ќе занатцуваа златесто измешани со сончевите светлинки.

Големата портокалова топка го опсипуваше пределот со раскошна сончевина што се распотилаше над полето како просирна царска наметка. Сончевите зраци се гушкаа со густите гранки на дрвјата и ја милуваа нежно тревата по полјанките и меѓите. А потоа косо паѓаа откај врвовите на црничковите бавчи и на високите тополи крај патот.

Небаре следат некој таинствен знак, се јавуваа слаевите со најубавите песни кои цел ден ги чувале во малите раступотени гради за овој момент. За да му се заблагодарат на сонцето за уште еден топол, летен ден со кој ги благословило. Да го поздрават до утрешното негово појавување.

Дувнуваше топло ветре откај Ѓољот заситено со крекањето на жабите. Наскоро им се придружуваа штурците со своите виолини, да ја дополнат величествената сцена на заодот. Вистинска симфонија се крваше над раскласените пченки.

Уморна од целодневната работа, потседнував понесена од згаснувањето на денот и ги заривав рацете во земјата. Низ прстите ми се ронеше ситниот песок на Фашите, накитен со мали куќички од полжави, бели и просирни како порцелан. Ги собирав дента додека водата ги полнеше браздите на пченката и ги двојев според големините и боите. Во една дланка поголемите и потемните, во друга поситните и побелите, во трета прошараните со златести нишки. Смесував со што и како најбезбедно да ги продупчам, да им направам мали отворчиња низ кои ќе протнам тенок конец. Да ги нанижам во ѓердан и белезица – *колба*. Можев да искористам некое тенок жиче од други, стари ррнсурки. Од оние што беа златесто прошарани, планирав да направам *обици*. И за мене и за сестра ми.

Застаната боса врз меката земја, ја секавав нејзината топлина и замижана ја свртував главата накај сонце заода. Да го впијам во себе руменилото, небаре знам дека нема вечно да останам негово дете во златестите предели на невиноста...

Навистина, што барам овде?

Застанувам како вкопана на тесната бетонска патека во паркот, допрена од еден заскитан зрак на зајдисонцето што се случува некаде онаму, зад високите згради. Ненадејно ми стечнува торбата наполнета од зеленото пазарче кај Бисер, па ја потспуштам за да се одморам малку. Го потпирам грбот на рапавата кора на јаворот, преплавена од необјаслива тага.

Од еднаш станувам болно свесна дека таа тага со години се бори да излезе од мене, да го отклатанчи срцето кое сето тоа време упорно сака да ми каже нешто. Моето кутро срце сака да ми каже дека не ми е тука местото, дека тоа и јас сме болни од носталгија недозволена во оваа цивилизација што трча по успех и пари. Цело време сака да ми шепне нешто со својот немир што инаетливо им го препишувам на уморот и недоспаноста, на недостигот од хемоглобин и на скопските жештини...

Сака тоа да ми каже дека не ме препознава ваква, не ме признава за своја. Да ме предупреди дека јас – накалемената овде, не сум таа што му припаѓа. А јас упорно го потстивнувам, се правам глупа и премногу зафатена за да можам да му посветам внимание.

Понекогаш, обично за празниците, мислам на моето село, на старата куќа што ги чува спомените на тој дамнешен свет, на сончевите предели на детството во кое уште си играм со сестра ми и со брат ми. Но веднаш си изнаоѓам еден куп разумни „причини“ за да ја надиграм желбата што почнува да се гнезди во градите. И сега си ги повторувам прекорувајќи се за својата површноост: Не можам сега, не ми се исплаќа само за викенд. А треба и книѓа да ја завршам... Сега не е погоден момент, само што го почнавме новиот проект... Децата ги фати некој стомачен вирус, а таму водата не е од водовод...

Ме сепнува свонењето на телефонот од збогот на фармерките.

– Ало, Кате, само за формална согласност за да те вклучам во новиот проект...

Молчам. Не знам како да го формулирам тоа што ми го стега грлото.

– Секако веќе си на крај со сегашниов... А ова ќе ти дојде како одмор, знаеш дека не е многу тежок и дека...

– Не, немој да сметаш на мене за таа работа... – пуштам конечно глас од себе.

– Знам дека темата не ти е баш по кеф...

– А можеби ни за следната...

– Како? Ало, не те слушам добро...

– Ете, токму во моментов размислував да одам конечно на одмор... на подолг одмор.

Исклучувам и немарно го спуштам мобилниот во чантата. Ја стегнувам торбата со зеленчукот и со цврст чекор брзо оттупувам по бетонската патека.

Ама што барам јас овде?

Стојам среде зеленилото на дворот уреден според најсовремените хортикултурни барања, на местото каде што порано стоеше нашата стара куќа. Куќата на нашето детство.

Го држам неволно зеленото пластично црево од кое се излева бистар млаз во зелените дубунчиња. Одвреме-навреме го оставам да тече во леите со зелена трева и поткубувам понекоја тревка што сирка меѓу вкусно групираниите цвеќиња и грмушки...

Порано, многу порано, кога бев дете, вадев со широки црева по полето. Кога потпораснав, сама одев во полето, сама ги распоставив црвата низ меѓите од пумпата до нашата нива. Додека бистрата вода да ги наполни редовите пипер, бостан или пченка, ги копаа тревите со острата мотика...

А сега сум застанала како некоја градска госпоѓа среде средениот двор со бетонирани патеки и ги вадам новите цвеќиња. И уште морам да покажувам интерес кон начинот на кој фирмата го уредила целиот простор и да се правам восхитена. Да, од минатиот век сум и можеби сум навистина старомодна. Не ми се допаѓаат ваквиот тип промени. Не ми се допаѓаат новите цветни грмушки и новите цвеќиња на кои не им ги знам ни имињата. Порано дворот ни беше ограден со зеленики со црвени бобинки и диви трендафили, а околу портата путеа зумбули и крупни невени со жолти главчиња, а олеандрите и сарделите на баба ми беа насадени во шарени, напукнати кофи, буренца и тенџериња. И беше многу, многу поубав од овој уреден простор со трева што е свежо истрижена со електрична косилка.

Но изгледа луѓето денес така функционираат. Најлесно им е да сменат нешто околу себе – во куќата, дворот, гаражата... Да ги пребојадисаат сидовите, да ги сменат завесите, да го разместат мебелот, да фрлат нешто старо, да купат нешто ново, да урнат еден сид овде, да кренат нов таму...

Од сето она што ме опкружува во селото од моето детство, ми се допаѓа единствено она што и порано ми ги полнеше ноздрите и душата: мирисот на петуниите попрскани со вода. Бабините *лејли кайи*. А тоа го имав и на мојата тераса на шестиот кат од скопската зграда.

Зеленило мое опсипано со сончевина, што барам овде?

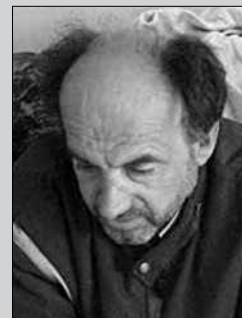
Драган Илиевски - Гари

ПАРАЛЕЛА

В беше сам. Уморен легна. Му годеше тропачето на челични-то на вратата. Ваше карте молим. Хвала. В потстана. Спроти него Госпоѓа пиеше кока-кола. Седна убаво. Засрамено гледаше преку прозорецот. Наизменични светла и предмети пролетуваа. Понуди цигара. Г кимна со главата. Зеде со прекрасни раце. Пушеа. Често ја погледнуваше. Беше мирна. Одмерена. Молчеа. Часовникот 01.30. Само тропачето на железата ја дробеше тишината. Му се приспа. Ни привлечната Г не можеше да го остави буден. Проба да ги разоткрива предметите во темнината. Г ја допи кока-колата. В го дигна металниот капак од корпата. Го затвори. Силно штракна. Направи гримаса и се насмеа. И Г се смееше нудејќи странски цигари. Се вртеше да го најде кибритот. Г пружи запалка. Му беше пријатно. Ја врати. И понатаму шиштеа шините. Од каде ли патува Г. Ке каже ли на следната чао. Се измачуваше. Мора да почне разговор. Сега ќе ја праша нешто. Го кршеше мислата дека нема да ја види. Која ли е следната станица. Г не даваше никакви знаци на возбуда. Ке ја праша до каде патува. Како и на кој јазик. Шиштеа шините. Зјапааше во ноќта. Понекогаш и во Г. Таа извади книга. Ја запали и другата светилка. Убаво ја виде. Јазикот се врза, ја гледаше додека читаше. Јасно го виде насловот. Мушкарчине не плешу. И В имаше десетина купено. Глуваво би било да ги вади. Ја гледаше. Пак му се спиеше. Другарот од студиите беше крив за дремката. Се најдоа на самото. Прошетаа неколку белградски кафеани. Заспа. Кочењето го разбуди. Каде е Г. Прашање како експлозија. Тоа е ноговата станица. Убав ли сон беше ова. На масичето имаше лименка. Погледна во корпата. Имаше уште една. Цврсто спиел. Го облече палтото и излезе. Растрезнет. Побара цигари. Се пцуеше што заспал. Му беше криво за Г. Ја посакуваше. Одеше по перонот. По џебовите бараше кибрит. Најде запалка. Ја разгледа. Со тенок фломастер испишано. Г ... .. . Раката трепереше. Запалката блескаше.

МРАВКИ

Наидов на мравки. Многу црни мравки. Имаше голем мравјалник. Видов уште неколку. Од сите кривулкаа црни ленти. Имаа свој пат. На пауза ги гледав. Чудни ми беа и интересни. Не ги гибав. Некои беа со крилја. Главните, си мислев. Се собираа на посебно место. Ги следев црните врвици. Се соединуваа на многу места. Не можам никако да ги одбележам. Дали се сите заедно или секоја се враќа во својот мравјалник. Некои се оддалечуваа. Ги следев додека можев. Пак се враќаа на главниот пат. Добро се исончав гледајќи ги. За мене беа интересни. Ги гледав и сè повеќе ме привлекуваа. Му кажав на пријателот. Му беше смешно. Чудни се тие мравки. Сакав да му објаснам. Имаа своја територија и начин на живеење. Своја управа.

Драган Илиевски - Гари (1961–2015) е македонски раскажувач, роден во Куманово. Ги објавил книгите раскази: *Пошковица и айо-калийса*, 1992, *Крега*, 1995, *Двојна враштоврска*, 2000 г.

Својот работен век го помина во Градската библиотека „Тане Георгиевски“ во Куманово.

Паднаа дождови. Водата носеше сè пред себе. Ги немаше. Пак излегоа. Како да беа помалку. Шестиот беше празен. Чекав со денови. Не излегуваа. Дали се преселија во друг мравјалник. Околу најголемиот имаше уште повеќе. Храна пристигнуваше отсекаде. Многу и сами шетаа. Кругот беше сè поголем. Се појавија од шестиот. До него имаше мравјалниче. Тука доаѓаа оние со крилјата. Шефовите. Почнаа да излегуваат и помали. Порано ги немаше. Малите излегуваа од шефовскиот мравјалник. Не видов ниедна од поголемите. Потоа се појавија и на друго место. Ги имаше насекаде. Дали беа истите или секој мравјалник имаше свои. Во најголемиот слегуваа најмногу шефови. Се изненадив каква борба стана меѓу два мравјалника. Малите беа најагресивни од двете страни. Напаѓаа по три одеднаш една од поголемите. Остануваа склопчени до конечен крај. Жртви од двете страни. Со денови ги гледав ранетите како се мачеа со прекинати делови на телото. Некои ги влечеа во еден од двата мравјалника. Во туѓиот или својот. Како би знаел. Заврши војната. Ги немаше неколку дена. По неколку дена пак се колеа. Патиштата од другите мравјалници беа видно пократки. Му кажав на пријателот што видов. Ме прашува дали има жолти. Има само црни. Ке дојдат. Тогаш ќе видиш што ќе стане. По неколку дена дојде. Дојдоа ли жолтите. Ги нема. Му ги покажав црните. Жолтите се опасни. Црните мора да се соединат. Така мислеше. Работев напорни работи и некако ги подзаборавив. Не бев десетина дена на имотот. Пиев со пријателите ракииче во сенка. Мезевме. Видов мравка на масичето. Жолта. Отрчав. Војната почнала. Многу жртви. Жолтите повеќе атакуваа. Подеднакво ги напаѓа помалите и поголемите. И црните се бореа добро. Утрентата ги немаше жолтите. Недалеку пронајдов многу жолти мравки. Чекав дали црните ќе нападат. Или пак жолтите. Чекам....

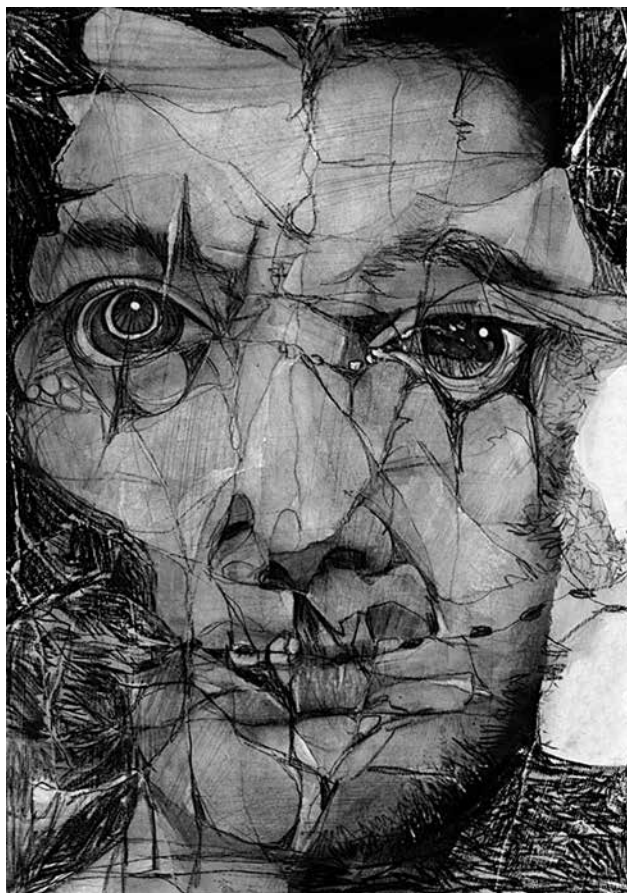
ПЛУКАНКА

Имаше излепено многу плакати. Што ли е ова се прашував. Прочитав. Натпревар во плукање. Најдобрите добива награда. Потоа оди на следните натпревари. Толкава публика не очекував. Имав впечаток дека целиот град е дојден. Редарите маки мачеа. Вриеше од деца. Дојдоа шампионите. Ги имаше околу педесетина. Некои почнаа да се загреваат. Нестрпливи. Летаа плуканки на сите страни неконтролирано. Насекаде беше разлигавено. Почна големо-

то финале. Се плукаше на големо. Со максимално задоволство плукаа шампионите. Кој од кого подобар. Врескаа децата и навиваа. Скокаа од радост. И постарите беа задоволни. Судиите трчаа. Некои натпреварувачи постигнуваа добри резултати. Со оценки се одредуваше должината и квалитетот на плунката. На мониторот беа резултатите. Голема борба. Уште малку и ќе заврши првиот круг. Доаѓа последниот натпреварувач. Одвај жив беше. Слаб и бос. Страшно уааа се расцепи. Негодуваше публиката и маваше со разни предмети. Судиите енергично реагираа. Се вмешаа и делегатите. Ја смируваа состојбата. Последниот сепак ќе плукне. Бесно вртеше со очите. Му помодре лицето како мастило. Собираше воздух. Собираше. Собираше. Се пумпаа градите до максимум. Најверојатно ќе пукне ако не плукне. Лицето му станува црвено па чивит модро. Уште се пумпа. Молк во публиката. Децата вчудовидено со полуотворени усти. Трепките им мируваа. Последниот плукна. Бесно и силно. Трчаа судиите како мрднати. Скокаа децата. Последниот плукна најдалеку. Мавтаа судиите. Се радуваа децата. Плукањата направи дупка. Публиката свездосана. Трчаа децата да видат. Ја снema плунката. Судиите избезумени. Прво место за последниот шампион. Мониторот почна да ги меша бројките. Почнува да излегува од дупката. Течеше и сè поголема беше плукањата закрвавена. Прерасна во лава. Цркаа децата разлигавени и закрвавени. Сите бегавме. Бегавме. Шампионот се смее. Не престанува.

МАЧКА

Ж сакаше мачки. Ги фалеше на роднините и пријатели. Со саати ги галеше. Го натера К да купи книги. Подготвуваше специјални јадења. Тоа беа културни и педантни мачки со модерни имиња. Така Ж ги претставуваше своите сакани. Со денови се расправаа за одењето во Париз. Ж отиде. Се врати со нови книги и идеи. Со речник преведуваше. Мачките уживаа. Се сакаа среќни. К се ожени од љубов. Богато. Ж посака мачка. К најде. Сакаше уште една. Се скараа. К попушти. Најде уште една. И уште една. Почна да го мачи мислата дека на Ж нешто ѝ фали. Деноноќно мислеше. Ж беше весела. К трпеше. Му префрлуваа на смешка. Жената ти е однесена. Стана нервозен. Ја сакаше. Го привлекуваше. Мачките ги мразеше. Многу. Му префрлуваше дека не е модерен и цивилизиран. За секоја ситуација плачеше. Со саати. Освен за своите галеничиња. К лудуваше. Попушти. Ги научи имињата. Ж роди бебе. Ги чуваше мачките и бебето. Не му годеше. Често ѝ подвикнуваше. Ж со мачките ќе се затвореше и плачеше. К го чуваше бебето. Плачеше и бебето. Мислеше ќе се мрдне. Му славеа роденден. Прв. Гостите играа и пееја. Ж инсистираше и мачките да бидат тука. К се нервираше. Пивна некоја. Се развесели. Пееше. Утрентата баба ја одведе дома. Му се одеше таму да го види имотот. Шеташе попладнето. Колата паркирана во сенка. Се разбуди доцна. Баба му не го будела. Тргна. Пушти музика. Фаровите пркосно грештеа во темницата. Нешто му срипа на враг. Бесно фрчеше. Колата удри во дрво. Излета мачка. К беше

изгубил свест. Дојде лекар од селската амбуланта. Го однесоа во болница. Доживеа стрес. Не излезе бргу. За Ж не сакаше ни да слушне. Само детето го бараше. Лекарите тврдеа со време сè ќе биде во ред. Излезе од болница. Дома не одеше. Спиеше кај другарот. Најдобриот. Му кажа каков план смислил. Се најдоа покрај реката. Гледаше како се дава мачките. Се онесвести. Дознаа дека Ж заминала во странство. К отиде на долекување. Најдобриот другар му идеше често во посета. Му кажа дека К пробал самоубиство. Врнеше. Возеше и мислеше на К. Мачка претча. Нагло прикочи. Се лизгаше колата и се вртеше. Дома дојде изморен. Жена му плачеше. Разголена. К играше карти. Сам. Најдобриот вресна. Бесно. Ржеше. Во близина удри гром.

ПАЛТО

М отвори бутик. Имаше квалитетна облека. Мајот ѝ беше задоволен. Парите се таложеа. М секојдневно беше во бутикот. И за време на работата ќе претрчеше. Попладне ретко ќе пропуштеше да не отиде. Седеше до крајот на работното време. Уживаше. Среќна. Многусаканата желба ѝ се оствари. Имаше бутик. Керка ѝ требаше да се запише на факултет. Помогна пријателот Р. Имаше врски. М не жалеше пари. Успea. Ќе има керка лекар.

Приредија вечера. Р дојде со сопругата. Беа весели. Помина време. Бутикот слабо работеше. М се тревожеше. Во меѓувреме мажот ѝ се разболе. Умре. М беше скршена. Го погребаша. Пријатели ја помагаа. Р имаше мала свеченост на работа. Сакаше да купи нов костум. Жена му го наговори да купи кај М. Р се бунеше. На крајот попушти. Одбра и купи. Дојде време за свеченоста. Со кола за кратко време беше на работа. Неколку колешки одеа во пензија. Приредија мала забава. Р седна. Го послужија вињак. Наздравија. Побараа цигари во палтото. Извади црна панделка. Колешката до него го виде. Р се збуни. Поцрвене. Се сети на пријателот К. Мислите се вратија назад. Јасно ја виде фигурата на безличната М. Му се сложи. Излезе.

ЈАПОНКА

Се надевав дека во Лама ќе видам некоја муцка што ќе ми се допадне. Ги видов, а Лама празна ќе беше во ова време без нив. Тое со куп хартија седеше на масичето. Најверојатно некое ново драмско дело. Тука е и Крал со својата скапоцена брада и Денчовски со кого претпоставував дека пак се карал со своите во театарот. Ана новинарката беше тука и како и обично Гипо домаќинот. Влегов со здраво на сите и не седнав со нив. Веднаш ќе се скарав со Тое со кого не се согласував за ниедна работа. Крал ми се допаѓаше ова утро. Понекогаш неговата брадеста глава ме инспирираше во него да го гледам Ѓура но тој најчесто пиел ракија а Крал само кафе па тоа ме држи Ѓура да не го вознемирувам. Крал е главниот во Лама. Сите се вртиме околу него како пеперутки. Ана најчесто доаѓа да му ги види очите најубави во Лама. Во моментов сакав да биде до мене зашто убавината нејзина ме растреперуваше и убаво ќе ми беше свонливо да ми ги раскаже случките за изминатите денови. Но тој е со својата

крзнена капа не ми дозволуваше. Крал како да знаеше дека нешто ми фали и ми нарача пиење. На вратата го видов Докторот. Се сетив како Крал ме запозна со него. Искусен мајстор на перото и маркантен тип. Здраво.

Здраво му одговорив на поздравот и тој веќе седна до мене. Анита била вчера со вас. Добро друштво сте биле. Гледам уште си мамурен. Одлично беше се пофалив и накратко му ги кажав чувствата од синоќешната забава. Тој потоа зборуваше интересни работи за некоја манекенка од Јапонија која ќе дошла овде во Лама. По два дена ќе пристигне. Станав мирен и задоволен зашто Докторот рече дека добро ја познава. Бледо гледав како замина. На Крал му беше чудно зашто Докторот не му рече ни збор. Во Лама доаѓаше заради него. Дежурен бил ноќеска. Изгледаше многу изморен. Рече ли дека утре ќе намине. Не знам. Само знам дека Лама поубава ќе биде кога ќе дојде Јапонката. Ги кажав зборовите на Докторот. Сите ме погледнаа. Тое се сети да ја симне капата кога посака да го мести својот фриз. Во истиот момент на Денчовски му светнаа очите полни со убави очекувања. До вечерта многумина дознаа за Јапонката. Неколкумина кои беа убедени дека се супер фаџи и неодоливи шармери се распрашуваа за гостинката. Еден од нив се фалеше дека знае дваесет збора на јапонски. Беше убеден дека е Главниот.

Утрента Крал ми телефонира и ми рече дека се радува за средбата. Денчовски и Анита биле кај него и разговарале за гостинката. Убаво ќе биде да ѝ купиме некој подарок – предложи Крал.

Одлично. Заеднички букет цвеќиња од нашето друштво – се согласив со мислењето на Крал.

Го видов Доктор и ми кажа дека попладне ќе пристигне Јапонката. Возбудено ми пренесе Крал.

И излегов со намера да свратам во РИО. Ги најдов Ана и Анита заедно со Профа. Дознав за Јапонката па чудно ме гледа-

ше. Слушам ќе ги проучуваш тајните на љубовта од Далечниот Исток. Убава. Што ќе се напиеш. Едно коњаче да разбијам трема. Ама си се растреперил. Тука ќе биде таа. Кај ќе иде. Знаа на Докторот му идат тие работи и не ќе ве остави без забава. Мене нема ни да ме погледне. Ќе се држам понастрана да не пречам. Профа беше убедливо најстар меѓу нас но не беше за дисквалификација. Ме чудеше неговото предвременно дистанцирање. Крал сам седеше во Лама и му се придружив. Напишав песна за Јапонката – се пофали Крал. За неа – зачудено прашав. Анита ќе ја преведе на англиски. Како можела толку брзо да те инспирира. Ја напишав ноќеска откако Анита и Денчовски си отидоа. Кратка е – види. Ја читав песната. Тое влезе со две млади актерки. Гишо дај кафе за сите. Актерките аматерки ме давеа со неколку извадоци од драмата а мислите ми беа во песната. Слушнав како Тое ја запеа Камен мори Јано. Девојките му се придружија и ме оставија на мира за момент кога дојде Денчовски. Се пофали дека конечно нашол стан што му одговара. Сигурен бев дека и Озо го слушна. Тргна кон нашата маса да извлече некое пиеење а Денчовски му нарача уште пред да седне сиромавиот Озо. Го видов кога излегов од РИО и се направив дека не го гледам зашто знаев дека ќе дојде со мене во Лама. Сите гости го гледаа како изгубен социјален случај поради неговата смешна фигура која влечеше со себе распарталени чевли и фантомски очи во кои ретко кој се осмелуваше да погледне. Многумина го гледаа иронично од зад грб. Не беа свени дека тој рамноправно ќе разговара со Јапонката оти е наш човек. Вечерта побрзав да стигнам во Лама. Видов повеќе народ отколку обично. Еден од оние шармери остро ме погледна. Не ми беше јасно зошто така ме гледаше. Крал со Анита и Денчовски беа на масата на која најчесто седеа. Имаше букет цвеќиња најверојатно за Јапонката. Анита беше насмеана. Дојде ли – прашав нестрпливо. Дојде.

Каде е.

Ене ја во аголот. Прекрасна е, ја фалеше Крал. Во аголот имаше многумина кои ја гледаа. Кратко уживав во убавината. Сите сакаа да ја видат прекрасната убавица. Се свртев кон излезот и имав впечаток дека сум хипнотизарин. Излегов без збор. Утредента се почувствував страшно уморно. Проглетав размислувајќи за сите оние кои ја очекуваа. Дојдов до Лама зашто навистина сакав да ја видам. Го видов Крал со друштвото. Седев со нив. Разговараа бучно и темпераментно. Дури и не ме видоа освен Тое кој се пребројуваше дали има пари за уште некое пиеење и Ана која ми направи место. Погледот го упатив кон аголот каде што беше таа. Како да не маѓепса со својата убавина. Ана се повеќе се впиваше во мене и покажуваше во правецот на Јапонката. Не ѝ обрнував внимание зашто ги видов Профа и Докторот во спротивниот агол. Се сетив дека има поминато време кога тие последен пат биле заедно во Лама. Кога се свртев го видов Озо. Ја гледаше Јапонката а таа него. Тој поглед не симнуваше од неа. Ми се чинеше дека стаклото ќе се парчоса во милијарда парчиња и рамката ќе се запали од погледот на Озо. Уживаше во разголените убавини на Јапонката во природна големина овде во Лама заедно со нас.

(Избор од *Појковница* и *ајокалийса*)

Виктор Јакимовски

Одговор на њосветџа сџр. 49 (џџе џџџ знаџџ, знаџџ)

Да имав зборови
можеби
ќе го докажев
недопишаното...

Но сега сум празен
исто како волкот
кој е во потрага
по својот плен
ги барам зборовите
скриени некаде далеку во самотијата.

Во овој миг, сѐ уште не знам каде да ги побарам.
Можеби во некој друг свет
животот би креирал поубава историја?!

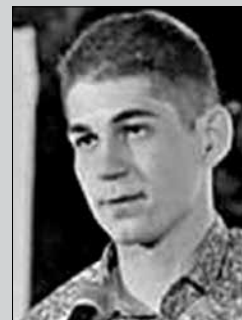
Многу прашалници останаа зад нас,
во ова време бледо
ние ја создадовме нашата светлост.

Ах, животе...
Ако не е срамно, да прашам:
Зошто предвреме си ни ги раздвоил патишата
кога судено ни било да сме едно?

Макар и на две половини
разделено...

Така се раѓа џеснаџа

Влези во комплетна тишина.
Исполни го тоа во мене
кое со денови седело глуво.
Биди доброволец и дари светлина
дари парче жар од твојот пламен
да се осветли темнината
да се растопи ледината.
Навреди ме со твојата
немилосрдна убавина
и посеј го полето
со твоите божји дарови.
Биди ми тајна муза
во нокните звучни часови.
Едноставно, биди ми причина
и да пеам и да живеам.

Виктор Јакимовски е роден во 1994 година, во Скопје. Студира новинарство на Правниот факултет во Скопје. Добитник е на наградата „Лесновски свона“ за најдобра дебитантска книга во 2014 година. Неговата прва поетска книга е „Со мене во мене“.

Зборови во џодвиџ

Ми бегаат зборовите
и како жива ми се слизнуваат
низ душата.
Можеби нотите од овој свет
не се композирани спрема
моето уво,
но што ако и него го променам?
Дали тогаш би можел исто да го слушнам гласот на љубовта
и гласот на песната?
Дали и тогаш би можел да воскреснам во зборот?
Презаситени се овие простори од мене,
а чувствувам
и јас се губам во нив –
исто како алкохолот
секое наредно утро испарувам,
а вчерашните траги
се само едно бледо сеќавање
дека судбината морам да ја пишувам трезен...

Затоа ќе пробам да ја разголам хартијата
и надвор од овие хоризонти
да создадам една нова вечност.

Под ова небо

Во оваа светлина
ги губиме зборовите
под ова небо
смислуваме приказни
за да го оправдаме
нашето постоење.
Темнината е нашата
најголема сила
нашиот најголем страв
и нашата најголема
заблуда
дека потоа доаѓа
нова светлина.

Хоризонтот го отсликува
времето во кое сме сега
сите нешта во него
се нашето мало царство
каде што сите ние
ја бараме личната слобода.
Каде што духот и времето
се едно
додека ние постепено
ги губиме зраците
од своето тело.

Пред соноиџ

Во тие вечерни часови
кога низ крвта ни течат
спомени, слики, емоции

Во тие вечерни часови
кога го губиме денот
во надеж за подобро утре

Кога го вадиме часовникот
и во непотполно спокојство
се радуваме на следното
изгрејсонце

Тогаш не ни е важно
ниту кои сме биле
ниту кои ќе бидеме

Во тие вечерни часови
живееме само за мигот
живееме заедно со ѕвездите
и со месечината

На секунда оддалечени
со мислите до бесконечноста
го доживуваме сонот
пред да го сониме.

(не)ишани иравила

Сакам да започнам
ново животно писмо.
Деновите да ми бидат
испишана лирика која
би можеле сите да ја разберат.
Утрата да ми започнуваат

со Голема буква,
а кога ќе надојде квечерина
и темнина ќе завладее
со просторот
да ја вклучам ѕидната ламба
и да продолжам да везам
нови љубовни пораки
под мојата среќна ѕвезда.
А ако случајно забележите
некоја печатна грешка
слободно свртете го писмото
од обратната страна.
Таму пишува –
единствен лектор е животот.

Помеѓу ипросјороиџ и иишинаиџа

Во оваа соба времето како да стои
ги слушам пукнатините во ѕидот
и од таванот како се ронат заледени бои
Во оваа соба времето како да стои
избледените слики во форма на срце
го исполнуваат просторот со лажна надеж
како да го бараш спасот во себе
а однатре си празен, немаш што да дадеш
Во оваа соба времето како да стои
секундите се изгубија низ патот
можеби отпатуваа во некое ново јаве
да избегаат од ропството на часот
Но сепак, времето повторно стои
а стојам и јас со него
рамо до рамо
како некогаш
Само тоа застанато засекогаш.

Исџок Улчар

Фестивал на ѓројескаџа

Фестивалот беше отворен со сатанска химна,
во која мешаниот хор му се заблагодари на Луцифер
за сето зло што го пратило на Земјата.

Анорексична девојка одеднаш
голтна екстази, LSD и метамфетамин,
си вбризга хероин во градата,
вовлече неколку линии кокаин
и пушеше топ канабис сатива.

Дебел брачен пар се вртеше околу себе
додека не им се слоши, правејќи
две кружници од поврзаници кои
се спојуваат во две точки.
Едната точка се наоѓаше на сцената.
Втората – на главата на еден Ром во публиката.

Девојка со Даунов синдром
пиеше коктел од нејзините
мрсули, плунка, пот и мочка.

Од многуте фетишстички оргии,
се издвојуваат интеркосрите меѓу:
маж, жена и жирафа;
жена-цуце и Виетнамец без раце;
тинејџер и мртва 60-годишна жена;
70-годишен старец и машко бебе.

Млад скинхед во воена униформа во
заstraшувачки говор ја искажа својата
омраза кон црниците, Евреите и педерите.
Потоа ги поли со бензин и ги запали
доброволците-претставници на
трите омразени малцинства.

Настапи и мајка која си го
изеде своето новороденче.

Средовечен будист беше
егзекутиран на електричен
стол од страна на сциентолог.

13 муслимани беа обезглавени на
гилотина од страна на 4 христијани.

Бел супрематист беше заврзан гол
и фрлен во сандак со тарантули
од страна на двајца црнци.

Исток Улчар е роден на 11.09.1996 година во Скопје. Ја објавил стихозбирката *Сенки низ циркускиот шашор* (2014). Неговата поезија е застапена во неколку избори на дела од млади македонски и экс-југословенски автори: „Антологија на младата авангардна македонска поезија“, „Лирски додекамерон“ и „Rukopisi 36“. Учествувал на повеќе книжевни читања, од кои како поважни се издвојуваат „Нок без интерпункција“ при СВП и „Песнило“. Негови песни се преведени на српски и на англиски јазик.

Феминистка му го исече пенисот на својот шовинстички сопруг,
а потоа го заклучи во аквариум наполет со вода до врв.
Таа му го подари неговиот орган на едно девојче од првиот ред.

Фестивалот беше затворен со пораѓање на слоница.
Двете животни потоа беа жртви на повеќечасовна тортура
со камшикувања и со електрошокови од страна на неколку зоолози.
Ги убија така што ги избодea со мачети и чекаа да искрвават.

Луѓето беа воодушевени.
Аплаудираа. Се воодушевуваа.
„Имаат талент“ – велеа.
Тоа се нивните идоли.
Зашто беа исти како нив,
но се плашеа тоа да го признаат.

За нашиите црни дворови

Во дворот на академијата
си ги замислуваме
фалсификуваните дипломи со
кои станавме нејзини членови.

Во дворот на затворот
си ги замислуваме
валканите пари со кои
биле подмитени судиите
што прекршиле многу
повеќе закони од нас
затворениците.

Во дворот на лудницата
си ја замислуваме
залудноста на драконските третмани
да ги затвори душите на пациентите

назад во ќелијата на здравиот разум
дефиниран од мнозинството.

Во дворот на болницата
си ги замислуваме
сите вештачки создадени вируси
раширени од фармацевската мафија.

Во дворот на старечкиот дом
си ги замислуваме
нашите идни внуци кои
едвај ќе чекаат да нè
сместат во еден од нив.

Курушумиџе на девојкаџа *на ситџе Лидџи низ светиотџи*

Нејзините елементи се мутирани.
Нејзиниот оган е бавен.
Нејзината вода е празна.
Нејзината земја е тивка.
Нејзиниот воздух е блед.

Зошто е потребна пародија
на најискрените чувства?
На најзначајните мисли?

Се јази гола по
саксофоните
од каучук и
скока боса низ планетите.
Во соѕвездијата здогледува
лица на слонове.

Калуѓерки, курви, пингвини, самураи и жители на Атлантида
ја преземаат човековата ништожност од нелагални семрежни
страници.

Нејзините сенки
не се мермерни.

За што ни се гумените бонбони,
кога немаме диносауруси?

Обожава да маршира на звуците
од раштиманите тимпани
и да ужива во мирисот на напалм, навечер.

Перфорираната хартија на злото
служи за подмитување на новите жирафи
и на пензионираните проститутки.

Сака да го слушне
шепотот на црвот.

Ареалната тишина ја
политизира хронологијата.

Ги персира
подвоените личности,
додека ја изучува
несигурната историја
на Атлантида.

Само самураите не
користат компјутери.

Курушуми е единственото
нешто што го поседува.
Во болничките предели
никој не доаѓа на посета.

Драг ловецу (дисторзија),
се тресе проклетото нишало!

Ги снима своите сонови
со VHS-камера
за потоа да ги продава
без да плати данок.

Прогнозата за денеска е
врнежи од автоделови.

Го чека младиот главатар.
Младиот главатар никогаш не доцни.

Во Долината на праските,
ноќта се јаде самата себе.

Милица Пашовска

Тој

Тој постои во сите убави зборови.
Како фитиљ догорува чиниш згаснал,
а тој од пепелта повторно разгорува во пламен.
И гори сè пред себе не престанува.

Се римува со недостиг и копнеж.
Страста срамува пред неговите бедра,
небото прибегнува од бојата на неговите очи,
во која сите мориња се исплакнале.
И вцашено пагуваат во бескрајот.

Го пронаоѓам во вчерашните вести,
упорно впишувајќи го во утринските.
А не можеш да ги споиш минатото и сегашноста.
Како ни небесата и земјата.

И низ стихови го прозивам неговото име.
А душата како наоколу да ми лута,
со фенер ја бара силуетата негова.

Тој постои во сите убави зборови,
а убавото за секој е различно.
И немам доказ дека во истите зборови ќе постои утре.
Немам доказ ниту дека некогаш поминал
низ собите или улиците по кои јас поминував.
Сега и тој некаде таму и онаму, се тетерави во сон,
го плашат глутниците ноќни.
Светлината му навлегува низ малите прозорци и го буди.
И не секава дека и јас постоев некогаш таму.

Во почетокот на секој негов збор,
во крајот на секоја негова реченица.

Ојќоѓа замина

Те барам во скриениот шепот на ветровите,
во заборавениот крик на лебедот,
во сјајот на сите светски мориња.

Те слушам во сите телефонски разговори,
во песните на птиците си опеан,
во тропотењето на дождот пролетен си прекажан.

Те гледам во стари фотографии,
ми се привидуваш во незнајни соничшта.
Од секој агол и кош ме демнеш,

Милица Пашовска е родена на 07.03.1992 година, во Скопје. Член е на Друштвото на писателите на Република Македонија и студент на Филолошкиот факултет на катедрата за Општа и компаративна книжевност. Ги има објавено книгите: *Другајќа сѝрана на ѝрозорецош* (поезија, 2014), *Неверсѝва и сѝрасѝи* (збирка раскази, 2014), *Поеѝска Харфа II* (збирка поезија од група автори, 2014). Добитник е на првата награда во категоријата збирка раскази „Книжевен постамент“ на Балканските книжевни координати и на втората награда за литературниот конкурс за поезија од Домот на културата „Илинден“ во 2013 година. Нејзината поезија е дел од Антологијата на две ½ декади од македонската љубовна и еротска поезија „Гребени на љубовните пловидби“ (Избор Марта Маркоска, 2014).

од сите страни на светот љубопитно ме гледаш.
Како изгубен талкач ми се нурнуваш
во душата, пловиш низ вените
и жиг оставаш во сите мои нови спомени.

Видување

Насирам во твоите очи како низ прозорци.
Се среќавам со хоризонтите на срамот, во сиво-бела магла завиени.
Помислувам, како веќе не мислам, а сите зборови се намиришале со очај.

Насирам во твоите очи како низ борови шуми.
По зрак светлина трагам.
Се ракувам со дните минати, а познајниците круто ме одминуваат.
Помислувам, како веќе не мислам и слушам одекнува смеа
твоја, како ехот чекор ми следи.
Се среќавам со воздишките заборавени, дури дланки
твои ме допираат од сите светски страни.

Насирам во твоите очи како низ сиво-бели облаци.
Гледам бесрамно земја прикриле.
Помислувам,
како веќе не мислам и нечујно ги гаснам сите ѕвезди,
желби рој набројувам.
Во нивен пад твоја сенка ми се присторува.
Се ракувам со сите добри годишни времиња, а саатите немо ме одминуваат.

Насирам во твоите очи како низ прозорци.
Тама и штама се вгнездиле онаму и потоака.
А овде и потаму притаен шепот ме води
до незнајни перони.
Помислувам како веќе не мислам, а твојот лик од насекаде ме насира.
Им одмавнувам на патниците како на роднини твои
упорно испуштајќи ги последните ноќни линии.

Поџраѓа

Те барав, во просевањето на мугрите,
меѓу првите исипани сончеви зраци.
Во онаа тишина пред првиот снег,
што се засолнила
помеѓу белината на небото и подзамижаните ѕвезди.

Те барав во своите празни џебови, каде
дланките ти ги греев со едната рака,
а со другата образите просипани од
солзи ти ги бришев.

Те барав, во заспивањето на ноќта,
во желбите кои ги замислуваат ѕвездите што паѓаат,
во стравот на дождот кога во вирот се плиснува,
во среќата на морето кога ги милува детските стапала
(што лесно трчаат по песокивите брегови).

Те барав во завршетоците на монодрамите
и скржавите стихови на новите поети
(во сите недопишани зборови).
Те барав во доцниот распоред на ноќните линии.
Низ воздухот што бдее над празните постројки
го барав твојот здив,
(и во сите задоцнети автобуси)
го здогледував твојот лик.

Те барав во музиката на новите музичари,
во треперливите жици на нивните гитари,
во осамените гласови на птиците што го следат
заедничкиот ритам.
Те барав во темните улици на големиот град,
потајно броев чекори.
(и мислев дали некаде безделничеш
како јас?)
Дали во тивките ноќи ти се присторува
тропотот на моите штикли
низ ходниците на твоите соништа?

Горчливо џисмо

Ќе ги прекинам горештините.
Ќе го смирам трепетот на копнежот,
ќе го раширам мирисот на ружата низ заборавените полјанки.
Ќе ти го донесам сонот и бессоницата,
ќе те потсетам на заборавеното
и на сите важни датуми.

Ќе ти ги запалам сите свеќи во црниот мрак,
во длабочините на ноќта.

Од дното на морето загубениот бисер,
за тебе создаван со години, ќе го донесам.
Сите солзи на денот ќе ги избришам.
Ќе ги фатам сите забрзани ветришта
и ќе ги прстигнам молњите напролет.
Ќе стигнам пред цутот на трендафилите
и темјанушките.

Ќе ги затоплам студените зими,
и снеговите бели ќе ги растопам.
Ќе ги стишам дождовите, ќе ги сопрам поплавите.
Ќе те научам на сите светски страни,
дотаму ќе отидам, одваму ќе се вратам
И во круговите на бессознанието ќе се изгубам.

Ќе си го заборавам името и презимето
и сите брзи реки ќе ги сопрам.
Ќе те поведам на незаборавно патување и таму ќе те заборавам
Намерно ќе те изгубам низ улчките на животот.
Ќе ти викнам, па ќе те милувам,
Ќе ти се налутам, па ќе те бакнувам.
Сè ќе направам само да ме сакаш.

Рисџе Иракоски

Привремен скијник

Секогаш преместувам полжави од патот.
 Само не преместувам полжави без куќа.
 Си мислам – или избегал од дома па талка сам, или е полжав нудист.
 Секое улично куче е поблагодарно од тоа дома,
 затоа сум цело време на улица.
 Доверба имам во клун на дланка
 и без дом знам дека има некој што ме чека.
 Се чувствувам монотонно и неудобно,
 па и змијата ја напушта старата кожа.
 Секогаш преместувам полжави од патот
 и само чекам, мене некој да ме премести.

Четвртиот лист

Употребете пушка, не сачмарка.
 Став на еден студент,
 кој не е заразен од вирусот страв на еден родител.
 Но ти си успеал.
 Утеха е штабот, валјак, лепак и плакати,
 купен си за кафе, пенкала и запалки.
 Твоите години се исплатени по илјадарка, а запираат на дванаесет.

Мудрите деца патат,
 мудро затвораат една двор врата,
 или се трудат да го задржат градот,
 кој дише на апарати.
 Пред ѓаволот, замаглени очилата од неговиот здив.
 Спротивно од вистината тврда ко цемент.
 Зад маската на Гај Фокс.
 Анонимус во реалноста?

Моето е го е рамо до рамо со мене,
 мојата промена е рамо до рамо со тебе.
 Ние сме јадро кое дава живот, а гори кога ќе го допреш!
 Потомок на вистината, која ја дишевме под прашина,
 за да плукнеме **црно** врз целиот кич.
 Врз целата квазиуметност, што се трудат да ни ја наметнат.
 Не, нема да се сопнеме на јазикот свој.
 Зашто ние сме вистината.
 Нема нас да нè спои политика, а да нè дели омраза.
 Ние сме Плен УМ – Итар плен кој не сака да се фати за јадицата.
 Куршум знае и да утне, стихот прави рани што плачат крв.

Тие јадат јаболка со црви, зашто црвите ќе им го јадат лешот
 кога ќе смрди.

Рисџе Иракоски

Пристигнав точно на 01.07.1993 во Скопје.
 Студент на Џез-академијата во Штип, отсек џез-гитара.
 Во поезијата инспириран сум од моето Јас и нивното Ние.
 Ги сакам улиците колку и мојата дома.
 Разликата е во тоа што, таму фамилија ми се кучињата
 скитници.
 Не можам да се замислам да бидам надвор од рамките на
 уметноста.
 Затоа што во уметноста се крие вистината, а политиката не е
 уметност.

Поради ТИЕ не му верував на зборот заедно,
 но дојде подобро време, а тоа е нашето.
 Време е да го вратиме четвртиот лист од детелината.

Ушџе еден неусџешен цујџ

Во темнината го гледав сонцето, како придрушено светло над
 градот.
 Се плашев дека ќе се разбудиш ако престанам да те галам,
 сега се плашам дека не спиеш, а темнината е таа.
 Твоето име од калиграф во ова срце од пиксели.
 Зад твоите очи тлее петролеј, а во секој пиксел студ.
 Верував во среќа и случајност, а ти во судбина.
 Кога меѓусебно си ги храниме душите секогаш ќе бидеме гладни,
 а реално ти беше послаба.
 Цветовите не се секогаш светли и блескави,
 туку често тешки како влажен весник.

Ќе ме сакаш или да се женам?

Да бидам улично куче вљубено во својот шинтер.
 Да ја гледам таа машка кошула, во женско тело како спрема
 доручек.
**Кога двострано ќе си ги љубиме своите мани, ќе ја соголиме
 совршеноста.**

Со тебе се чувствував целосен.
 После толку време во спомен, сум јас и мојата половина.
 Каде е таа венчаница од снежно бели венечни ливчиња?
 Ти ги потам дланките.

Во твоите пори издишувам, ти од моите вдишуваш.
 Твојот сопран да го чујам уште еднаш.
 Отвори ја портата на здивот, да ја допишам својата композиција.
 Доволно е расплакана да те насмеам.
 Доволни се многу работи, но не е доволно да те имам,
 туку да те чувствувам.
 Едноставноста во нас е сложена.
 А сложеното – едноставно.
 Такви сме.
 Со тебе се чувствував целосен.
 После толку време со тебе, сум јас и мојата половина.
 Кажу сега, ќе ме сакаш или да се женам?

Вечност

Ќе те чувам,
 како фотографии од младоста на старец,
 како школката бисерот, но ќе бидеш слободна.
 Ќе те чувам,

според секое упатство,
 а трајниот рок ќе биде потврда за вечност.
 Ќе те конзумирам, а производ не си,
 немаш ниту цена, но обележана си,
 со сјајот на прстот.
 Ќе те чувам и љубам како што не те љубел тој,
 а кога ќе се разбудиш
 в празна постела, не плаши се,
 јас само го правам нашето утринско кафе.
 Ќе те чувам и љубам таква каква што си,
 бела како првиот снег под нашето виножито.
 Ти си мојот херој, без жртви
 освојувајќи го моето срце, менувајќи ја неговата аритмија.
 Ако постои жена за една ноќ,
 ќе умрам без љубовта на мојот живот.
 Ќе те чувам,
 твојата скромност ќе ја покријам
 а твоите очи ќе ги гледам во ноќта.
 Доволно е тебе да ти ветам
 зашто бога, не го гледам.

Стефан Марковски

Плодови на незнајна ѝирада

Двата јастреба
По чии гнезда
Се уште се плашиш
Да посегнеш
Маневрираат со твојот лет.
Иако не леташ.
Иако, впрочем, не знаеш што правиш.

Текуштите начела
Повлекувајќи ги конците на радоста и тагата
Во мртвилото на твоето мртвило
Ниту тишината не ги обзнанува.
Само ти.
Твојата индигнација
Само врез е
Врз поткожјето на ветрот кој те води.

Само тишина има.
Само ти.

Вечна ѝролеј, ѝовѝорно

Флејти во недоглед
Едногласно ја отсвируваат
Последната етида
Со тонови
Од црнитата среде твојте очи
Родени.

Отпочнува и првиот соло-концерт
На виолончело
Од истото бронзено дрво
Со она на контрабасот од вчера.

Низ магловито стакато
Инструментите преоѓаат во исечени дрва
Дрвата во живот
Животот во Тебе.
И во мене.
И во оркестар
Чии шумови ја одмрзнуваат крвта
Дури даруваат живот
На розовите водопади
Од мислата.

Стефан Марковски е дипломиран професор по Општа и компаративна книжевност и апсолвент на Институтот за филозофија при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“. Член е на Друштвото на писателите на Македонија. Основач и главен уредник е на веб-порталот zenica.mk. Бил учесник на СВП и на други домашни поетски фестивали, дружби и читања. Свои уметнички и есеистички текстови објавува во сите книжевни списанија во земјата. Застапен е во повеќето антологии од трите жанрови во кои се вклучени автори од најновата генерација.

Првообјавено дело му е романот *Егнонаочно*, за кое во 2009 г. ја добил наградата „Петре М. Андреевски“ од Фондацијата „Рамковски“. Досега самостојно ги објавил: *Аѝеирон* (поезија, 2010/2011), *За некои сѝомени на онаа некоѓашностѝ* (поезија, 2010/2011), *Хиерархиска еволуција на свесѝа* (психологија и теорија на ум, 2012), *Меша(ge)консѝрукција и оѝшѝа филозофија* (филозофија, 2012), *Среќаѝа е ѝлаѓол* (психологија и филозофија, 2013), *Продавачоѝи на веѝтар и маѓла и друѓи ѝриказни* (раскази и истоимен драмски текст, 2015).

Добитник е и на неколку домашни и странски награди за есеи, меѓу кои награда на GOI – Токио и UNESCO во 2009 г., награди на конкурсот „Блаже Конески“ на Филолошкиот факултет во 2010 и 2012 г., како и на награди за поезија и раскази. Во 2014 г. му е врачено признанието на Општина Гевгелија – „7 Ноември“, за достигнувања во културата и придонес во културната афирмација на градот.

Сонца на измамаѝа

Во своите пророштва
Од пред еони кои не ги помнам
Мигов, дур одекот на поимиве ме враќаат кон нив
Ги најдов тугите.
Изгревот те оддава.

Вистината
На секое бегство од детството
Ја впивам
Или таа мене;
Се лажам себеси
Го лажам светот
Кој не постои.

Во времиња на лажан Бог
Лажни цркви
Масите ги облеваат Вистина
Една и непостоечка.
Две и безброј.
Залезот те запечатува.

Миријадиите по мене

Во окото на росната капка
 Се насре, повтор
 Ко смрт.

И до бескрај,
 До безнадеж
 И до надежта за гаснење на безнадежта,
 Се насирав.

Иако различни,
 За телата низ кои минував
 Ко цутови на бадемови дрвја
 Уловени кришум во соседовата градина
 Чувството е исто.

Во капка
 Фрлам мрежи.

Ја уловувам Рибата
 Од која бегаат само моите непознаници.

Низ ѝусѝина

Се скарав
 Со оние чии погледи запираат
 Пред хоризонтот, за кој
 Следното утро дознав
 Дека е фатаморгана.

Знам, згрешив.
 Се каам што не се каам, патем.

Не знам што е грешка и што не е,
 Но дозволен е изборот на секој избор
 Во недогледот од патеки
 По диниве.

Иднината минала,
 Неопределиво некогаш
 Со тебе, без мене
 Со Јас, без Ти
 Со мирис на песок
 Вкус на ветер
 Допир на вода
 И звук на летот од зрното прашина
 Меѓу забите на ридјето
 Кои го сечат времето на парчиња исти со себеси.

Невидливиите ѝѝици од една снежна долина

Низ
 Вители од прав минував
 Крвава
 Од доаѓањето.

Отаде преминував
 Долж паѓањето,
 Прекршена на две
 Ко лисјето лице што ти прекрило
 В полусенка, саде
 Губејќи го
 Бездруго, скршеното крило
 На слободата отаде.

Не ги ниту насираш,
 Како што велат,
 „Спомените на некоја идна сегашност“
 Ко снегулки накалемени врз фасадата
 На примрак под зградата бела.

Катерина Димитријевска-Арсеновска

Чавки

Колку чавки, ѝолку ѝејќи,
колку чавки, ѝолку ѝејќи...
– викав клекнувајќи
пред налетот на чавките
што го поцрнуваа небото
над мојата глава.

Петките одамна одлетаа
со дебелиот слој прашина
од застарените училишни дневници.
Останаа само чавките
да ги колваат зрната
од посеаните петки.

Избор

Протестираат заробените зборови.
Со врскоти ја гребат тишината.
Нивната бунтовност
остро ми се заканува:
или доброволно ќе ги ослободам,
или ќе бидат принудени да ме убијат.

...

Пред кафезот
во кој се заклучени
поставувам стража.

Сознание

Ќе ме убие еден ден
оваа мачнина
во мене што се јавува
да ме присети само
дека сум жива,
дека сум жива.

Недосџижносѝ

Ме залажува,
стаклената преграда ме залажува
дека ќе го помирисам цветот
од другата страна.

Катерина Димитријевска-Арсеновска е родена на 15 октомври 1981 година, во Куманово. Дипломирала на Катедрата за македонска книжевност и јужнословенски книжевности при Филолошкиот факултет „Блаже Конески“, Скопје. Нејзината прва поетска збирка *Кормилар* е добитник на наградата за најдобра дебитантска збирка за 2012 година на манифестацијата „Лесновски свона“, како и на втората награда за поетска книга објавена во текот на 2012 г. на конкурсот на просветните работници – литературни творци.

Верба

Таа ми зборуваше:

„Кога ќе ѝораснам, ќе научам
да лејам многу високо
и ќе ја дофатам онаа ѕвезда!“ –

со малото прсте
го насочуваше мојот поглед,
а од очите ѝ болскотеше таков сјај
од кој и небото
вознемирено затрепери.

...

Таа одамна порасна,
а јас, одамна, редовно
ги следам утринските вести,
секогаш надевајќи се дека
ќе му донесат слава
на некој непознат астроном
кој, една ноќ, сигурно
ќе го забележи исчезнувањето
на најсветлата ѕвезда од небото.

Молба

Научи ме да зборувам
и ќе ти ги раскажам
сите заборавени приказни
и недосонети соничта.

Научи ме да се смеам
и ќе ѝ се скриеме на тагата
таму каде што никогаш
нема да нè пронајде.

Научи ме да дишам
за да можам да ти раскажувам
за да можам да се смеам.

Чекорење

Од мигот кога проодив
градот стана претесен
за моите чекори.
Кога тргнав да го напуштам,
превозниците објавија штрајк
и ги блокираа сите можни излези.
Чекајќи слободен премин
се движам во круг,
од страв дека ќе заборавам
како се чекори.

Прсјишије

Се пробиваат
низ надојдените бранови
на Големата вода
барајќи сламка
околу која ќе се згрчат.

Анџел

Види ме,
со ветерот пристигнувам.
Го надлетувам твојот дом
и се доближувам до
осветлениот прозорец
во кој е врамена
твојата осамена фигура.
Никого не очекуваш, знам,
но види ме,
со дождот се спуштам
пред твојата заклучена врата
и чекам...

*...ах, колку е само стидено,
на вакво време не смеам да лејам,
Крилатија ќе ми замрзнај!...*

Те молам
отвори ја вратата,
види ме!

Милица Димитријовска-Радевска

Збор

Овој збор има сенка
се покрива со неа во вечна дремка
суетно се теши
дека гласежот негов не греша
Овој збор има пришт
преплавен од досетки,
плива во вир како скршена ветка
тајно се превиткува
од раната исцедува сожалување
Овој збор нема лице
нема утеха како скршен пост
во беспризирност се плетка
осамнува во магличави виденија
Овој збор нема душа
гмечи како чекор на болест
кога го имаш страдаш,
а да го немаш го посакуваш
Зборовите се такви
такви какви што се
само човекот им дава сетнина
само човекот има корист
како од дозреана летнина.

Трпеливосѝ

Трпеливо ја мери сенката на клепките што дрemat
трпеливо ја лови насмевката на незадоволството
трпеливо го преиспитува чувството на верба
дека стореното е намерно давање.

Трпи трпно ти леплива иво
и во трпењето екни трпно
така трн болно екнува на поткожното ткиво
Трпење како срп на јазикот се костреши
од трпежот само кострежот се ежи.

Хераклеа

Еднаш во приквечерината
седната на каменот што го брои времето
мерка му зедев на сетеното очудување.
Ги навратив сите вади во душата
да ја ожегнат заспаната вдахновеност.
Ги потерав пилците на трепетот
да ги наросат мислите со огнопеење.

Милица Димитријовска-Радевска (1967, с. Вирово, Демир Хисар) дипломирала на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“, Скопје, на Групата македонски јазик. Работи како професор по македонски јазик и литература во СОУ „Таки Даскало“, Битола. Член е на Друштвото на писателите на Република Македонија и на Македонското научно друштво од Битола. Објавува во литературни списанија, билтени, алманаси („Современост“, „Стремеж“, ревијата „Бранување“ и др.), а трудови од областа на воспитно-педагошката дејност има објавувано во „Воспитни крстопати“, „Образовни рефлексии“, „Литературен збор“, „Просветно дело“.

Автор е на стихозбирките *Обидници* (Книжевна младина на Македонија, 1988), *Лечебница* (Развиток, Битола, 2000), *Поетски дијалоџ*, во коавторство со Весна Мундишевска-Велјановска во издание на Матица македонска, *Воздишки на вејрош* (Матица македонска, 2013), како и наставното помагало *Јазикот и графика*, во коавторство со Мундишевска. Учествовала на повеќе книжевни манифестации и научни средби од областа на литературата и воспитно-педагошката дејност.

Еднаш во приквечерината
седната во просторот на безвременоста
го ослободив ова тело од духовниот пост,
го ослободив како воин во час на бездејство
и тогаш потече сребрена вода како лек на недоумата
ги нагрстив сите пори на недореченоста,
ги одврзав сите потулени страсти
и пеев без воздишка, без миговно развардување
оваа мисла е тек без претек, без пререк
оваа намисла е секавично чинување со изблицот.

Меѓа

Меѓа
над патот под патот,
на свијокот, на вратот –
те омеѓува,
те одградува,
во кожата ти е тесно
за душата бараш леснина –
пречекори го тој јаз
надрасни го тој мраз
што ти ја смрзнува намерата
што ти ја раскинува довербата.

Меѓа
на дланката, на брегот,
во тестото, во тесното –
те надраснува,

те смалува
 во кошето те вовира,
 во слабоста ти всира –
 прескокни го тој вир,
 надрасни го тој немир –
 што те навредува во сржта,
 што те засекува во добрината

Меѓа
 израснала како капина
 .....
 довршете ја оваа нарушена рима
 меѓа можеби се римува со веѓа,
 но само дотука допира секоја вистина
 сè друго се крие под клепките
 во погледот, во човечноста
 заспана на оваа ледина.

Искачување

Колку повисоко
 толку поболно,
 толку подлабоки ораници,
 толку изминати станици
 на тој пат до небесата.

Колку повисоко
 толку поосамено,
 толку исплакнати усти,
 толку назорливи попусти (пропусти)
 на тој пат до небесата.

Колку повисоко
 толку унижувања,
 толку непремостливи далечини,
 толку раздавање на себе си
 на тој пат до небесата.

Колку повисоко
 толку замолчувања,
 толку превидени вистини,
 толку стрелби во себе си
 на тој пат до небесата.

Колку повисоко
 толку поблиску до одрекот,
 толку чипаво пречитување
 на матрицата на животот.

Сенка на зборот

Ех, кога би знаел зборот
 какви сенки го сенат,
 колку од него бараат да го сменат,
 да му ја земат душата,
 да го притиснат во најтенкото,
 да го разболат до гушата.
 Ех, кога би знаел зборот
 колку жолтила,
 колку горчини крие,
 колку тежини му бранат да свие.
 Ех, кога би знаел зборот
 што човекот од него прави,
 во какви води го дави,
 во каква сенилност го ваби.
 Ех, кога би знаел зборот
 дека од себе си се срами,
 би пукнал како гавол пред светлина
 како мудрост пред сетнина.
 Ех, зборот
 задолжен,
 зарѓан,
 заматен,
 завратен,
 зазеан.
 Ех, зборот
 сам што се чинува,
 сам што се одминува,
 зборот без сетило и без светило..
 колку такви зборови си дозволуваме,
 колку такви зборови си намнисуваме..
 Тешко на зборот што не го повела
 и повела што нема.
 Тешко на зборот што го отфрламе,
 што не го навидуваме.
 Тешко на зборот
 – збор без одговор,
 збор без благослов,
 збор без напрсток,
 збор без лик и налицје,
 збор што гори,
 и од оган воскреснува,
 збор што зрее,
 збор што зрачи,
 и вистина што води
 и водите во вистини ги осветува,
 збор од збор до збор без зазор.

Весна Мундишевска-Велјановска

Театар на нелоѓичносии

Претставата на животот
ја деградираат
извличени карактери
на сколеничени актери.

На сцената – пеколна сувост,
во публика – сместена глувост.

Фабула на ништост
до безмислост.

Суфлирање немост,
погиштена интерактивност.

Себичности
во хорор сличности,
скржлавени недоличности
на квазиличности...

Какви нелогичности!!

Неизбеј

Ме бараш
да ја порамниме
вагата на совеста
и во името
на честа и себесвеста
да го претегнеме
налудничавото
практицирање дрскост
наспроти
згушената моќност
на самоокованата минорност.

Те барам
да споделиме
непорочна мисла
во реторички муабет,
со идеалистичка намисла
или така – без цел и смисла.

Лавини недоветности
го разоруваат
и твојот и мојот брег,

Весна Мундишевска-Велјановска

(1973, Битола) е автор на книгите поезија: *Во соној сон* (1994), *Несјокојно сонце* (1997), *Ден-денување* (1999), *Пџицоврик* (2000), *Вонземски сводови* (избор, 2001), *Вибрации на духој* (2007) и *Поетски дијалог* (во коавторство со Милица Димитријовска-Радевска, 2010). Коавтор е на пет стручни книги, како и на стотина стручни трудови од областа на методологијата на наставата објавени во списанија и зборници во Македонија и странство. Член е на Друштвото на писателите на Македонија и на Македонското научно друштво од Битола.

Нејзини песни се преведени на италијански, англиски, влашки, романски, српски и бугарски јазик. Член е на Редакцијата на списанието за книжевност, уметност и култура „Раст“ (изд. Битолски книжевен круг), заменик-главен и одговорен уредник е на списанието за култура – литература, драмска уметност, филм и издаваштво „Современи дијалози“ (изд. Македонско научно друштво), како и член на редакцијата на две педагошки списанија.

а ние,
како за инает,
инсистираме
да инсталираме
прагматичност
во нашиот опсег.

Од посегот по недосегот
ретерираме
со засилен дожег.

Овој дотег
до недоглед,
на очиглед,
е наш неизбег.

Пайој

Патот патува.
Патот
патчиња спатува,
збратува или
распатува,
судбини сосватува.

Патот напатен,
главен или попатен,
ден и ноќ ферментира,
копнежи во недоглед извира,

стравови в цепнатини всира,
соништа в дочек збира.

Еден пат преграб добира,
друг – се опира,
еднаш благ ко шира,
другпат пијано замира.

Секој пат –
крстопат
за в неврат
или
за потфат
на нов животен кат.

Чудо

Во аванот
на опстојот
битисуваме.

Сè нешто
се поплакуваме,
се очудуваме,
се отуѓуваме,
се распарчуваме...
а бидуваме.

Достојот
без милост
го пеплосуваме,
па во агонијата
на соголената себесвест
се воплотуваме,

сред водостојот
на откровението
се причестуваме,

во восхитот
од растајнувањето
се надраснуваме
и...
воскреснуваме.

Благословуваме:

- ова наше постоење
- оваа озвездена радост
- овој волшебен живот
- овој вонземен свет
- ова чудо.

Во пајажината
на вистината
ова збунето вселенско дете
допрва открива
дека цвет е.

Свети на бајки

Во детството
секој животен ткаеж
е возбудлив оглед на бајка
со орнаменти на среќа
во динамична доминација.

Зрелоста е налик
прошетка со пајтон
осликана со мастилав патрон
разлеан низ двоен поглед
во нелогична деформација.

Растрчаност,
раштрканост,
франшизам,
...
згазена достоиност,
задавена креативност,
цинизам...

Во каселата на немоќта
разгмечени калеми замор
и безнадеж во неизбеж
развлечено се мрежат
и заплеткуваат јазли
од безнадежни дилеми
сред хаотичен соглед:

Светов
е расадник
на соништа
напати стерилен за
свездени промени.

Бајките
се за деца мали,
а нив ги има
дури и премногу
големи.

Ацо Гоџов

ЕДЕН ФИЛМ НАСЕКАДЕ, СИТЕ НА АСТЕРФЕСТ

Под мотото „Еден филм насекаде, сите на Астерфест“, од 27 до 31 мај во Струмица се одржа единаесеттиот меѓународен филмски фестивал Астерфест, еден обид за доближување на различните географии и филмски естетики на едно место, во една точка – Струмица. Притоа се покажува дека локалното, регионалното и планетарното се многу релативни категории кога се работи за фестивали каков што е Астерфест. Тие попрво се претопуваат едно во друго, се подразбираат меѓусебно, не се исклучуваат, за што говорат и овогодешните лауреати, Киро Урдин и Боро Степановиќ, кои произлезени од мали, локални средини, дејствувајќи потоа во одреден регион, на крајот стануваат препознатливи носители на естетски вредности во планетарни рамки.

Во една од просториите на Центарот за култура „Антон Панов“ – Струмица, претпладне, онака сосема неочекувано, со одвај чујно тропане на вратата, влегува Киро Урдин. Годишниов лауреат на фестивалот, добитник на наградата „Астер“ за високи достигнувања во документарниот филм. Облечен е едноставно, фармерки, кошула. Неговото лице е едно од оние лица кои, се чини, во себе задржале нешто општочовечко. А и неговото движење, повлекувањето на чекорите, како да содржи нешто во себе од физикусот на обичниот човек од народот. Необично е витален за своите години. Одвај чујно прашува:

– Ме знаеш мене?

И не го чека одговорот, ами го свртува разговорот кон нешто друго, кон она што него го интересира. Влезе накратко и за кратко време излезе од канцеларијата зачекорувајќи низ фоајето. Останав малку збунет од изгледот на овој човек и уметник, толку различен од оној на неговите фотографии од помлади години, од кои нè набљудува еден речиси филмски лик, со цигара меѓу прстите. Ме остави замислен неговата простодушна, народска, така да речам, матошевска физиономија. Изустуи уште нешто пред да излезе надвор, нешто како:

– Колку е убав објектот! Се променил на убаво...

Околу 19 часот, половина час пред отворањето на фестивалот, фоајето на Центарот за култура полека се полни со гости, новинари. Низ фоајето зачекорува Боро, алијас Борислав Степановиќ, овогодешниот добитник на Специјалното признание за високи достигнувања во филмската уметност. Некогашниот апсолвент по книжевност на Филолошкиот факултет во Белград, сепак ќе ѝ избега на литературата, запишувајќи и дипломирајќи глума на Академијата во истиот тој Белград. За да стане познат како актер кој глумел во педесетина театарски претстави, во речиси исто толку филмови (меѓу кои и култните „Се секаваш ли, Доли Бел?“, „Кој тоа таму пее?“), во многу ТВ-серии итн. Автор е на неколку книги од областа на феноменот на актерот и глумата. Многу генерации трајно ќе го запаметат Боро како актер, она негово „безвезно“ комично лице од многу филмови и серии; онаа негова збунетост, како во него самиот, внатре, паралелно да живее уште еден човек, и тоа дете, кое останало затекнато и неснајдено во светот надвор. Ќе остане запаметен Боро по онаа славна сараевска „Аудиција“, потврдувајќи на тој начин дека комичното е метонимија на неговата личност. Истиот тој Боро, токму половина

час пред отворањето на фестивалот, во фоајето се поздравува со пристигнатите гости и новинари.

– Како пагуваате?

– Одлично. Сè беше како што треба да биде!

Во далечината, под затемнетото небо, по долго време во Струмица, се оцртува виножито. Одеднаш Боро Степановиќ е „фатен“ од необичноста на глетката, но и од фотографот пред Центарот за култура: меморирање на мигот.

Малку подоцна, во Големата сала на Центарот за култура, фестивалот за отворен го прогласи претседателот на Советот на општина Струмица, господинот Јосиф Христов, кој ги поздравува присутните потенцирајќи дека и нискобуџетните фестивали, како „Астерфест“, можат да станат традиција во културното живеење. Потоа следуваше обраќањето на Дарко Башески, директор на Филмскиот фонд на Македонија, кој нагласи дека е редовен гостин на „Астерфест“, исклучувајќи ги оние година-две кога не присуствувал. Башески рече дека со поддршка на Филмскиот фонд годинава „Астерфест“ добил нов дигитален кинопроектор. Следуваше доделувањето на наградите на годишните лауреати. Боро Степановиќ, видно возбуден, се заблагодари за добивањето на наградата истакнувајќи дека не е некој добар говорник, но дека му е мило што по дваесет и пет години повторно е во Македонија. И добитникот Киро Урдин се заблагодари за добивањето на наградата истакнувајќи дека неа ќе ја подели со своите долгогодишни соработници и пријатели, со кои заедно работел во креирањето на своите документарни филмови.

По обраќањето на присутните, следуваше првиот блок на прикажување на три филма: „Телефонски повик“ на Мет Киркби, документарецот „Бела земја“ на Кристијан Јенсен, анимираниот филм „Кокоската“ на Васил Бедошвили. По кратка пауза, следуваше прикажувањето на вториот блок филмови, составен од турски и од анимирани филмови.

Утредента, додека чекаме да почнат Тивериополските филмски беседи во чест на овогодешните лауреати, Киро Урдин и Боро Степановиќ, среде зеленилото на манастирот во Велјуса, загледани преку камената тераса таму некаде долу, во рамнината, без најава и некоја посебна причина, членот на жирито Васко Маглешев одеднаш почнува да чита еден прозен запис од книгата на Влатко Галевски, исто така член на овогодешното жири. Записот се однесува токму на ова место и токму на овој фестивал – поминуваат

забележаните секавања за режисери, актери, филмски работници, кои некогаш дошле овде. За тоа време Киро Урдин со фотографскиот апарат во рака прави кадри на насобраните, додека отстрана доаѓаат шеговити дофрлувања дека, имено, тој е лауреат, него треба да го фотографираат, а не тој да фотографира, но творечкиот инстинкт на Киро е како вдишување и издишување, без потреба од дополнителни објаснувања и разјаснувања.

Некаде околу единаесет и триесет режисерот Горан Тренчовски ги започна Тивериополските филмски беседи, кои, како и другите години порано, се замислени како портрети на наградените автори. Тука зеде збор и отец Григориј, којшто им посака добредојде на присутните од името на владиката Наум. Филмската критичарка Сунчица Уневска се задржа на феноменот Боро Степановиќ истакнувајќи дека за него како актер нема големи и мали улоги, иако токму со неговиот неверојатен талент да оживи некој маргинален, периферен лик, Боро успеал да стане препознатлив кај публиката. Впрочем, и неговото неофицијално „откривање“ како актер ќе се случи додека уште е студент и игра споредна улога во „Кориолан“ на Вилијам Шекспир во Југословенско народно позориште. „Ко је био онај мали?“ – тоа ќе бидат најчестите коментари по завршувањето на претставата. Величината на актерството е во способноста да се истражува, затоа што глумата е непосредна даденост и од нас не се бара да ги бараме причините кои ја условиле – тоа се некои од гледиштата на актерот Боро Степановиќ. Наградениот актер посака „Астерфест“ да доживее не единаесет туку сто и единаесет изданија. Свое обраќање имаше и Влатко Галевски, кој потенцира дека со уметноста на Киро Урдин се среќавал многупати досега. Со филмот „Кучиња и возови“ Урдин ја открива поврзаноста меѓу животот и уметноста. Како уметник Урдин црпи од различноста на цивилизациите. Останува запаметен, рече Галевски, ликот на Пишта, клошарот, од истоимениот документарец на Урдин. Неговите филмови нè потсетуваат на заборавените тактилни релации на комуникација. Иван Митевски, Владимир Петровски – Картер, Венко Серафимовски – се луѓето и соработниците на Киро Урдин без кои неговите филмови би биле нешто друго. Откако Галевски во кратки потези направи портрет на творечкиот профил на Киро Урдин, веднаш потоа се обрати и самиот автор, кој нагласи дека уметноста за него е – разлика. Уметникот никогаш не оди по еден ист пат, секогаш бара друг пат, па во таа смисла и главната улога во документарецот „Две времиња“ ја има токму – патот! Затоа што и патот по кој се движат хените, лавовите и другите животни, е жив, има свој живот како растенијата, минералите, камењата. Во непосреден дијалог, на крајот, во разговор со лауреатите се вклучија и некои од присутните во публиката. Веднаш потоа сестра Ксенија ги поведе дојдените во обиколка на манастирот давајќи информации за неговиот историјат.

Во 19.30 часот вечерта, во Големата сала на Центарот за култура во Струмица, на присутните гости им се обрати Сунчица Уневска, која направи кратки кроки-прикази на филмовите кои ќе се прикажат. Таа нагласи дека при селектирањето на филмовите се фокусираа врз оние филмови кои нè воведуваат во една паралелна стварност. „Не ме интересираше реалноста, ме

интересираше токму таа паралела со една поинаква стварност, надреална стварност.“ Се обрати и Немања Лазик, режисерот на „Даб плеј“, кој рече дека отсекогаш го fascinирале паралелните светови кои, впрочем, во својот филм се обидува естетски да ги оживее. Свое обраќање имаа и Дарко Попов, продуцент, и Димо Попов, директор на фотографија, и обајцата дел од екипата на филмот „Пештера“, филм што е снимен во Египет.

Следуваше прикажувањето на кратките филмови: „Даб плеј“, „Дизни Рамала“, „Ние сме пријатели“, „Пештерата“, „Повеќе од два часа“, „Случајно“.

Третиот ден на „Астерфест“ започна околу единаесет и триесет часот претпладнето, во Конференциската сала на Домот на армијата. Директорот на фестивалот, Горан Тренчовски, им посака добредојде на присутните воедно искажувајќи благодарност за поддршката на фестивалот од страна на Советот и градоначалникот на општина Струмица. На тој начин беше означен почетокот на филмската средба со филмските гости. Тренчовски рече дека оваа средба треба да биде не само емотивна туку и обврзувачка, во смисла на унапредување на фестивалот. Се обрати и секретарот на општина Струмица, господинот Кирил Парталов, кој ги поздрави присутните од името на градоначалникот, но и од свое име. Тој им ги честита наградите на лауреатите, истакнувајќи дека Струмица како град има дури шест манифестации кои имаат меѓународен предзнак. Една од тие манифестации е и Меѓународниот филмски фестивал „Астерфест“. Повторно се обрати режисерот Горан Тренчовски, кој потенцира дека во филмската програма годинава се застапени и филмови наградени со Оскар, дека посетеноста на фестивалот е на мошне завидно ниво, значително зголемена во однос на претходните години, а има гости од Италија, Русија, Србија и други земји. Се обрати и лауреатот Киро Урдин, кој рече дека денес во светот се создаваат не илјадници туку милиони филмови, и затоа улогата на селекторите на фестивалите е особено значајна. Денес, нагласи Урдин, ја почувствував Струмица како светски град. По него се обрати и вториот лауреат, Боро Степановиќ, истакнувајќи дека во својот живот присуствувал само на три филмски фестивала, оној во Пула, во Херцег Нови и, ете, сега во Струмица, која засекогаш ќе ја запамети. Во обраќањата се вклучи и новинарот Ѓорѓи Кајалчиев, кој рече дека пред да дојде на филмската средба, прочитал едно интервју со Боро Степановиќ, направено пред неколку години, интервју кое ме воодушеви, рече Калајчиев, затоа што Боро вели, да се биде актер е една работа, а да се биде човек (во етичка смисла) е друга работа. Едното не го подразбира секогаш другото. Сунчица Уневска, филмски критичар, рече дека, иако „Астерфест“ е помал фестивал во светски рамки, тој ги содржи сите елементи на вистински фестивал. Има добар дизајн, каталог, извонреден однос кон гостите, убаво осмислено отворање на почетокот, првиот ден. Единствено што посакувам е во иднина да имаме претставник од секој филм што ќе се прикаже овде, со што фестивалот ќе добие во квалитет.

Истиот ден, вечерта, селекторката Гена Теодосиевска, во полната Голема сала на Центарот за култура во Струмица, ги најави шесте документарци кои ќе се прикажат, а кои таа ги селектирала.

Дури три од нив, рече таа, се режисерски дебија. Потоа ја повика Цована Унибени, продуцентката на филмот „Животински парк“, која прозборе за сопствените искуства со снимањето на филмот во Конго. На публиката ѝ се обрати и Кирстен Гајнет, режисерка од Русија, автор на документарецот „Живеј, војнику, живеј“. Главниот јунак во мојот филм, рече таа, е многу срамежлив, но откако се сретнав со него лично, тој се согласи да ја раскажеме неговата приказна заедно – преку документарен филм. На крајот се обрати и Перо Кованчалиев, режисер на документарецот „Вујче“, како и Коста Гошев, главниот лик во филмот. Приказната за потрага по пари и заработка дури во казината во Јужна Африка, раскажана непретенциозно, со јазик кој е карактеристичен за Гевгелско, наиде на многу добар прием кај публиката, која уживаше во комичните моменти во филмот.

Со прикажувањето на документарните филмови заврши програмата на третиот ден на фестивалот, програма кој беше обележана пред сè преку филмската средба претпаднето, кога во интимна и опуштена атмосфера филмските уметници зборуваа за своите искуства, но и за очекувањата во иднина во врска со фестивалот.

Во единаесет и триесет часот, во саботата претпаднето, во фоајето на Центарот за култура во Струмица се одржа работилницата со наслов „Игра“, во која Боро Степановиќ се обиде да ја актуализира темата за посебноста на филмското актерство во однос на другите драмски медиуми. Медијатор на работилницата беше Евгенија Теодосиевска, која на почетокот укажа дека Боро Степановиќ ќе се специјализира, така да се рече, за еден тип на улога – улогата на епизодист и честопати ќе ги засенува носителите на главните улоги. На масата, пред Боро, една до друга стојеа двете книги негови: книгата „Аудиција“, прирачник за подготовка за приемен испит на глума, и книгата „Глума“, обемен труд кој, всушност, е спој на три книги: „Рад на себи“, „Радња“, „Игра“. Еден вид универзитетски учебник за повисоките години на глума, учебник во кој авторот го синтетизира своето големо практично искуство како актер со својата теоретска наобразба. (Нешто подоцна, во неформално дружење, во чаршијата во Струмица, во еден од локалите, присутните актери долго време ќе ги потфакаат и разлистуваат книгите на Боро разочарани што ги донел само овие два примерока.) Глумата е владеење со себе во времето и во просторот – го започна Боро своето обраќање. Постојат многу стереотипи кои филмската и театарската глума ги третираат како нешто сосема спротивставено и различно, заборавајќи дека, во принцип, се работи за истата суштина. Луѓето често имаат искривена претстава за актерите сметајќи дека тие и во својот приватен, секојдневен живот се онакви какви што глумат пред камерата, при снимањето на филмот. „Јас сум актер од мигот кога ќе се рече *акција* до мигот кога ќе се каже *сѐ*“. Во својот секојдневен живот јас сум како другите луѓе, значи не глумам, не сум актер. Ја развивам својата способност за опсервација во секојдневието, забележувам ликови, приказни, создавам база на податоци која подоцна може да ми послужи при креирањето на ликовите.“ За време од речиси двата часа, колку што траеше работилницата, пред

публиката се разоткри не само еден талентиран актер туку и еден човек ерудит, суптилен педагог, во секој случај, еден понаков Боро Степановиќ, онаков каков што го познаваат малкумина, можеби само колегите и најблиските. Боро потенцира дека хуморот е многу важен при снимањето на некој филм. Ако се нема една хуморна дистанца во самиот процес на работа, смета тој, доаѓаат до израз суетите, караниците. Долго време, додаде тој на крајот, поради историските неповолности на овие простори, бев изгубил контакт со моите македонски колеги. Моето присуство на „Астерфест“, повторниот контакт со Македонија и Македонците, како да ми ја нахрани душата.

По неговото излагање, со свои коментари, гледања, прашања се јавија некои од присутните во публиката: Јанко Балјак, Бранко Бенинов, Горан Тренчовски.

Вториот дел од фестивалската програма, како и претходните вечери, се случи во Големата сала на Центарот за култура во Струмица. Водителот Ѓорѓи Калаџиџев ги соопшти одлуките на жирито во состав: Јанко Балјак, режисер од Србија, Борис Мисирков, директор на фотографија од Бугарија, Атанас Чупоски, филмолог. Во категоријата на анимирани филмови пофалница доби анимираниот филм „Кокошка“ на Васил Бедошвили. Главната награда за анимиран филм ја доби „Сладок коџурец“ заради „техничкото мајсторство и начинот на кој е раскажана приказната“. Во категоријата кусометражни филмови пофалница доби „Даб плеј“ на Немања Лазик, а наградата „Ѓорѓи Абаџиџев“ за најдобро сценарио ја доби филмот „Повеќе од два часа“. Наградата „Ацо Алексов“ ја доби режисерот на „Телефонски повик“ – Мет Киркби. Наградата „Златен проектор“ ја доби филмот „Пештерата“. Наградата за најдобар кусометражен филм ја доби филмот „Случајно“ на Жора Крижовников. Во категоријата на документарни филмови со пофалница беше нагаден филмот „Вујче“, со наградата Бронзена потковица – филмот „Живеј, војнику, живеј“, со Сребрена потковица – „Нема ништо недоречено“, со Златна потковица – „Како сакате“. Во категоријата Мувиленд, категорија во која оваа година беа прикажани филмови од турската кинематографија, специјалната награда ја доби филмот „Губење бои“ на Озан Гонен.

Пред проекцијата на неговиот документарен филм „Две времиња“, авторот Киро Урдин се осврна накратко на филмот велејќи дека тој е сниман во Кенија и Танзанија. Киро Урдин ѝ се заблагодари на публиката што сите фестивалски денови го следи фестивалот. Потоа беше прикажан неговиот филм како завршок на програмата во четвртиот фестивалски ден.

Последниот, петти ден на Меѓународниот филмски фестивал „Астерфест“ се одржа проекција на нагадените филмови, можност сите оние кои ја пропуштиле или не ја следеле целосно фестивалската програма, да го видат најдоброто на фестивалот. Многу лица кои беа дел од претходните четири дена како гости и автори, веќе не се тука, заминале или токму во мигот патуваат кон своите домови во Македонија или во странство. Некои нивни гестови и гласови како сè уште да се придвижуваат или огласуваат во пространото фоаје на Центарот за култура. Или само сонуваме со отворени очи..... до следниот „Астерфест“, догодина!

Софија Тренчовска

ФОКАЛИЗАЦИЈАТА ВО „ТАБАКЕРАТА“

За творештвото на Ѓорѓи Абациев проследувачите се изјаснуваат дека е повеќе свртено кон минатото, затоа што речиси сите негови теми се поврзани со историјата. Како автор на повеќе романи, Абациев го привлече вниманието на литературната критика најмногу со појавувањето на романите *Арамиско гнездо* и *Пустина*, а од расказите со појавувањето на *Табакерата*. Циклусот раскази за историската личност Гоце Делчев опфаќа бележито место во раскажувачкото творештво на Абациев. Во расказот *Табакерата* е прикажан еден настан од животот на Гоце Делчев.

Дали авторот зборува за вистинска или измислена средба меѓу двајца луѓе – Сулејман-бег и Гоце Делчев – во случајот не е важно, ами поважно е дека се среќаваат во основата две сродни души, зашто Сулејман-бег е приврзаник на напредните идеи што владеат во тоа време во Европа, посебно во Франција. Наспроти него е Гоце Делчев, кој не сака да биде откриен. Двата главни лика во овој расказ, Сулејман-бег и Гоце Делчев, претставуваат своевидна контроверза, според традицијата на релација поробувачи – поробени.¹

Како што истакнува Старделов, основен белег и во романите и во расказите на Абациев е нарацијата. Абациев како автор во повеќе свои дела ѝ останува верен на историската тематика. Познато ни е колкаво беше историското познавање на Абациев, првенствено на предилнденскиот и илинденскиот период на македонската историја.² Констатирајќи дека во творештвото на Абациев постои извесна суптилна мера помеѓу *лиџерарној* и *документарној*, Данило Коцевски вели: „Тешко дека тој денес би останал валиден прозаист и творец ако неговата литерарна транспозиција на фактографското и документарното не покажува висок степен на наративна оствареност. Значи, документарното и историското се само дел од литерарната игра...“³ Во еден од неговите најдобри раскази, *Табакерата*, документарното и историското се елементи во организирањето на цврста раскажувачка структура.

Веродостојноста на случката што се опишува не паѓа под сомнение, не само поради податокот што го дава авторот дека е тоа вистинита случка. Тука, таа е мотивирана со многу нешто. Најнапред со ликот на младиот Сулејман-бег, кого Гоце го запознава во возот, со еден недвосмислен биографски податок: тој се школувал на Запад и е приврзаник на радикалните младотурски идеи, свесен

за ситуацијата во својата земја и за нејзиното незавидно место во цивилизираниот свет.⁴

Расказот е граден како дијалог меѓу двајца луѓе кои се среќаваат на едно патување. Абациев ја ситуира средбата на Гоце Делчев и Сулејман-бег на патување во воз, кој во расказот добива значење на онаа „туѓа (без тугина) земја“ на Бахтин. Но според логиката на транспарентното раскажување, оваа средба како мотив го повикува *мојшвој* на *прејознавање*. Сулејман-бег ќе го препознае Гоце Делчев – тоа е логичниот, очекуваниот ред на нештата што ги очекуваме од еден авантуристички хронотоп.⁵

Сентименталното враќање на младиот студент Сулејман-бег од универзитетот на Сорбона во родниот град Кукуш, низ питомото Солунско поле, претставува мошне успешна експозиција во расказот. Ѓорѓи Абациев има усет за кус опис: „Во рамката на *отворената врата* се покажа миловидната физиономија на човек ни многу сѐар, ни многу млад, со ѝрави, зржливо засукани мустџаки“. Абациев обликува жив, ненаметлив, течен, уверлив дијалог. Тоа е најдобро препознатливо во делот на расказот каде што Гоце Делчев, облечен како трговец, спонтано и сутествивно раскажува за своите деловни врски со таткото на својот сопатник.⁶ Прикривајќи се преку маската на трговец, Гоце во ниту еден момент не му подлегнува на искушението да ја симне маската и да се открие. Важна композициска функција во овој расказ има хронотопот на средбата, кој служи како заплет и се наоѓа во тесна врска со хронотопот на патувањето. Поголемиот дел од дејството се одвива во воз, во возот на историјата, низ кој поминале многу историски ликови и ситуации. Двете спротивставени страни се однесуваат цивилизирано според „аршините“ на западната цивилизација, зашто секој има право да се бори за своите права. Воспитаник на Запад, Сулејман-бег ќе се определи за идеалите на Младотурската револуција. Интимно, тој е на страната на македонските патриоти и револуционери. „Се доврдам со тоа што Кукуш дал џаков револуционер“, му вели тој в лице на Гоце Делчев. А потоа: „Францускиот народ и неговите ѝрогресивни водачи ѝокажуваат симџајни кон вашата борба и ве сметат за следбеници на хероите од Француската револуција. Ако го ѝрашате некој Француз што мисли за сулџанот, тој ќе ви каже: ’Кујните го за да може Турција да ѝрѓне ѝо ѝајот на цивилизацијата!’“ А Гоце Делчев му одговара, сосем

¹ Димка Митева, *Лексиката на Табакерата од Ѓорѓи Абациев*, во зборникот *Ѓорѓи Абациев, живој и дело – 90 години од раѓањето*, Институт за македонска литература, приредувачи: Лорета Георгиевска-Јаковлева, Јованка Стојановска-Друговац, Скопје, 2011, стр. 154.

² Миодраг Друговац, *Повоени македонски ѝсџајели I*, Наша книга, Скопје, 1986, стр. 92–93.

³ Данило Коцевски, *Документарној и лиџерарној во ѝрозата на Ѓорѓи Абациев*, во зборникот *Ѓорѓи Абациев, живој и дело – 90 години од раѓањето*, стр. 53.

⁴ Јован Бошковски, *Историската белеџирџика на Ѓорѓи Абациев*, во кн. *Преѓлед на македонската лиџературна криџика*, приредил: М. Друговац, Наша книга, Скопје, 1988, стр. 46–47.

⁵ Јадранка Владова, *Волебноста на зборот*, Македонска книга, Скопје, 1993, стр. 40.

⁶ Нада Момировска, *Ѓорѓи Абациев – ѝрв македонски истџорски белеџирџи*, во зборникот: *Ѓорѓи Абациев...*, стр. 32.

во духот на своите сфаќања: „Ние им ѓодаваме брајска рака на ситие ѓријателите на македонскиот народ“...⁷

Главните наративни јадра во овој расказ се: разговорот и препознавањето во возот, доаѓањето на Сулејман-бег крај смртната постела на татка си и неговата средба со таткото на Гоце, како и врачувањето на табакерата со испишаниот лозунг на илинденската епопеја „Слобода или смрт“. Идеолошкиот концепт е реализиран на еден импресионистички, може да се рече чеховски начин, затоа што во овој расказ и не е присутна некоја детализирана нарација.⁸

Преку симболизацијата на предметот – табакерата – се праќа сигнал до родителите на Гоце дека тој е жив и дека навистина се сретнал со синот на својот непријател. А тоа што на Сулејман-бег му се подарува табакерата претставува знак за почит и благодарност поради разбирањето на македонското револуционерно дело.

Според толкувањата на Соња Стојменска-Елзесер, табакерата во себе ја носи далечната асоцијативна врска со лулето и мирот.⁹ Секако, табакерата во овој случај може да се сфати како предмет на помирување и закопување на воените секири.

Интерпретација на литературната и филмската нарација

Расказот *Табакерајта* на Абаџиев бил инспиративна материја според него да биде снимен истоимениот игран филм¹⁰ во режија на Душко Наумовски (1972 година). Ова само го потврдува фактот дека литературната граѓа е неразделен дел од филмската уметност. Имајќи го предвид овој заеден однос во кој литературата и филмот се надополнуваат и не можат еден без друг, сведоци сме на многу екранизации на познати македонски книжевни дела, раскази и романи од македонски писатели чиешто литературни дела биле искористени за визуелизација.

Доколку зборуваме за врската книжевност–филм во принцип, тогаш како основна дистинкција меѓу овие два јазика на уметноста ја воспоставуваме дистинкцијата што постои меѓу **прикажувањето/покажувањето**, како основна функција на филмот, и **кажувањето** на вербалниот јазик во книжевниот текст. Филмската нарација е овозможена со многубројните визуелни можности што ги ползува филмот низ посредувањето на техниката.¹¹

⁷ Миодраг Друговац, *Повоени македонски ѓисајтели I*, Наша книга, Скопје, 1986, стр. 92–93.

⁸ Соња Стојменска-Елзесер, *Поштенцијалиите на фактиографската ѓроза на Горѓи Абаџиев*, во зборникот: *Горѓи Абаџиев, живој и дело*, 2011, стр. 46–47.

⁹ Соња Стојменска-Елзесер, *Литературајта и филмот – дел од колективната меморија (врз ѓимерој на „Табакерајта“ од Горѓи Абаџиев)*, во: *XXXVII Научна конференција на Меѓународниот семинар за македонски јазик и литература*, Охрид, 15 и 16 јули 2010, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, 2011, стр. 156.

¹⁰ Играниот ТВ-филм *Табакерајта* е снимен по сценарио на Ташко Георгиевски, во режија на Душко Наумовски, во 1972 година, во црно-бела техника, главните улоги ги толкуваат Благоја Чоревски и Ристо Шишков.

¹¹ Ј. Владава, исто, стр. 212.

Ако се направи споредба меѓу литературниот текст и филмското сценарио базирано врз расказот, се доаѓа до заклучок дека режисерот доследно се придржувал на упатствата дадени од страна на сценаристот.¹² Сцените во филмот одат редоследно, така како што тече нарацијата во расказот.

Филмската нарација почнува со фокусирање на надворешниот ентериер, преку прикажување на возот кој се движи. Веднаш од надворешното фокусирање преку околото на камерата се влегува во внатрешноста на возот, каде што преку кадарот снимен во заднина, гледаме фигура на еден човек кој гледа низ прозорецот на возот. Фигурата седнува и од џебот ја вади својата табакера, од која вади цигара и ја пали. Во меѓувреме ја вади телеграмата од татко му и загрижено ја враќа пак назад во џебот. Преку фокусирањето на двата клучни знака: табакерата и од друга страна телеграмата што ја соопштува татковата смрт, ни се навестуваат *двајта знака* кои водат до откривање и препознавање. Се повторува играта со надворешно-внатрешната фокусирација. Ондавот се качуваат нови патници во возот. Кадарирање зад грб на силуета на голем човек. Кога ќе ја отвори врата, гледа турски заптци и ја затвора. Се стекнува впечаток дека бега од нив. Влегува во купето каде што седи Сулејман-бег. Следи ли веднаш моментот на препознавање или не? Моментот на препознавање се одложува. Сулејман-бег постојано се обидува да се сети, а камерата тоа ни го доловува со постојано фокусирање кон лицето и очите на ликовите. Додека двајцата патници разговараат, доаѓаме до моментот на разоткривање, преку следните зборови на Сулејман-бег: „*Ѓудно зборувајте за Турција и за султанот, а вашите очи нешто друго велат*“.

Во моментот кога во купето на возот влегуваат турските заптци, напнатоста расте. Штом ќе помине опасноста, Сулејман-бег почнува да ја раскажува приказната што почнала да се шири во Франција, за крилатиот разбојник кој се појавил во Македонија и кого никој не можел да го фати. Најпосле, следува моментот на *ојкривање*, Сулејман-бег му вели: „Ви сте Гоце Делчев!“ Во следниот миг повторно напнатост, влегува турски заптција кој ги проверува документите на Гоце, со целосно психолошко фокусирање на лицата на двајцата противници. Во овој ТВ-филм режисерот преку фокусирање на камерата на лицата на актерите Ристо Шишков и Благоја Чоревски, со често користење на средно-крупни и крупни планови, ја постигнал потребната тензичност.

За актерската игра на Шишков кој го толкува ликот на Гоце, Горан Тренчовски ќе забележи: „Цело време тој покажува воздржан однос во играта кон партнерот, но истовремено кон камерата зрачи мала возбуда до работ на неопходната драмска тензија“.¹³

Всушност, за главен лик во овој расказ со поголемо право можеме да го прогласиме Сулејман-бег, а не Гоце. Фактички, целата нарација е сосредоточена токму на него – неговото враќање во

¹² Сценарист на телевизискиот филм *Табакерајта*, снимен во 1972 год., во траење од 38 мин., е Ташко Георгиевски, режисер е Душан Наумовски, а главните улоги ги толкуваат актерите Ристо Шишков и Благоја Чоревски.

¹³ Горан Тренчовски, *Впечатливајта ѓриродности на ситилој*, во: *Парц ѓро ѓојто*, Улис, Скопје, 2008, стр. 98.

Кукуш, каде што се соочува со смртта на татка си – озлогласениот Ајредин-бег, неговите интимни дилеми меѓу идеалите и љубовта кон таткото, неговите спомени од детството, неговата внатрешна психолошка борба меѓу интимните чувства и чувството за праведност, меѓу убедувањата и љубовта кон родителот...¹⁴

Во книжевната нарација водиме сметка за т.н. време на приказната – заплетот и за времето на дискурсот. По однос на проблемот на времето, а токму поради поголемата уверливост на визуелното, рецепиентот полесно се вклучува во филмското време, додека читањето на книжевниот текст ја остава видливо јасна линијата што ги дели времето на приказната и времето на дискурсот. Книжевноста по однос на филмот е хендикепирана бидејќи неа ја градат зборови што со својот графизам посредно предизвикуваат ментални слики. Јазикот во книжевноста подразбира визуелизација. Но таа ќе биде во директна зависност од интелектуалните, емотивните способности, од богатството на фантазијата на читателот.¹⁵

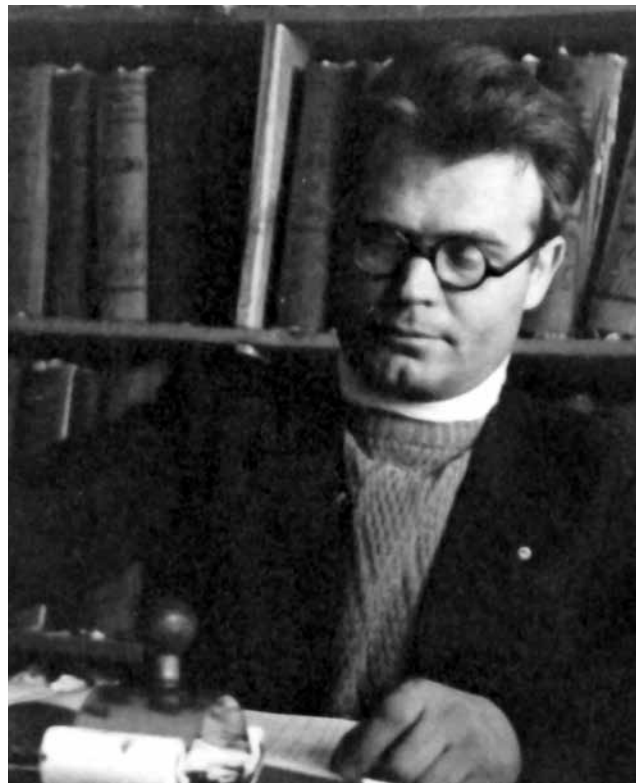
Внатрешна и надворешна фокализација

Во овој расказ евидентен е т.н. сезнаечки раскажувач. Сезнаечкиот наратор нè запознава со ликовите. Нараторот го раскажува и го пренесува она што ликовите го гледаат, дали надвор или внатре во себе. Фокализацијата претставува „перспектива од која раскажаните ситуации и настани се претставуваат“.¹⁶

Надворешната фокализација веднаш се менува во внатрешна, опишувајќи ја внатрешната емотивна расположеност на ликот. Абаџиев по интуиција, за да ја избегне патетичноста што се засилува како можна опасност во случаите кога постои предзнаење за херојството на ликот, го одбира Сулејман-бег како фокусатор. Внатрешната фокализација се остварува со посредство на ликот, поточно фокусот на перцепцијата е поставен во него. Внатрешната фокализација почнува со *рескриптивно информирање* со посредство на ликот. Сулејман-бег седи во купето на возот, гледа низ прозорецот и единствената информација што ја добиваме е отворањето на телеграмата. Со помош на сезнаечкото око на камерата во филмот и сезнаечкиот наратор во текстот, ја дознаваме причината за неговото патување.

Според Жерар Женет, „присуството на наративната инстанција е перцептибилно“. Преку коментарот на раскажувачот се изведува идентификација на карактерот и се најавуваат карактеристиките на ликот.¹⁷

Сезнаечкиот раскажувач гледа сè отстрана. **Сезнаечкиот наратор** ја знае целата историја за ликот, знае за неговото минато

Ѓорѓи Абаџиев

и се враќа назад во времето. Но може да проникне и во неговите мисли за иднината.

Овде имаме проекција на враќање во минатото: *Гоце испрча најред, до диџна ракавој на својата антиерија и му ја ирвеза главата...*¹⁸

Додека одењето напред кон иднината е прикажана преку реченицата: *Ги зайвори очите и со мислите се најде дома...*¹⁹

Движењето на мислата од едно до друго рамниште се одвива со привид на истовременост, со привид на една непрекината, а всушност, испрекршена линија која покажува дека монолот и дијалогот се неразделни од човечкиот психички живот, тие се два гласа кои се борат за доминација во текот на разговорот со себеси. Дијалогот го претставува раскажувањето на настаните, а мимезисот го претставува дијалогот меѓу ликовите. Фокализацијата може да ги опфати секавањата на ликот за одредени вистински лица или места. Ги содржи елементите од стварноста, но истовремено посредно ги исфрла и состојбите на свеста која перципира.²⁰

Сликата од минатото е изведена со посредство на свеста. Преку внатрешните монолози се фокализираат некои минати и сегашни настани. Преку фокализација низ свеста врз минатото, Сулејман-бег се потсеќа на својот роден крај. Преку внатрешните монолози се фокализираат некои минати и сегашни настани.

¹⁸ Ѓ. Абаџиев, *Табакерата*, стр. 79.

¹⁹ Ѓ. Абаџиев, *Табакерата*, стр. 71.

²⁰ С. Србиновска, исто, стр. 179.

¹⁴ Стојменска-Елзесер Соња, *Литературата и филмот – дел од колективната меморија*, стр. 155.

¹⁵ Владова, исто, стр. 213.

¹⁶ Џералд Принс, *Речник на наратологијата*, Сигмапрес, Скопје, 2001, стр. 141.

¹⁷ Цитирано според Славица Србиновска, *Поврзаној поштајрач во романој*, Сигмапрес, Скопје, 2000, стр. 176.

Психолошката драма во главата на Сулејман-бег во расказот е претставена преку халуцинации во кои пред него се појавуваат ликовите на неговиот мртов татко и на Гоце – едниот го повикува на крвава одмазда, другиот го убедува во исправноста на своите идеали.²¹

Воден од некој внатрешен глас, за кој нараторот ни сугерира дека е гласот на неговиот татко, Сулејман-бег се бори со помислата за одмаздување на својот убиен татко.

– Сулејмане, Сулејмане, ти го отидеаа татко ти, за голем срам на исламот, како куче среде чаршија. А ти... ти! – збореше некаков жлас во него, – каков син си ти?

– Да, како да е тој жласот на неговиот татко... се бори со сенката на убиениот татко.

Таа психолошка борба е прикажана во филмот како посегнување по ножот, кое бидува запрено од интервенцијата на неговата мајка, преку нејзините зборови: „Така нема да го вратиш татко ти од мртвите!“²²

Поим „гледна точка–текст“

Раскажувачот секогаш раскажува од некоја **гледна точка**. Во размислувањата за класично изведениот поим point of view, Штанцл ја прави следнава дистинкција: „Во опозицијата на 'лицата' и опозицијата на 'перспективите' заеднички проблем е гледната точка (point of view) од која се раскажува, односно од која се бележи она за што се раскажува.“²³ Притоа, односот „гледна точка–текст“ секогаш е однос „творец–создадено“.²⁴ Поимот гледна точка ги покрива двата аспекта на претставувањето, перцепцијата и нејзината вербализација.²⁵ **Гледната точка** му дава на текстот определена ориентација со оглед на неговиот субјект (тоа е особено очигледно кога е во прашање директен говор. Меѓутоа, секој текст е вклопен во извесна вонтекстова структура, чиешто најапстрактно ниво може да се утврди како „тип за поглед на светот“, „слика на светот“ или „модел на културата“... Објектот на фокализацијата/перспективата е просторно лоциран (покрај нас). Со тоа вербалните индикатори го определуваат убедувањето дека фокусот е внатре во приказната, во ликот.

Точката на гледање ја има таа моќ да го дефинира тоа што го гледа, да го смисли, да го оживее и да го оспособи правилно да функционира. Самиот процес на **фокализација** претставува однос меѓу фокализаторот (оној кој гледа) и фокализираното (она што се гледа), и за да се оформи **точка на гледање** неопходни се

овие два елемента, кои се во замен однос. Ако фокализаторот е „субјектот на фокализацијата, оној кој ја држи **гледната точка**, фокалната позиција од која се управува со фокализацијата,²⁶ тогаш фокализираниот објект е „објектот на фокализација, егзистентот или настанот претставен со термините на перспективата на фокализаторот“.²⁷ Значи, во основата на ваквите појави лежи односот субјект–објект неопходен за да настане причинско-последичен тек на нарацијата кој ќе даде приказна.

Воспоставената врска меѓу раскажувачот и ликот претставува канал низ кој е можно да се манипулира со протоколот на информациите.²⁸

Структурата на **кинематографското прикажување** воопшто е мошне интересна токму затоа што го раскрива механизмот на секое уметничко прикажување.... Како што ќе забележи Лотман: Поимот **гледна точка** е аналоген на поимот **ракурс** во сликарството и во кинематографијата.²⁹ Како што се поделени кадрите, така и во литературното дело се поделени главите, и тие имаат свој почеток и крај.

²¹ Соња Стојменска-Елзесер, *Литературата и филмот – дел од колективната меморија*, стр. 155.

²² Стојменска-Елзесер, исто, стр. 156.

²³ Franz Stanzel, *Theory of Narrative*, Cambridge/London, Cambridge University Press, 1984, pp. 110.

²⁴ Јуриј Лотман, *Структурата на уметничкиот текст*, Македонска реч, Скопје, 2005, стр. 402.

²⁵ Franz Stanzel, *A Theory of Narrative*, Cambridge/London, Cambridge University Press, 1984, pp. 111.

²⁶ Џералд Принс, исто, стр. 141.

²⁷ Принс, исто, стр. 142.

²⁸ Србиновска, исто, стр. 328.

²⁹ Лотман, стр. 399.

Да претпоставиме дека некој снимател треба да го снимат светот низ очите на некој херој. Со цел некој филмски текст да се претстави како реализација на гледната точка кај определен херој, потребно е да се разграничат (монтираат) кадрите што се снимени од неговата субјективна просторна точка со кадри што го фиксираат херојот еднавнор, од просторната гледна точка на гледачите („ничија“ гледна точка) или на други личности. **Гледната точка** е ориентацијата на уметничкиот простор. Една и иста просторна шема: спротивноста меѓу внатрешниот, затворен (конечен) простор и надворешниот, отворен (бесконечен) простор, може да се интерпретира различно, во зависност од ориентацијата, која ја обединува гледната точка на раскажувањето со внатрешниот (затворен) простор.³⁰

„Снимателот може да ја доближи камерата сè до самиот сниман објект или пак значително да ја оддалечи. Еден и ист екран може во себеси да смести толпа од неколку илјади лица или пак детаљ од лице.“³¹

Меѓутоа, **крупен и мал план** не постои само во кинематографијата. Тој јасно **се чувствува и во литературното прикажување**, кога исто место или исто внимание им се посветува на појави со различна количинска карактеристика. Така, на пример, ако сегментите на текстот што следуваат едноподруго се исполнуваат со содржина што се разликува реско во однос на количеството: преку различен број личности, преку целина и делови, преку опис на предметите со голем и мал размер; ако во некој роман, во една глава, се опишуваат настаните на денот, а во друга – во текот на десетици години, тогаш можеме исто така да зборуваме за разлика меѓу плановите.³² Во овој филм доминантно се применуваат крупни планови.

Урамнотежената линија на раскажувањето тече без големи конфликтни ситуации. Иако, во повеќе моменти, ја чувствуваме компонентата на неизвесност во нарацијата. Неизвесноста се чувствува во откривањето на идентитетот на соговорникот. Неизвесноста во препознавањето и откривањето на ликот на Гоце Делчев води во ситуација на можна опасност. Како што ќе рече Владимир Бити: „Неизвесноста е поигрување со структурата...“³³ и во овој случај таа претставува добро решение за да се задржи вниманието на читателот/гледачот. На овој начин, авторот исполнува и една од функциите на раскажувачкиот текст, а тоа е создавањето атмосфера на загадочност. И на крајот, ќе се осврнеме на усвојувањето на гледната точка. Мике Бал го истражувал механизмот на презентација на другите мисловни перцепции, усвојувајќи нечија точка на гледање.³⁴ Преку презентација на мисловните перцепции на Сулејман-бег, читателот дознава многу работи за ликот на Гоце. Нараторот овде го раскажува она што ликот го гледа, го раскажува

настанот од гледна точка на ликот, и овде најчисто функционира внатрешната фокализација.

Консултирана литература

- Абаџиев Ѓорѓи, **РАСКАЗИ**, Наша книга, Скопје, 1972.
- **ЃОРЃИ АБАџИЕВ – ЖИВОТ И ДЕЛО, 90 ГОДИНИ ОД РАЃАЊЕТО**, приредувачи Лорета Георгиевска-Јаковлева; Јованка Стојановска-Друговац, Институт за македонска литература, Скопје, 2011.
- **СУДБИНАТА НА ЗНАЧЕЊЕТО ОД СОСИР ДО ДЕРИДА**, приредил: Венко Андоновски, текстот: Симор Четмен, *Приказна и дискурсои*, Култура, Скопје, 2007, стр. 119.
- Bal Mike, **NARRATOLOGY: Introduction to the theory of Narrative**, University of Toronto Press, Toronto Buffalo London, 1997, pp. 142-174.
- Бошковски Јован, *Историската белетристика на Ѓорѓи Абаџиев*, во: **ПРЕГЛЕД НА МАКЕДОНСКАТА ЛИТЕРАТУРНА КРИТИКА**, приредил М. Друговац, Наша книга, Скопје, 1988.
- Biti Vladimir, **SUVREMENA TEORIJA PRIPOVEDANJA**, Globus, Zagreb, 1992.
- Василевски Георги, **ВРЕМЕ НА ФИЛМОТ**, Македонска книга, Скопје, 1990.
- Владова Јадранка, **ВОЛШЕБНОСТА НА ЗБОРОТ**, Македонска книга, Скопје, 1993.
- Друговац Миодраг, **ПОВОЕНИ МАКЕДОНСКИ ПИСАТЕЛИ I**, Наша книга, Скопје, 1986.
- Eco Umberto, **THE ROLE OF THE READER**, Indiana University Press, 1984.
- Иглтон Тери, **ЛИТЕРАТУРНИ ТЕОРИИ**, Тера Магика, Скопје, 1996.
- Jahn Manfred, *Focalization*, in: **NARRATIVE**, Cambridge University Press, UK, 2007, pp. 94-108.
- LoBrutto Vincent, **BECOMING FILM LITERATE: The art and craft of motion pictures**, Praeger Publishers, Westport, 2005.
- Лотман М. Јуриј, **СТРУКТУРАТА НА УМЕТНИЧКИОТ ТЕКСТ**, Македонска реч, Скопје, 2005.
- Митрев Димитар, *Делото на Ѓорѓи Абаџиев*, во: **РАСКАЗИ**, Наша книга, Скопје, 1972.
- Принс Џералд, **РЕЧНИК НА НАРАТОЛОГИЈАТА**, Сигмапрес, Скопје, 2001.
- Србиновска Славица, **ПОДВИЖНИОТ ПОСМАТРАЧ ВО РОМАНОТ**, Сигмапрес, Скопје, 2000.
- Стојменска-Елзесер Соња, *Литературата и филмот – дел од колективната меморија (врз примерот на „Табакерата“ од Ѓорѓи Абаџиев)*, **XXXVII Научна конференција на Меѓународниот семинар за македонски јазик и литература**, Охрид, 15 и 16 јули 2010, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, 2011.
- Stanzel Franz, **LINGVISTICKI I KNIŽEVNI ASPEKTI PRIPOVEDNOG DISKURSA**, Zagreb, 1987, br. 1.
- Тренчовски Горан, **ПАРС ПРО ТОТО**, Улис, Скопје, 2008.
- Тоциновски Васил, **ТРОЈЦА КРУЖОЧНИЦИ**, Култура, Скопје, 1997.
- Herman David, **NARRATIVE**, Cambridge University Press, UK, 2007, pp. 94-108.

³⁰ Лотман, стр. 418–419.

³¹ Лотман, *Структурата на уметничкиот текст*, стр. 393.

³² Лотман, стр. 394.

³³ Vladimir Biti, *Suvremena teorija pripovijedanja*, Globus, Zagreb, 1992, str. 74.

³⁴ Manfred Jahn, „Focalization“ in: *Narrative*, Cambridge University Press, UK, 2007, pp. 94-108.

Горан Тренчовски

ЗА ВЕНЕЦИЈАНСКАТА БЕСЕДА

Македонската средновековна книжевност е генерално оформена од темелите на целокупното дело и мисиите на просветителските браќа Кирил и Методиј, започнувајќи од нив една континуирана и здрава традиција во рамките на селовенското книжевно творештво. Корените на културното наследство на македонската ранохристијанска почва во средновековието се на некој начин синтетизирани во космополитскиот животен проект на светите браќа солунски.

Семето што тие самите го имаат посеано низ пределите на почвата што се подготвувала за просветителски препород, природно започнува да никне и да фаќа правец кој е мошне значаен и за нашата, рана македонската писменост и за воспоставувањето траса на еден нов книжевен континуитет. „Темелите на православната византиско-словенска култура на Македонија почиваат во делото на Светите равноапостолни Браќа Кирил и Методиј.“¹ За нивните житија, покрај пионерите Лавров и Миклошич, низ историјата на книжевноста посветенички се имаат заложено и научници од типот на Шафарик, Киселков, Теодоров-Балан...

Всушност, трудовите во врска со средновековната книжевност се секогаш дефицитарни и мошне корисни во поглед на истражувањето на феноменот на наследството на браќата Кирил и Методиј.² Конкретно, „Панонските легенди“, или тие вечно инспиративни „пространи житија на словенските просветители Кирил и Методиј“ се изучуваат како драгоцен референтен извор на старословенскиот јазик, давајќи можности за најразлична интерпретација.

Имено, по четиринаесетмесечниот престој во Моравија, браќата повратниот пат изгледа го избираат преку градот Венеција. Таа брилијантна епизода од нивното патешествие е опишана во шеснаесеттата глава од осовременетите „Панонски легенди“. Но тие во Венеција биле дочекани со организирано обвинение за правото да се врши богослужба на словенски јазик. Тука мошне пластично се опишува витешки водената битка на братот Константин - Кирил против тријазичната ерес. На овој настан историографите и хроничарите на книжевните просветлувања и проникнувања низ таа просветителска доба, му придаваат посебно значење.³

Една од големите идеи кои ги прокламира св. Константин - Кирил Солунски наречен „Филозоф“ (826/827-14 февруари 869) е идејата за рамноправност на јазиците. Таа е мошне убедливо аргументирана во диспутот во Венеција со латинските свештеници, што датира непосредно по приемот кај Кодељ, кнезот панонски. Всушност, во неговата содржина има секавична идеолошка борба против сфаќањето дека само на трите „свети“ јазици (староеврејскиот, грчкиот и латинскиот) луѓето можат да му се молат на Господ и да го проповедаат неговото Слово. Спорот, дискусијата, полемиката или како што насекаде е позната - беседата на Константин во Венеција, содржи и една мошне револуционерна и смела идеја за правото на народите да имаат посебно писмо и своја богослужба. Тоа е мошне крупна прогресивна идеја и самиот подвиг на реализирање е мошне значаен зафат за интелектуалното опкружување на солунските браќа.

Евидентно е дека браќата (посебно Константин - Кирил, како директен активен протагонист во венецијанската случка) организираат фронт наспроти душманите на славјанството, борејќи се со „тријазичниците“ во битка за равенство помеѓу народите, потенцирајќи го демократскиот карактер на нивното дело: низ писменост и богослужба на народно познатиот јазик да им се приопштат културните посебности на пошироките слоеви.⁴

Покрај културолошко-просветителската мисија што ја вршеле обајцата, во ликот на Константин - Кирил се назира и расен ортодоксен теолог, но и општественик со висок идеал за мудроста, „љубител на мудроста“. Со создавањето на глаголицата, тој станува и своевиден изумител.

Прочуената „венецијанска полемика“ се смета за куриозитетен пример во нашата историја од раниот развој на словенската писменост.

Впрочем, кога стигнал во Венеција, Константин бил пречекан од тријазичниците во расправа за негирање на словенскиот јазик. Навредливите зборови еднакви на клевета, упатени ривалски, кај него побудиле доза на самоуверена и духовничка одбрана:

„Не врне ли дожд од Бога еднакво за сите?“ (Мат. 5, 45) *Зар не дишете воздух сите еднакво? Тогаш, како не се срамите да и признаете само три јазици, а сакате сите други народи да бидат слепи и глуви? Кажете ми дали Го сметате Бога толку немоќен што да не може да до даде штоа или толку завидлив што да нејке? Ние иако, знаеме многу народи што се вешти на книги и Го славаат Бога секој на свој јазик.“⁵*

Во таа вонредна беседничка пригода, во Венеција, Константин Филозоф мошне вешто ја аргументира „доктрината за ед-

¹ Отец Стефан Санџакоски, „Прологомена за истражувањето на православната византиско-словенска култура на Македонија“, во: БОГОМИСЛИЕ, Метафорум, Скопје, стр. 80.

² Види ја опсежната библиографија во врска со оваа проблематика: Добрила Миловска, „Библиографија на објавени трудови во врска со средновековната книжевност (1946-1985)“, во: МАКЕДОНСКА СРЕДНОВЕКОВНА КНИЖЕВНОСТ, Македонска книга, Скопје, 1991, стр. 260-278.

³ Види: Сл. Киселков, ПАНОНСКИТЕ ЛЕГЕНДИ ИЛИ ПРОСТРАННИТЕ ЖИТИЈА НА СЛАВЈАНСКИТЕ ПРОСВЕТИТЕЛИ КИРИЛ И МЕТОДИЈ, Просвета, Јамбол, 1923, стр. 33-36.

⁴ Спореди: Емил Георгиев, НАШЕТО АЗ-БУКИ-ВЕДИ, Народна просвета, Софија, 1981, стр. 28.

⁵ Тука Константин-Кирил споменува вкупно дванаесет народи и племиња: Ерменците, Персијците, Авазгите, Иверците, Сугдите, Готите, Обрите, Турсите, Хазарите, Арабјаните, Египќаните, Сириците.

наквоста на сите народи и за нивните еднакви права да имаат своја писменост и свое богослужение, со што се будела и свест за национално самосознание“.⁶

Наспроти концептот за само три јазици пропагиран со депотското однесување на византиската политика, Константин - Кирил поткрепа и инспирација за својата револуционерна идеја за рамноправност на јазиците во литературата и богослужбата црпел од три извори: библиски (новозаветни), практиката на ранохристијанската црква и патристичката литература и химографска содржина на православното богослужение.⁷ Сето тоа имало словенски предзнак.

Димитри Оболенски, кој прави вивисекција на Византиумот и Словените, ги нарекува браќата Кирил и Методиј „апостоли на словенството“.⁸

Кога Кирил бил во Венеција, против него се насобраве епископите, поповите и црнорисците, како врани на сокол, покренувајќи ја тријазичната ерес. Тие му забележале од каде сега тој на Словените им изнашол азбука, кога тоа порано не го направиле ниту Григориј Богослов ниту Јероним ниту Августин. Тие се повикале на некое непипшано свето правило дека Божјата служба треба да се изведува само на трите јазици на коишто е испишан натписот на Христовиот крст. Но со добро поткован, вдахновен говорнички стил, и испровоциран од венецијанските „врани“, во дипломатски манир на искусен деец, тој започнал да им одржува лекција за демократијата и хуманизмот, за прогресот и еднаквоста. Се служел со цитати од Библијата и со илустративни примери од животното искуство. Одржал една незаборавна, достоинствена беседа врз нивниот конзервативизам. Проговорил за насушната потреба секој народ да разговара на својот мајчин јазик, за да дојде полесно до комуникација и разбирање помеѓу верникот и Господ.⁹

„Тешко вам, книжници и фарисеи, лицемери, зашто ашто до зајвораше царството небесно пред луѓето; оти, ништо вие влегувајте, ништо ги пуштајте да влезат оние што сакаат да влезат“ (Мат. 23, 13)¹⁰

„Часот“ што Константин - Кирил им го одржал на „тријазичниците“ бил мошне директен и строг, принудувајќи ги да отстапат.

„Откако вака жестоко ги осуди поради нивната реакционерна и нехумана филозофија, преку која познавачите на трите споменати јазика си заземаа привилегирана положба на светот на знаењето, богослужбата и науката, во однос на милионите непросветени и заостанати народни маси, на кои им беа недос-

тапни јазиците на елитата – Константин им укажа на тоа дека на свои јазици богослужбата ја вршат низа народи во светот...“¹¹

*А сега, ако дојдам при вас, браќа, и ви зборувам на разни јазици, каква полза ќе имате од мене кога не ви се објаснува, или со ошкровање, или со познавање, или со пророкување, или со поука?*¹²

Од најраните зачетоци на хомилистиката, преку реторичките начела, подемот на духовното бедништво се гледа токму во настапот на Константин - Кирил во т.н. Венецијанска беседа, која станува модел на бедништвото во првиот милениум.

Уште Аристотел пишува дека секоја беседа треба да биде сочинета од два дела: изложување на предметот и убедување. Изложувањето е раскажување, кажување за предметот на говорот, а убедувањето е докажување на искажаното. Покрај ова, беседата има и увод и епилог и не секој вид говорничтво ги користи сите овие делови од беседата.

Режисерот Константин Сергеевич Станиславски, пак, основоположникот на современиот систем за актерството, во корпусот на сценското изразување вбројува: внатрешен темпо/ритам, карактеристичност, сталожност и одреденост, етика и дисциплина, сценски шарм и привлечност, логика и постапност.¹³ Во стаменоста, сугестивноста и доловувањето на реален повратен ефект кај слушателите (оние на коишто им е наменет одреден трактат), мошне важна улога игра човечкото чувство на самоодбраната.¹⁴

Во таа смисла, Константин - Кирил при реалистичниот говор се служи со принципот на антитезичност и тој во своето словенито експозе повикува на разумно третирање на верата:

*Браќа, немојте да бидете како деца што умат; за злошто бидете младенци, а што умат зрели. Во законот е запишано: „На штојзи јазици и со штојзи уста ќе му зборувам на овој народ, но и штојзи нема да ме послуша, вели Господ“ (св. Исaiја 28, 11–12)*¹⁵

Инаку, бедништвото е умствена дејност која се изразува во разни животни облици низ историјата, во моментите кога некој сака да потенцира некоја мисла. „Бедникот не се обраќа само на разумот, туку и на чувствата и фантазијата на слушателите, со помош на елементите како што се логичноста, знаењето, убедувањето и поетското воздигнување на бедниот материјал.“¹⁶

*Зашто, браќа, грижете се да пророкувате, но не забранувајте да се зборува и на разни јазици.*¹⁷

Со беседата на Константин природата на зборовите ги надминува рамките на мислењето. Истовремено, се раѓа и една нова гранка во книжевното изразување – бедништво. Дали бесед-

⁶ Петар Хр. Илиевски, „Идејата на Константин Филозоф за рамноправност на јазиците“ во: СЕТИЛА НЕЗАОДНИ: Словенските првоучители и нивните ученици, Матица македонска, Скопје, 1999, стр. 57.

⁷ Спореди: Илиевски, исто, стр 57–58.

⁸ Спореди: Dimitri Obolensky, BIZANTIUM AND THE SLAVS, Crestwood, NY: St. Vladimir's Seminary Press, 1994, p. 205–242.

⁹ Спореди: Харалампие Поленаковиќ, „Творецот на словенската просвета“ во: ВО МУГРИТЕ НА СЛОВЕНСКАТА ПИСМЕНОСТ, Ein-Sof, Скопје, 2000, Поленак, стр. 64.

¹⁰ Цитат од „Панонски легенди“, стр. 68.

¹¹ Поленаковиќ, исто.

¹² Цитат од „Панонски легенди“, исто.

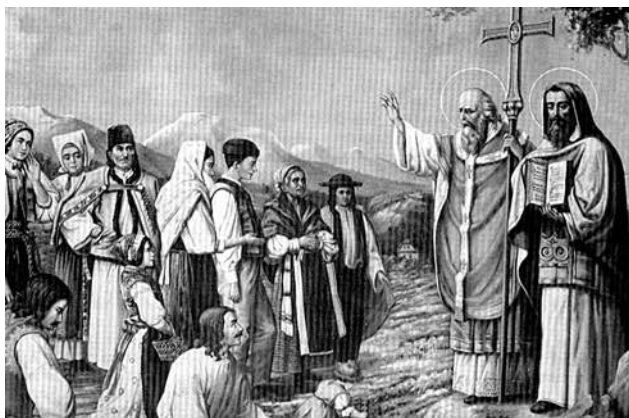
¹³ Види: К. С. Станиславски, СИСТЕМ, Партизанска књига, Љубљана, 1982, стр. 266.

¹⁴ Спореди: Станиславски, исто, стр. 59.

¹⁵ Цитат од „Панонски легенди“, стр. 69.

¹⁶ Милош Ђурић, ИСТОРИЈА ХЕЛЕНСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ, Научна књига, Београд, 1951, стр. 621.

¹⁷ Цитат од „Панонски легенди“, стр. 70.

ништвото е уметност или вештина? Тоа се базира врз реторичката моќ на говорникот. Во случајов, Константин бил супериорно вешт говорник, со дарба и предиспозиции за сценски настап. Тој ги победил своите противници, меѓу другото, и со правилноста, чистотата и јасноста на говорот. Неговата говорна дикција секако содржела и соодветни естетски и тонски квалитети. Во полемиката најмногу успеал преку балансирањето во орнаментиката на говорниот израз. Тој се користел со висок, возвишен стил, со библиски цитати, и на места фигуративно.

На крајот, со цитатот од Посланието на светиот апостол Павле до Филипјаните (2, 11) „И секој јазик да исповеда Исус Христос е Господ, за слава на Бога Ојцеиот“, поентирајќи со зборот „амин“, тој всушност дефинитивно ги „посрамува“ своите соперници „тријазичниците“ во Венеција и ги остава победени со збор.

Според одвивањето на околностите и според постапките, можеме да резимираме дека Константин - Кирил маестрално се служел со мислењето и зборовната артикулација, а според Виготски, мислата и зборот се „клуч за разбирање на природата на човековата свест“.¹⁸

Одгласот за бриљантната одбрана против тријазичниците брзо стигнал и до Рим. Додека престојувал во Венеција, на Константин му пристигнува писмо од римскиот папа Никола I, кој го кани лично да дојде кај него, во римската престолнина. Поканата е добредојдена за него, надевајќи се дека така лесно ќе го излобира правото за употреба на словенскиот јазик во службата...

Повеќе од сигурно е дека атрибутите за единствен зрел персоналитет достоин за прославетото венецијанско духовништво ги имал само еден мисионер – Константин - Кирил, „Филозофот“.

Многу години подоцна, Роман Јакобсон, пишувајќи компаративистички за кирилметодијевската традиција, мошне прецизно ја лоцира нивната мисија на своите рани патеки и крстопати.

Ако ги набљудуваме браќата низ призмата на современата обединета европска заедница, кај нив се согледува нивното натпросечно фактично визионерство и секако – одлучноста и знаењето за спроведување на автентичното дело во практиката, што во нивно време било непознато за овие простори.

И она што е есенцијално за ваквиот методолошки аналитички пристап кон Венецијанската беседа на Константин - Кирил, е следново: иако спротивно на композицискиот склоп на дијалогот, монолотот повлекува извесна сложеност која наведува на сугестивност на говорните факти, тој (Кирил) издржал во полемичната ситуација како супериорен оратор/беседник/проповедник. Течните зборови на неговото претставување на беседата, веројатно, до ниво на „актерска“ виртуозност, му даваат на словенскиот збор призив на општење како микрокосмос кон макрокосмот, како редок „атом кон вселената“¹⁹, порака или глас кон потомството... Најпосле, и неговата несомнена уметност при говорот била цврсто орудие кое ги покорило непријателите на „словенското“ мислење и говор.

Консултирана литература

- Аристотел, РЕТОРИКА, превод од старогрчки Весна Томовска, Македонска книга, Скопје, 2002.
- Lav Vigotski, MIŠLENJE I GOVOR, Nolit, Beograd, 1983.
- Емил Георгиев, НАШЕТО АЗ-БУКИ-ВЕДИ, Народна просвета, Софија, 1981.
- Дине Дрваров, УМЕТНОСТА НА ГОВОРОТ, Факултет за драмски уметности, Скопје, 2000.
- Петар Хр. Илиевски, „Идејата на Константин Филозоф за рамноправност на јазиците“ во: СЕТИЛА НЕЗАОДНИ: Словенските првоучители и нивните ученици, Матица македонска, Скопје, 1999, 48–64 стр.
- Roman Jakobson, EARLY SLAVIC PATHS AND CROSSROADS, Mouton, Berlin/New York/Amsterdam, 1985.
- Св. Кирил Филозоф, „Полемика во Венеција“ во: Вера Стојчевска-Антиќ, СВЕТИНИТЕ НА ТРАДИЦИЈАТА, Матица македонска, Скопје, 1998, 21–24 стр.
- В. Сл. Киселков, ПАНОНСКИТЕ ЛЕГЕНДИ ИЛИ ПРОСТРАННИТЕ ЖИТИЈА НА СЛАВЈАНСКИТЕ ПРОСВЕТИТЕЛИ КИРИЛИ И МЕТОДИЈ, Просвета, Јамбол, 1923.
- Добрила Миловска, „Библиографија на објавени трудови во врска со средновековната книжевност (1946–1985)“, во: МАКЕДОНСКА СРЕДНОВЕКОВНА КНИЖЕВНОСТ, Македонска книга, Скопје, 1991, 260–278 стр.
- Dimitri Obolensky, BIZANTIUM AND THE SLAVS, Crestwood, NY: St. Vladimir's Seminary Press, 1994.
- ПАНОНСКИ ЛЕГЕНДИ, превод од старословенски Рада Утринова-Скаловска, Македонска книга, Скопје, 1969.
- ПАНОНСКИ ЛЕГЕНДИ, превод од старословенски Јован Таковски, предговор Добрила Миловска, Каприкорнус, Скопје, 2001.
- Донка Петканова, КОНСТАНТИН КИРИЛ – ДЕННИЦА НА СЛАВЈАНСКИЯ РОД, Народна Просвета“, Софија, 1983.
- Харалампие Поленаковик, „Творењето на словенската просвета“ во: ВО МУПРИТЕ НА СЛОВЕНСКАТА ПИСМЕНОСТ, Ein-Sof, Скопје, 2000, 38–71 стр.
- Отец Стефан Санџакоски, „Пролегомена за истражувањето на православната византиско-словенска култура на Македонија“, во: БОГОМИСЛИЕ, Метафорум, Скопје, 1993, 75–88 стр.
- Konstantin Sergeevič Stanislavskij, BESEDE, Kultura, Beograd, 1957.
- А. Теодоровъ-Баланъ КИРИЛЪ И МЕТОДИ (1/2), Държавна печатница, Софија, 1920/1934.
- Pavel Josef Šafařík, ŽIVOT SV. KONSTANTINA ŘEČENĚHO CYRILLA, V. Kočí, Praha, 1868.

¹⁸ Lav Vigotski, MIŠLENJE I GOVOR, Nolit, Beograd, 1983, str. 394.

¹⁹ Lav Vigotski, исто.

СПИСАНИЕ ЗА КНИЖЕВНОСТ И КУЛТУРА

АКТ 55-56